

Język polski

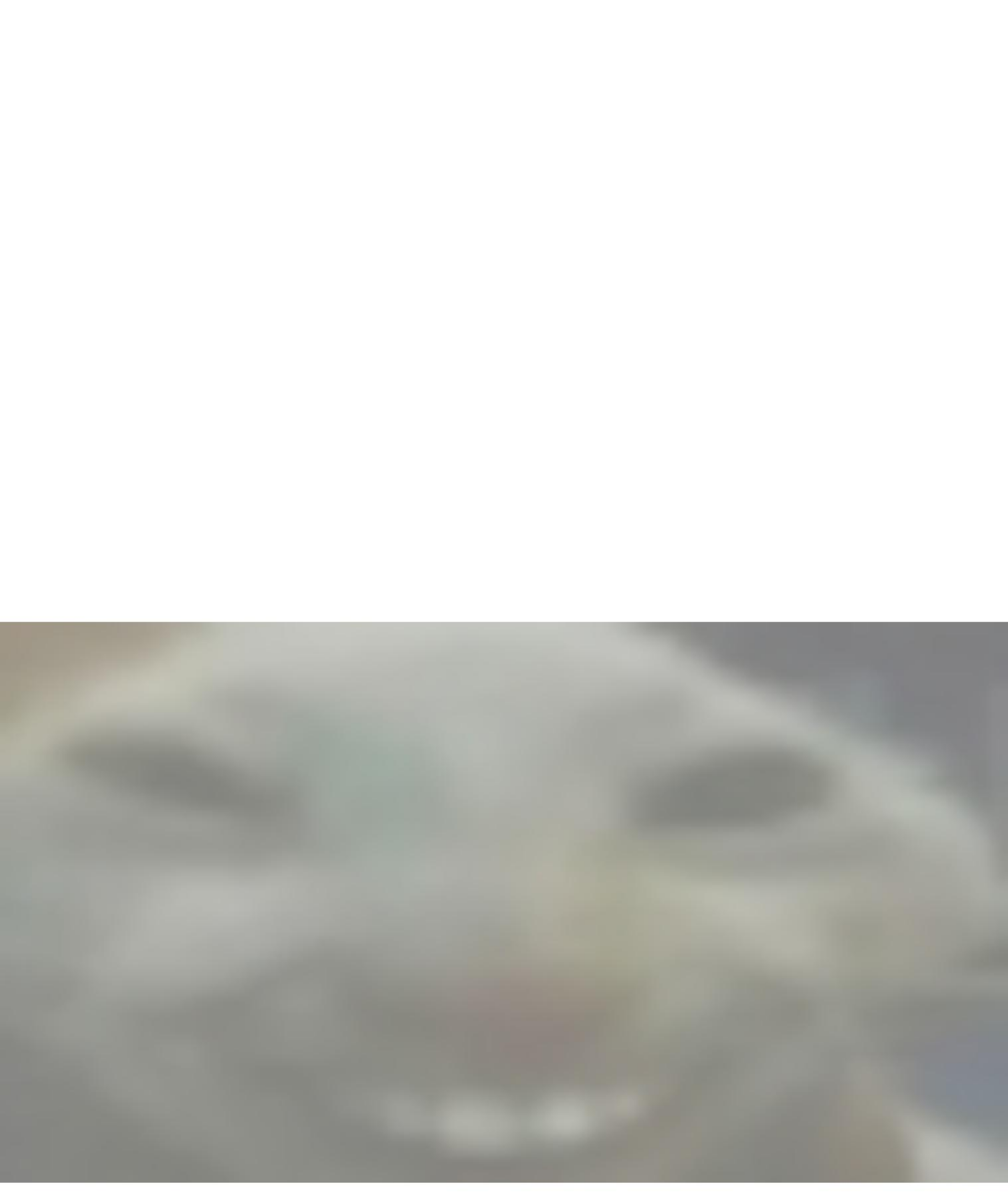
Podręcznik
część 2

5

Oznaczono zmiany
W PODSTAWIE
PROGRAMOWEJ
2024

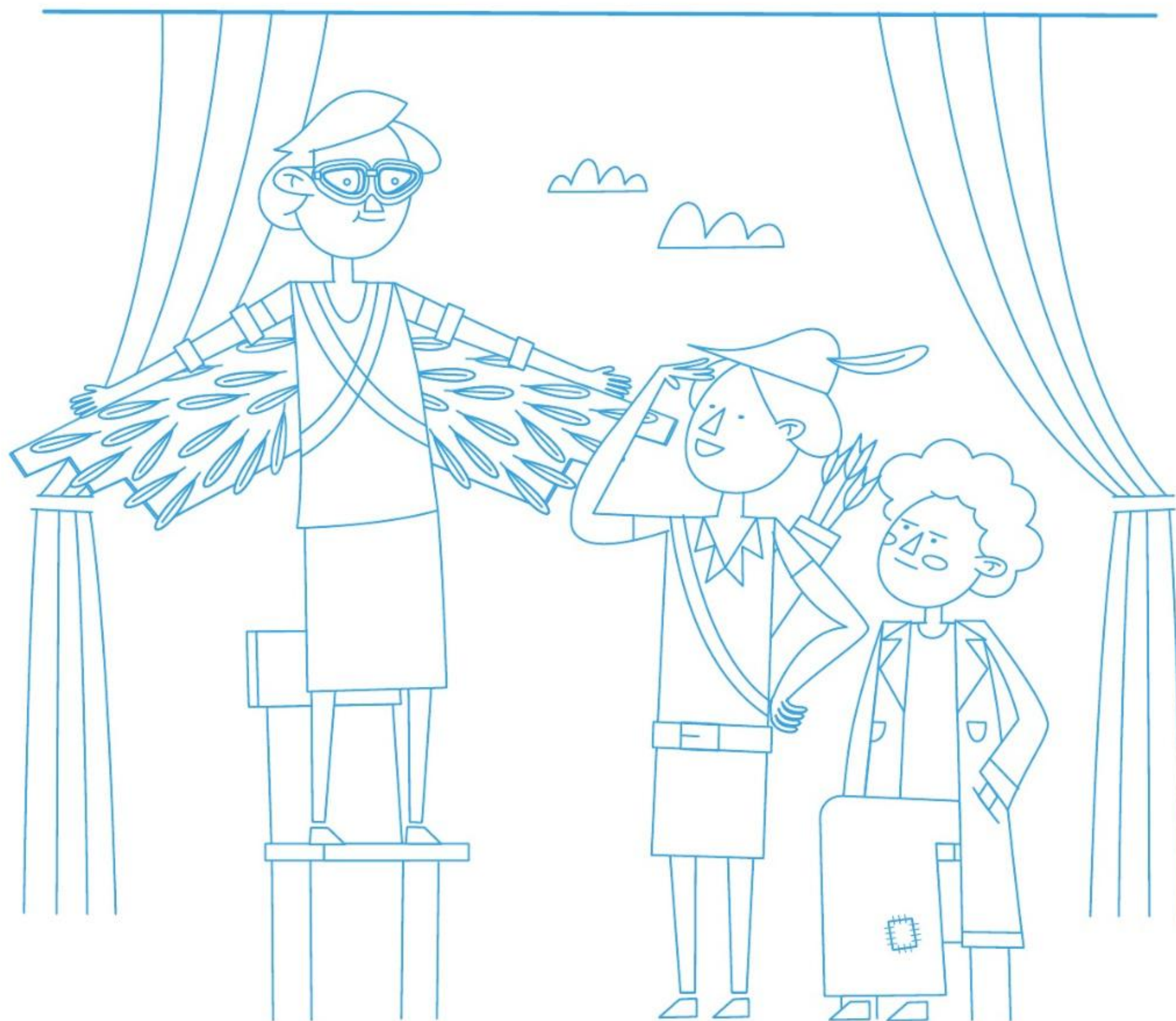
Piotr Zbróg

5

Język polski

Podręcznik dla klasy piątej szkoły podstawowej

Cz

Redaktor serii
Wojciech Sygut

Redaktor prowadzący
Kamila Wojda

Redakcja merytoryczna
Kamila Wojda
Marek Kornacki

Redakcja językowa i korekta
Krystyna Bajor
Monika Łodej

Redakcja techniczna
Paweł Kowalski

Skład i łamanie
Oficyna Wydawnicza Pegaz / Rafał Kulig

Redakcja artystyczna
Magdalena Sarnot-Wrzecionowska
Marcin Kot

Projekt i koncepcja artystyczna
Futu Creative / Kay Humelt i Rafał Kwiczor

Koordinacja prac graficznych
Magdalena Sarnot-Wrzecionowska

Projekt okładki
Futu Creative

Ilustracja na okładce
Ładne Halo / Maciej Błażniak

Fotoedycja
Grzegorz Wrzecionowski

Ilustracje

Chwesiuk Adam (ilustracje: s. 34, 69, 96, 97, 105, 107, 109, 116, 132), Derecka Paulina (ilustracje: s. 18, 36, 73, 75, 65, 66), Kawacińska Olga (ilustracje: s. 13, 15, 56, 59, 60, 62, 65, 67), Kozłowski Grzegorz (ilustracje: s. 51), Słowińska Jaga (ilustracje: s. 17, 21, 25, 41, 125, 41), Sokołowski Przemysław (ilustracje: s. 119, 120, 121, 122, 123, 134), Studio Ładne Halo Maciej Błażniak (ilustracje: s. 5, 8, 11, 47, 77, 103, 137), Tenczyński Artur, Sadowska Paulina (ilustracje: s. 21, 23, 26, 44, 72, 143, 146), Trafas Kinga (ilustracje: s. 138, 140, 142, 144), Zarzycka Agata (ilustracje: s. 21, 29, 31, 33, 56, 91, 92, 95).

Przygoda z czytaniem i pisanem. Zapraszamy na słówko. Wydanie zmienione

Książka, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Przestrzegaj praw, jakie im przysługują. Udostępniając książkę lub jej fragmenty, rób to wyłącznie w zakresie dozwolonego użytku, który określają przepisy prawa. Zawartość książki możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. Kopując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty.

© Grupa MAC S.A., Kielce 2018

Wydawca oświadcza, że dołożył wszelkich starań, aby dotrzeć do wszystkich właścicieli i dysponentów praw autorskich. Osoby, których nie udało nam się ustalić, prosimy o kontakt z wydawnictwem.

ISBN 978-83-8108-347-8

Grupa MAC S.A.
25-561 Kielce, ul. Witosa 76
tel. 41 366 55 55, faks: 41 366 33 02
e-mail: kontakt@mac.pl, www.mac.pl

Treści usunięte z podstawy programowej w 2024 r.

Spis treści

6. Dziecko potrafi

6.1	Dziecko też człowiek Michael Ende, <i>Momo</i>	6
6.2	Słuchać jak Momo i zyskać przyjaciół Matthew McKay, Martha Davis, Patrick Fanning, <i>Sztuka słuchania</i>	12
6.3	Słuchaj mnie uważnie (typy zaimków)	17
6.4	Dziecko czaruje (dedykacja, analiza elementów świata przedstawionego) Janusz Korczak, <i>Kajtuś czarodziej</i>	20
6.5	Grzecznie odmów Kajtusiowi (pisownia wyrazów z <i>nie</i>)	26
6.6	Widzieć inaczej Isaac Bashevis Singer, <i>Menasze i Rachela</i>	28
	Link do wiedzy <i>Judaizm</i>	34
6.7	Widzieć więcej... (wywiad) <i>Dzieci z Lasek</i>	36
6.8	Piszemy list do dzieci w Laskach (list tradycyjny, list elektroniczny)	41
6.9	Wysil zmysły – musisz trafić do centrum (przymek, wyrażenie przymkowe, przymek prosty, przymek złożony)	44
	Podsumowanie działu 6	46

7. Zbójckie rzemiosło

7.1	Na zbójckim szlaku Zofia Urbanowska (wg A. Stopki), <i>Janosik</i>	48
7.2	Z Janosikiem i Ondraszkiem (pisownia wyrazów z <i>ą, ę, om, em</i>)	54
7.3	Angielski Janosik (charakterystyka bohatera – bezpośrednia i pośrednia) Józef Tadeusz Kraszewski, <i>Robin Hood</i>	57
7.4	Po co to mówisz – chcesz mnie wystraszyć? (intencje nadawcy wypowiedzi)	65
7.5	Kochani ludożercy Tadeusz Różewicz, <i>List do ludożerców</i>	68
7.6	W ważnej sprawie (list otwarty)	71
7.7	Serdecznie dziękujemy za boisko (grupa podmiotu, grupa orzeczenia, wyraz nadrzędny, wyraz podrzędny) Lucy Maud Montgomery, <i>Ania z Wyspy</i>	73
	Podsumowanie działu 7	76

8. Oni dla Polski

8.1	Źródła naszej wiedzy o przodkach (źródło historyczne, postać legendarna, postać historyczna) Piotr Guzowski, <i>Ziemie polskie w IX i I połowie X wieku</i>	78
8.2	Piast Kołodziej w obronie ojczyzny (scena batalistyczna) Barbara Seidler, Grzegorz Rosiński, <i>O Piaście Kołodzieju</i>	83
8.3	Ostatnia bitwa generała (apel) Juliusz Słowacki, <i>Sowiński w okopach Woli</i>	90
8.4	A oni czwórkami szli... Konstanty Ildefons Gałczyński, <i>Pieśń o żołnierzach z Westerplatte</i>	96
8.5	Westerplatte w telewizji (zdanie złożone współrzędnie)	99
	Podsumowanie działu 8	102

9. Marzenia o lataniu

9.1	Sztuka latania (bohater epizodyczny, wątek, wątki – główny i poboczny) Jan Parandowski, <i>Dedal i Ikar</i>	104
9.2	Na skrzydle lotni (zdanie złożone podrzędnie)	109
9.3	Ikar zlekceważony (plany malarskie)	111
9.4	Wciąż o Ikarach piszą... Tadeusz Różewicz, <i>Prawa i obowiązki</i>	113
	Link do wiedzy <i>Marzenia o lataniu</i>	116
9.5	Mityczny przecinek w zdaniach (przecinek w zdaniu złożonym)	117
9.6	Mity i bohaterowie mityczni (związek frazeologiczny)	119
9.7	Stworzenie mityczne czy całkiem współczesne? (opis przeżyć bohatera) Ewa Karwan-Jastrzębska, <i>Misja Feniks</i>	125
	Link do wiedzy <i>Jakim czytelnikiem jesteś?</i>	132
9.8	Nasz mit (opowiadanie inspirowane mitami)	134
	Podsumowanie działu 9	135

10. Cztery pory roku

10.1	Idzie jesień (informacja encyklopedyczna) —	138
	Ludwik de Perthées, <i>Jesień</i>	
10.2	My się zimy nie boimy (wiersz regularny) —	140
	Stanisław Ciesielczuk, <i>Modlitwa zimy</i>	
10.3	Byle do wiosny —	142
	Jan Kochanowski, <i>Pieśń II</i>	
10.4	Czereśniowy czas (symbol) —	144
	Julian Tuwim, <i>Czereśnie</i>	
	Link do wiedzy	
	<i>Cztery pory roku w sztuce</i> —	146
	Podsumowanie działu 10 —	147
	Bibliografia antologii —	148
	Indeks —	149

6. Dziecko potrafi

1. Jakie zmysły są wykorzystywane przez dzieci przedstawione na ilustracji?
2. Dlaczego – twoim zdaniem – nie potrafią się porozumieć?
3. Jakich rad udzielisz dzieciom przedstawionym na ilustracji, by mogły się porozumieć?

6.1 Dziecko też człowiek

Podejmij temat

¹ oleodruk – kopia obrazu wykonana techniką naśladowującą obrazy olejne

² Nicola – czyt. nikola

Przeczytaj o przyczynie sporu dwóch sąsiadów. Następnie zastanów się, kto miał rację – kto był winien, a kto był pokrzywdzony. Porozmawiaj o tym z koleżankami i kolegami – zaproponujcie sposób zakończenia konfliktu.

W małym lokalu Nina wisiał na ścianie obrazek przedstawiający świętego Antoniego. Był to oleodruk¹, który Nino kiedyś wyciął z jakiegoś pisma ilustrowanego. Któregoś dnia Nicola² chciał odkupić od Nina ten obrazek – bo uważał go za bardzo ładny. I Nino tak zręcznie się targował, że w końcu Nicola zaoferował mu w zamian swoje radio. Nino śmiał się w duchu, bo oczywiście Nicola nie wyszedł na tym dobrze. Ubili interes. Wtedy okazało się, że między obrazkiem a jego tekturową tylną ścianką tkwił banknot, o którym Nino nic nie wiedział. Teraz on poczuł się poszkodowany i wpadł w gniew. Zażądał od Nicoli zwrotu pieniędzy, bo nie należały do zamiany. Nicola odmówił i dlatego Nino nie chciał mu podać wina. Tak się zaczął ich spór.

Przeczytaj fragment opowieści Michaela Ende o małej dziewczynce Momo. Zwróć uwagę, jak i za czyją sprawą zakończył się spór.

Michael Ende (1929–1995) – pisarz niemiecki, nagrodzony m.in. Nagrodą Janusza Korczaka (w 1981 r.), przyznawaną przez Międzynarodową Unię na rzecz Książki dla Młodzieży. Najbardziej znane jego powieści to *Momo* oraz *Niekończąca się opowieść*. Swoje najślawniejsze dzieła napisał we Włoszech, dokąd wyjechał w 1971 roku.

Michael Ende

Momo

(fragment)

Małej Momo powodziło się dobrze, w każdym razie takie było jej zdanie. [...] A co najważniejsze: zdobyła wielu dobrych przyjaciół. [...]

Ale dlaczego tak było? Czyżby Momo była tak nieprawdopodobnie mądra, że każdemu mogła udzielić dobrej rady? Czy zawsze znajdowała właściwe słowa, kiedy ktoś potrzebował pociechy? Czy umiała wydawać mądre i sprawiedliwe wyroki? [...]

Nic podobnego.

Ale Momo umiała robić coś, jak nikt inny – umiała słuchać. Niektórzy czytelnicy powiedzą może: to przecież nic nadzwyczajnego, słuchać umie każdy.

Nie mieliby jednak racji. Tylko niewielu ludzi umie naprawdę słuchać. A sposób, w jaki Momo umiała słuchać, był doprawdy jedyny w swoim rodzaju. [...]

Momo umiała tak słuchać, że ludzie bezradni albo niezdecydowani nagle dobrze wiedzieli, czego chcą. Albo że nieśmiali nagle czuli się swobodni i odważni. Albo że nieszczęśliwi i przygnębieni stawali się ufni i radośni. A jeśli ktoś czuł, że jego życie jest nieudane i nic niewarte, a on sam jest jednym z milionów ludzi, takim, który nie ma żadnego znaczenia i którego można zastąpić równie szybko, jak zastępuje się dziurawy garnek – i jeśli ten ktoś szedł do małej Momo i opowiadał jej to wszystko, jeszcze nim skończył mówić, zaczynało mu się w dziwny sposób wydawać, że się zupełnie myli, że drugiego takiego jak on nie ma na świecie i że dlatego w jakiś szczególny sposób jest ważny dla świata!

Tak umiała słuchać Momo!

Pewnego dnia przyszli do niej dwaj mężczyźni, którzy pokłócili się na śmierć i nie chcieli ze sobą rozmawiać, chociaż byli sąsiadami. Inni ludzie poradzili im, żeby poszli do Momo, bo przecież nie uchodziło¹, żeby sąsiedzi żyli ze sobą jak wrogowie. [...]

Kiedy Momo spostrzegła, że obaj mężczyźni są źli na siebie, nie wiedziała, do którego z nich podejść najpierw. Nie chcąc zrobić żadnemu przykrości, usiadła wreszcie w takiej samej odległości od każdego z nich na brzegu kamiennej sceny i spoglądała to na jednego, to na drugiego. Po prostu czekała, co będzie dalej. Pewne rzeczy wymagały czasu – a czas był jedynym jej bogactwem. Kiedy długo już tak siedzieli, Nicola wstał nagle i powiedział:

– Idę. Okazałem dobrą wolę, przychodząc tu w ogóle. Ale przecież widzisz, Momo, że on jest zawzięty. Po co miałbym dłużej czekać?

I rzeczywiście zwrócił się ku wyjściu.

– Tak, wynoś się stąd! – krzyknął za nim Nino. – Mogłeś wcale nie przychodzić. Nie zamierzam godzić się z przestępcą!

Nicola odwrócił się gwałtownie. Był purpurowy z gniewu.

– Kto tu jest przestępcą? – zapytał groźnie i zawrócił od wyjścia. – Powtórz to jeszcze raz!

– Powtórzę, ile razy zechcesz! – zawołał Nino. – Pewno myślisz, że ponieważ jesteś mocny i brutalny, nikt nie ośmieli się powiedzieć ci prawdy w oczy. Ale ja mówię ją tobie i wszystkim, którzy chcą ją usłyszeć! No, chodźże tu i zabij mnie, jak chciałeś już raz!

– Szkoda, że tego nie zrobiłem! – wrzasnął Nicola, zaciskając pięści. – Ale teraz widzisz, Momo, jak on kłamie i uwłacza² mi! Złapałem go tylko za kołnierz i wrzuciłem do kałuży wody od płukania naczyń

¹ nie uchodzić – tu: być uważanym za niestosowne

² uwłaczać komuś – ubliżać komuś, obrażać kogoś

³ ubić interes – zawrzeć umowę przynoszącą korzyści obydwóm stronom

za jego spelunką. W tej kałuży nawet szczur nie mógłby utonąć. – I znów zwrócony do Nina krzyknął: – I, jak widać, jeszcze żyjesz! [...]

Sprzeczali się jeszcze chwilę ze śmiertelną powagą [...]. Ale nagle umilkli.

Momo spoglądała na nich szeroko otwartymi oczami i żaden z nich nie umiał sobie wytłumaczyć tego spojrzenia. Czy w głębi duszy śmiała się z nich? Albo może była zasmucona? Wyraz jej twarzy tego nie zdradzał. Ale obu mężczyznom nagle wydało się, że widzą własne odbicie w lustrze, i poczuli wstyd. [...]

A sprawa wyglądała tak: w małym lokalu Nina wisiał na ścianie obrazek przedstawiający świętego Antoniego. Był to oleodruk, który Nino kiedyś wyciął z jakiegoś pisma ilustrowanego.

Któregoś dnia Nicola chciał odkupić od Nina ten obrazek – bo uważał go za bardzo ładny. I Nino tak zręcznie się targował, że w końcu Nicola zaofiarował mu w zamian swoje radio. Nino śmiał się w duchu, bo oczywiście Nicola nie wyszedł na tym dobrze. Ubili interes³.

Wtedy okazało się, że między obrazkiem a jego tekturową tylną ścianką tkwił banknot, o którym Nino nic nie wiedział. Teraz on poczuł się poszkodowany i wpadł w gniew. Krótko mówiąc, zażądał od Nicoli zwrotu pieniędzy, bo nie należały do zamiany. Nicola odmówił i dlatego Nino nie chciał mu podać wina. Tak się zaczął ich spór.

Kiedy obaj doszli do początku całej sprawy, umilkli na chwilę. Potem Nino spytał:

- Powiedz no mi zupełnie szczerze, Nicola, czy wiedziałeś o tych pieniądzach już przed zamianą czy nie?
- Jasne, że wiedziałem, inaczej nie robiłbym zamiany.
- W takim razie musisz przyznać, żeś mnie oszukał!
- Dlaczego? To ty naprawdę nie wiedziałeś o tych pieniądzach?
- Nie, daję ci na to słowo!
- No, więc jednak chciałeś mnie nabrać. Inaczej, jak mógłbyś wziąć ode mnie radio za bezwartościowy kawałek gazetowego papieru, he?
- A skąd ty wiedziałeś o banknocie?
- Dwa wieczory wcześniej widziałem, jak jeden z gości wetknął tam pieniądze jako ofiarę na świętego Antoniego.

Nino przygryzł wargę.

⁴ Święty Antoni – patron osób i rzeczy zaginionych

Ciekawe!

Na podstawie książki Michaela Endego *Momo* powstał włosko-niemiecki film o tym samym tytule.

– Dużo ich było?
– Ani mniej, ani więcej, niż warto jest moje radio.
– W takim razie – powiedział Nino głęboko zamyślony – w całym tym sporze chodzi tylko o świętego Antoniego⁴, którego wyciąłem z gazety.

Nicola podrapał się w głowę.

– Właściwie tak – mruknął. – Mogę oddać ci go z powrotem, Nino.

– Ależ skąd! – odparł Nino z godnością. – Zamiana to zamiana! Między ludźmi honoru wystarcza przybicie interesu!

I nagle obaj zaczęli się śmiać. Zeszli z kamiennych stopni, spotkali się na środku porośniętego trawą okrągłego placu, wzięli się w objęcia i klepali nawzajem po plecach. Potem uścisnęli Momo i powiedzieli:

– Serdeczne dzięki!

Kiedy po chwili odeszli, Momo długo jeszcze machała im ręką. Była zadowolona, że między jej przyjaciółmi zapanowała znów zgoda.

przełożyła Teresa Jętkiewicz

Michael Ende: *Momo* © 1973, 2009 Thienemann in der Thienemann-Esslinger Verlag GmbH, Stuttgart

1. Ustal, w jaki sposób Nino i Nicola się pogodzili. Odpowiedz na poniższe pytania. Zapisz wniosek w zeszycie.

Dwaj mężczyźni przychodzą do Momo. W jakim są nastroju?

Co robi Momo, aby ich nie urazić?

Jak się zachowują Nino i Nicola?

Jak reaguje Momo?

Jak się kończy spór?

Jak doszło do zakończenia sporu?

Dlaczego mężczyźni uścisnęli Momo?

2. Czy ktoś z was wymyślił takie rozwiązanie sporu na początku lekcji? Porozmawiajcie o tym.

3. Napiszcie w zeszytach, jak się czuli ludzie przed spotkaniem z Momo i jacy się stawali w jego trakcie. Co powodowało, że zachodziły w nich zmiany? Opracujcie w zeszytach mapę myśli zgodnie z poniższym schematem.

4. Powiedz, dlaczego Momo zdobyła wielu przyjaciół.

5. Na podstawie opowiadania o Momo ustalcie i zapiszcie w zeszytach co najmniej dwie zasady, których powinien przestrzegać dobry słuchacz.

Odpowiedz w zeszycie na poniższe pytania i opisz narratora przeczytanego tekstu. Zwróć uwagę na fragment początkowy.

- a) W jaki sposób narrator zachęca czytelnika do słuchania o bohaterce? Zwróć uwagę na pytania i odpowiedzi, które stawia. Powiedz, jaką pełni funkcję.
- b) Jaki stosunek do Momo wyraża narrator we wstępie? Przytocz słowa, które potwierdzają twoją opinię.

Four horizontal dotted lines for writing, each preceded by an arrow pointing from the person's hand.

Znajdź w internecie lub w innym źródle wskazówki dotyczące tego, jak być dobrym słuchaczem. Napisz w zeszycie jedną – najlepszą według ciebie – radę.

6.2 Słuchać jak Momo i zyskać przyjaciół

Podejmij temat

Przytocz radę – dotyczącą tego, jak być dobrym słuchaczem – napisaną w zeszycie po poprzedniej lekcji. Wraz z koleżankami i kolegami wybierzcie trzy najlepsze wskazówki.

Sprawdź, czy umiesz słuchać innych. Rozwiąż krótki test. Zapisz odpowiedzi w zeszycie.

1. Gdy siedzisz przy stole z ludźmi, którzy rozmawiają ze sobą, zazwyczaj
 - a) niecierpliwie czekasz na swoją kolej, bo masz właśnie coś ważnego do powiedzenia.
 - b) słuchasz z uwagą słów innych, zastanawiasz się nad tym, co mówią.
 - c) przygotowujesz swoją opowieść.

2. Gdy ktoś opowiada ci o swoich problemach, to
 - a) myślisz sobie: „Ja to dopiero mam kłopot”.
 - b) dopytujesz się o szczegóły.
 - c) czekasz, aż w końcu będziesz mógł powiedzieć o tym, co dręczy ciebie.

3. Kiedy jesteś w grupie
 - a) zawsze starasz się przyćmić innych swoimi opowieściami.
 - b) słuchasz innych, ponieważ zawsze możesz się dowiedzieć czegoś ciekawego.
 - c) słuchasz innych, aby nie obrazić rozmówców.

Rozwiązanie: Jeśli zostało przez ciebie wskazanych najwięcej odpowiedzi b), masz szansę być dobrym słuchaczem. Jeśli przeważały odpowiedzi a) lub c), musisz szczególnie uważnie uczestniczyć w tej lekcji.

Przeczytaj kilka porad dotyczących sztuki słuchania innych osób. Zwróć uwagę na to, jakie korzyści w życiu codziennym odnosi dobry słuchacz.

¹ Matthew McKay – czyt. mefju mak-kej; Martha Davis – czyt. marta dejwis; Patrick Fanning – czyt. petrik fening

Matthew McKay, Martha Davis, Patrick Fanning¹ **Sztuka słuchania**

Jesteś na przyjęciu. Ktoś opowiada anegdoty, ktoś inny narzeka, a jeszcze inny chwali się awansem. Wszyscy z niecierpliwością czekają na swoją kolej – chcą opowiedzieć swoją historię.

Nagle wydaje ci się, że nikt nikogo nie słucha. Historie płyną, a „słuchacze” błędzą oczyma, zdradzając brak uwagi. Być może ćwiczą w myślach swoje wypowiedzi. Wydaje się, że wszyscy potajemnie zawarli umowę: „Ja będę twoim słuchaczem, jeśli ty potem będziesz moim”. Być może przyjęcie było udane, ale goście wracają do domów, nikogo nie wysłuchawszy ani nie poznawszy.

Sztuka słuchania to podstawowa umiejętność służąca tworzeniu i utrzymywaniu relacji z innymi. Jeśli potrafisz słuchać, ludzie lgną do ciebie. Przyjaciele zwierają ci się, przez co pogłębia się wasza przyjaźń. Łatwiej ci odnosić sukcesy, gdyż naprawdę słuchasz i rozumiesz innych: wiesz, czego chcą, co ich rani lub irytuje². Często

² irytować – drażnić

³ potencjalny – taki, który może się stać

uśmiecha się do ciebie szczęście, ponieważ ludzie cię doceniają i lubią, gdy jesteś w pobliżu.

Osoby, które nie słuchają innych, to nudziarze. Wydaje się, że nie interesuje ich nikt inny oprócz nich samych. Odpychają potencjalnych³ przyjaciół i partnerów, wysyłając im następujący komunikat: „To, co masz mi do powiedzenia, nie ma dla mnie większego znaczenia”.

W rezultacie osoby takie często czują się samotne i wyizolowane. Tragedia polega na tym, że ludzie ci bardzo rzadko rozumieją, w czym tkwi błąd. Zmieniają perfumy, wodę po goleniu, kupują nowe ubrania, starają się być zabawni, mówią o „ciekawych” rzeczach. Jednak problem pozostaje. Nikt nie lubi z nimi rozmawiać, gdyż rozmówca nigdy nie czuje się wysłuchany. [...]

Prawdziwe słuchanie nie polega jedynie na zachowaniu milczenia, podczas gdy druga osoba mówi. Prawdziwe słuchanie oparte jest na intencji zaangażowania się w jeden z następujących celów:

- zrozumienie drugiej osoby,
- cieszenie się jej obecnością/zainteresowanie rozmową,
- nauczenie się czegoś,
- udzielenie pomocy lub pocieszenie. [...]

Słuchanie przychodzi łatwo, kiedy dobrze się nam rozmawia, dobrze się bawimy lub chcemy się w trakcie rozmowy czegoś nauczyć. Gdy chcesz komuś pomóc wyrazić to, co czuje – musisz zaangażować się i słuchać. Kluczem do prawdziwego i uważnego słuchania jest pragnienie i zamiar.

Niestety, pseudosłuchanie⁴ często brane jest za słuchanie prawdziwe. Intencją pseudosłuchania nie jest wysłuchanie drugiej osoby, ale zaspokojenie jakiejś swojej potrzeby, osiągnięcie jakiegoś celu. Oto typowe cele pseudosłuchania:

- stworzenie wrażenia, że jesteś zainteresowany tym, co słyszysz – po to, by druga osoba cię polubiła [...];
- słuchanie jednym uchem po to tylko, by ktoś [w zamian] wysłuchał ciebie [...];
- słuchanie w celu wychwycenia słabych punktów argumentacji – aby potwierdzić, że zawsze masz rację; zbieranie amunicji, aby zaatakować [...];
- słuchanie jednym uchem, ponieważ – pomimo braku zainteresowania – dobre, miłe i uprzejme osoby powinny słuchać innych;
- słuchanie jednym uchem, ponieważ nie wiesz, jak się wymigać od rozmowy, nie raniąc lub nie obrażając rozmówcy. [...]

⁴ pseudosłuchanie – słuchanie udawane, pozorne

Ludzie chcą być słuchani, więc szukają potwierdzenia, czy tak rzeczywiście jest. Oto wskazówki, jak być w pełni zaangażowanym słuchaczem:

1. Utrzymuj kontakt wzrokowy z rozmówcą.
2. Nachyl się nieco w stronę rozmówcy.
3. Wspieraj mówiącego, kiwając głową lub parafrazując⁵.
4. Upewnij się, czy dobrze rozumiesz, poproś o sprecyzowanie wypowiedzi, zadając pytania.
5. Zadbaj o to, aby nic nie odciągnęło ani nie rozproszyło twojej [...] uwagi.
6. Nawet jeśli jesteś zły lub rozdrażniony, zaangażuj się w słuchanie i zrozumienie wypowiedzi.

przełożyła Agata Błaż

⁵ parafrazować – tu: powtarzać czyjąś wypowiedzianą myśl w innej formie, rozwijać ją

1. Wskaż ilustrację, która przedstawia przykład dobrego słuchacza. Uzasadnij swój wybór.

Odszukaj w słowniku frazeologicznym związek *słuchać jednym uchem*, następnie sparafrazuj przeczytaną definicję.

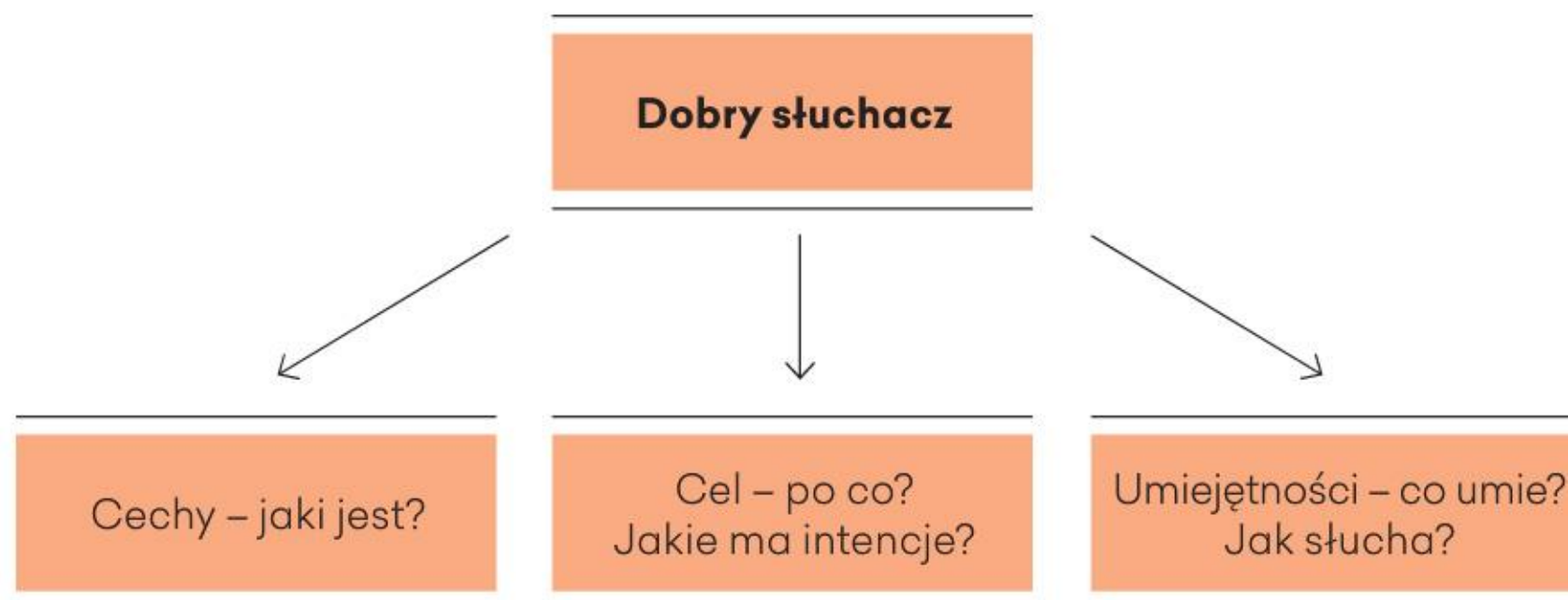

2. Podzielcie się na grupy ekspertów i przygotujcie odpowiedzi na poniższe pytania.

- Dlaczego słuchanie to ważna umiejętność?
- Co przeszkadza w byciu dobrym słuchaczem?
- Jakie są podstawowe zasady bycia dobrym słuchaczem?

Powiedzcie, do jakich doszliście wniosków. Porównajcie swoje wcześniejsze spostrzeżenia na temat dobrego słuchania z tymi, które sformułowali autorzy artykułu.

3. Narysuj w zeszycie mapę myśli przedstawiającą cechy i umiejętności charakteryzujące dobrego słuchacza.

4. Przeczytany przez was fragment jest częścią poradnika na temat porozumiewania się ludzi. Zastanówcie się, jaki cel mógł przyświecać autorom przy pisaniu poznanego przez was fragmentu. Napiszcie wniosek w zeszytach.

5. Jaka jest różnica między **słyszeniem** i **słuchaniem** w codziennym porozumiewaniu się ludzi? Podaj w zeszycie własne przykłady **słyszenia** i **słuchania** innych.

6. *Chcę słuchać!* – napisz w zeszycie, co możesz u siebie zmienić, aby stać się dobrym słuchaczem.

7. Dobierzcie się w pary. Odegrajcie kilka scenek z mówieniem i słuchaniem. Każda para wychodzi na środek sali i rozpoczyna rozmowę na dowolny temat. Reszta klasy obserwuje rozmówców, a później, według wskazówek podanych w powyższym artykule, ocenia postawę osób słuchających.

8. Aby słuchać, trzeba mieć też dobry słuch. Pobawcie się w klasie w głuchy telefon – zabawę, którą pewnie znacie. Sprawdźcie, komu uda się usłyszeć właściwe hasło.

9. Przypomnij fragment powieści o Momo, w którym narrator opisywał bohaterkę jako dobrą słuchaczkę. Czy miała ona cechy i umiejętności, które opisali autorzy *Sztuki słuchania*? Jeśli tak, zapisz je w zeszycie.

10. Porozmawiaj w domu z rodzicami na temat zasad dobrego słuchania. Wysłuchaj, co mają do powiedzenia na ten temat.

6.3 Słuchaj mnie uważnie (typy zaimków)

Podejmij temat

- Przeczytaj opis drogi z końca pokoju przedstawionego na ilustracji do wyjścia. Powiedz, kiedy będzie on zrozumiały dla odbiorcy.

Idź tędy, skręć tam, a następnie ruszaj tamtędy. O, i już jesteś przy drzwiach.

Zamień go na opis, przy którym nic nie trzeba będzie pokazywać. Powiedz, których wyrazów musisz unikać.

- Powiedz, co jest konieczne, by poniższe polecenia były zrozumiałe dla odbiorcy.

Połóż to tam.

Siadamy tylko tu.

Daj to jemu.

Mam tyle lat (mówi małe dziecko, pokazując cztery palce).

1. Przeczytaj podane dialogi. Powiedz, dzięki czemu jest możliwe zrozumienie wyróżnionych wyrazów.

2. W powyższych dialogach wskaż te wyrazy, do których odnoszą się wyrazy wyróżnione. Następnie porównaj wyrazy wskazane przez ciebie i wyróżnione w tekście. Powiedz, jakimi są częściami mowy.
3. Przeczytaj informację na temat zaimków.

Zaimki to wyrazy, które mogą w wypowiedzeniach zastępować rzeczowniki, przymiotniki, liczebniki lub przysłówki. Zdanie z zaimkiem jest zrozumiałe, gdy nawiązuje do zdania poprzedniego (np. *Pod ścianą stoi **krzesło**. Usiądź na **nim***), albo wtedy, gdy wypowiadając je, wskazujemy gestem osobę, miejsce, rzecz, do których się on odnosi (np. mówiąc: *Siądź **tam*** – należy wskazać dłonią miejsce).

Ze względu, jaką część mowy zastępują zaimki w wypowiedzeniu, wyróżniamy ich cztery typy:

- **rzeczowne** np.: ja, ty, on, ona, ono, my, wy, oni, one, kto, co;
- **przymiotne** np.: jaki, taki, mój, twój, jego, nasz, wasz, ich, jakiś;
- **liczebne** np.: tyle, ile;
- **przysłowne** np.: tu, jak, jakoś, tak, tamtędy, tędy, wtedy, kiedy.

4. W przykładach z części *Podejmij temat* wskaż zaimki i zapisz je w zeszycie wraz z nazwami ich typów.
5. Przepisz poniższe zdania do zeszytu. W miejsce kropek wpisz zaimki, które zastąpią podkreślone wyrazy.
 Przed blokiem stoi niezłe auto. Nigdzie nie widziałem samochodu.
Pies jest głodny. Daj jeść.
 Oto twój rower. Po zimie przygotuj do jazdy.
 Proszę, oto dziesięć złotych. Czy ci wystarczy?
 Jacek wypił mleko bardzo szybko. Ty też pij, bo nie zdążymy.
6. Podaj różne formy dopełniacza i biernika liczby mnogiej zaimków *on, ona*. Pomóż sobie odpowiednimi konstrukcjami, np.: *Nie było (kogo?, czego?); Zwróciłem się (do kogo?, czego?); Patrzę na (kogo?, co?); Widzę (kogo?, co?)*
7. Przeczytaj informacje, zamieszczone na marginesie, i powiedz, czym się różnią zaimki w poniższych parach.
 mnie – mi tobie – ci ciebie – cię
8. Przepisz podane zdania. Uzupełnij je właściwymi formami zaimka *on*.

..... to jest obojętne.	Ten strzał nie wyszedł.
..... dziś nie było w szkole.	Mam obudzić o siódmej.
..... się ten film nie spodobał.	Ten film się nie spodobał.

9. Przepisz poniższe zwroty do zeszytu. W odpowiednie miejsca wstaw różne formy zaimków podanych w ramkach.

ja	a) daj książkę b) zbliżyła się do c) to należy przekazać
on	a) zwrócić się ku b) przeczytać list c) się to nie podoba

10. Z tekstu *Sztuka słuchania* przepisz do zeszytu dziesięć zaimków, określ ich typ. Powiedz, czy zdania z nimi są zrozumiałe dla odbiorcy.

Na początku zdań należy stawiać dłuższe formy zaimków, np.: **Mnie** się to podoba; **Tobie** to powiem. Zwykle używamy ich także na końcu zdania, np.: Daj książkę **jemu**; Muszę ten list oddać **tobie**. W środku zdania po czasownikach używa się najczęściej form krótszych, np.: Daj **mi** książkę; Widzę **cię** w oknie; Kupię **ci** rower. Dłuższych form po czasowniku używa się w konstrukcjach przeciwstawnych, np.: Pożyczę pieniądze **tobie**, a nie **jemu**; Pytam **ciebie**, a nie **jego**.

6.4 Dziecko czaruje (dedykacja, analiza elementów świata przedstawionego)

Podejmij temat

- Gdyby nagle się okazało, że mogę czarować, to od razu... Dokończ zdanie zgodnie z własnym skojarzeniem. Powiedz kilka słów uzasadnienia.
- Porozmawiaj z koleżankami i kolegami o ich wypowiedziach. Czyje propozycje były najoryginalniejsze?
- Przeczytaj fragment powieści Janusza Korczaka pt. *Kajtuś czarodziej*. Bohaterem utworu jest zwyczajny chłopiec, który nagle, bez żadnego powodu otrzymuje moc czarowania. Zwróć uwagę, jak Kajtuś wykorzystał ten dar.

Janusz Korczak, właśc. Henryk Goldszmit (1878 lub 1879–1942) – lekarz, pedagog, publicysta, pisarz, bojownik o prawa dziecka. Znany ze swoich audycji radiowych, które prowadził jako Stary Doktor. Jest autorem prac z dziedziny pedagogiki, a także książek dla dzieci, m.in. *Król Maciuś Pierwszy*.

Janusz Korczak **Kajtuś czarodziej**

(fragment)

Kajtuś jest czarodziejem i męczyć się nie pozwoli. Nie będzie siedział w szkole. [...]

Spojrzał drwiąco na tablicę; pomyślał swym tajnym sposobem: „Mocą swoją i wolą, i rozkazem żądam, żeby była już godzina dwunasta”.

A było dopiero piętnaście po ósmej.

Żaden czar Kajtusia nie wywołał jeszcze takiego zamieszania w całej Warszawie.

Co kto spojrzał na zegar, oczom swoim nie wierzy. Każdy naprzód robi w domu awanturę, że ktoś przesunął wskazówki zegara, potem biegnie do sąsiada, żeby sprawdzić. Telefonują na prawo i na lewo, bo chcą wiedzieć, co się stało, która naprawdę godzina.

Urzednicy bez śniadania biegną do biur, a kupcy do sklepów.

W tramwaju tłok. Konduktorzy rady dać nie mogą. Kto się nie docisnął, biorą wspólnie taksówki. Wszyscy spóźnieni: myśleli, że wcześnie, a tu już południe.

Wysypali się ze szkół uczniowie.

Skaranie boskie z tymi dziećmi, płaczą się, jak człowiek się śpieszy.

– A to niespodzianka – cieszą się młodzi. – Kto tak dobrze wymyślił?

– Zagraniczni goście – mówi Kajtuś rozweselony. – Chodźmy im podziękować.

[...] Sam przyłączył się do pochodu sztubaków¹ i – hajda na miasto. Aż musieli zatrzymać tramwaje – taka gromada ze wszystkich szkół się zebrała. Gazety potem pisały, że młodzież szkolna urządziła przed hotelem gości burzliwą manifestację. Inne gazety, że – żywiołową i – spontaniczną. Przyznać trzeba, że krzyk był.

– Niech żyją! Wiwat! Dziękujemy!

Oni wyszli na balkon i kłaniają się, i też dziękują. A potem każdy w swoją stronę: do domu albo na spacer. Poszedł Kajtuś na plac Teatralny. Zaczepił go inwalida w niebieskich okularach².

– Przeprowadź, kawalerze, na drugą stronę ulicy, bo słabo widzę. Wziął go Kajtuś za rękę, ostrożnie przeprowadził. A on:

– Masz, weź czekoladkę. Czekolada akurat taka, jakie były w torebkach pod poduszką. I smak taki sam.

¹ sztubak – dawniej uczeń szkoły średniej

² niebieskie okulary – okulary z niebieskimi szklami, noszone dawniej przez niewidomych lub niedowidzących

³ szyld – tablica przy wejściu do sklepu

⁴ owocarnia – dawniej sklep, w którym sprzedawano owoce

⁵ narobić bigosu – tu: wywołać zamieszanie

⁶ magistrat – instytucja, którą tworzą władze miasta

Zjadł. Rozgląda się: Zegar ratuszowy bije pierwszą godzinę, a dopiero otwierają sklepy. Przypomniawszy sobie odczyt profesora Gwizdała. Nagle myśl:

„Pozamieniam napisy na szyldach³ sklepów”.

Stuka palcem w powietrze i mówi:

– Ten sklep niech będzie „Dyndalski”. Ten „Fidrygalski i Spółka”. Dalej – „Fajtłapski i Synowie”. „Kundel i Cwajnos”. „Ferdek Śmierdek”. „Bezportek”. „Kukurykiewicz”. Od razu na wszystkich sklepach, zamiast nazwisk znanych, poważanych, ukazują się śmieszne napisy.

Ale Kajtusiowi mało tego. Pozamieniał sklepy. Będzie większy bałagan.

Na rogu placu zamienił bank na owocarnię⁴.

Zamiast pieniędzy leżą w oknie gruszki, jabłka i śliwki. Na biurkach bankowych orzechy, banany i winogrona.

Niedaleko banku znana apteka:

„Niech tam będą ptaki, małpy i złote rybki”.

Już zaraz w butelkach i słojach aptecznych rozlega się śpiew kanarków. Gdzie było lekarstwo na kaszel, chodzą niezgrabne żółwie, gdzie maść na rany i odciski, tam kolibry.

A w zamkniętej na klucz szafce z truciznami siedzi małpa i miny stroi. [...]

Zdawałoby się, że Kajtuś dość narobił bigosu⁵. Ale nie. Zobaczył, że pies goni kota.

„Niech się na placu tym odbędzie walka psów i kotów z całego miasta”.

Tego tylko brakowało.

Pędzą koty z ulicy Wierzbowej, a psy z Senatorskiej. Dawaj gryźć się i drapać. Szczekanie, pisk, miauczenie, fukanie, skomlenie. Ludzie uciekają, inni się znów gapią.

– Fifi, Azor, Żółka, Trezor! Do nogi! A Kajtuś:

„Psy niech będą niebieskie, a koty czerwone”.

I tak się stało.

Urzednicy magistratu⁶ stają w oknach i patrzą.

– Niech straż ogniowa rozgoni je wodą.

Strażacy zakładają gumowe rury na hydranty. „Żądam wolą moją i mocą, aby małpy zielone zrobiły porządek”.

Już małpy – jak nie skoczą w sam środek – i porozpędzały.

Koty uciekły w ulicę Bielańską, a psy w Senatorską.

Przyjechali autami goście zagraniczni, patrzą przez lornetki.

– Wesołe miasto – mówi bogacz zwany królem okrętów i kolei.

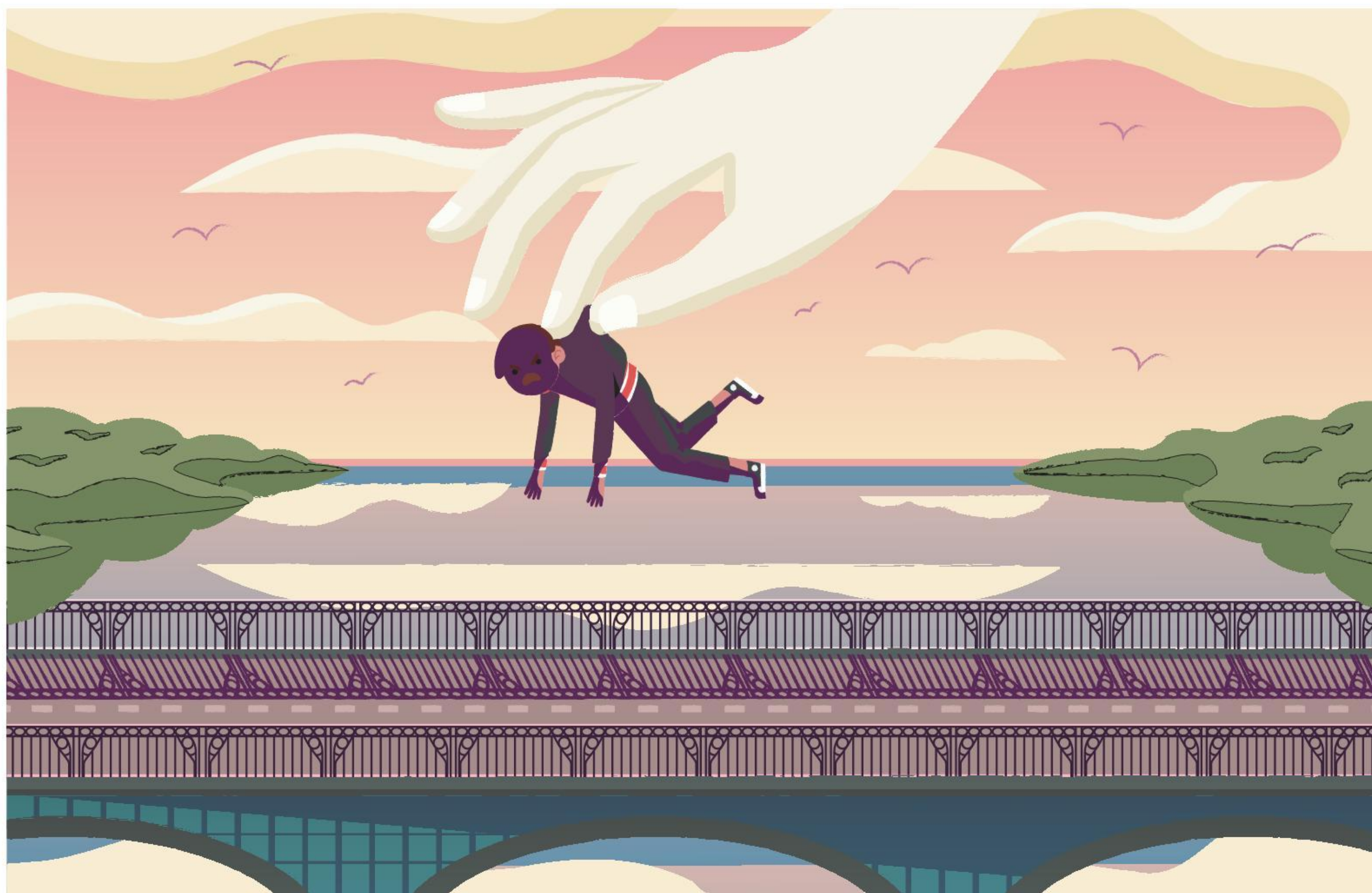
I zwraca się do swego sekretarza:

– Trzeba opisać wszystko w naszych gazetach. Na pewno przyjadą tu bogaci ludzie, którzy się nudzą – żeby zobaczyć tyle ciekawych rzeczy.

Kajtuś doprowadził do porządku sklepy i zegary i ruszył w stronę mostu. Schodzi przez plac Zamkowy i Zjazd nad rzekę. Dawniej chętnie patrzył, jak statki płyną, a piaskarze⁷ na płaskich czółnach⁸ dobywają żwir kubekami na długich kijach. Dziś statki wydają mu się małe i brudne, a marynarze wiślani – nieciekawi. „Żądam, rozkazuję: niech tu będzie morze prawdziwe i wielkie okręty”. I teraz dostał Kajtuś, na co zasłużył. Niewidzialna ręka chwyciła go za kark, niewidzialna noga dała mu potężnego kopniaka. Gdyby Kajtuś nie był zaślepiony swą władzą, musiałby przyznać, że zasłużył na taką karę. Chciał, żeby było morze. Ani pomyślał, że morze zaleje miasta i wsie, że będzie większa katastrofa niż największa powódź i trzęsienie ziemi. Mógł pół Polski pograć w odmęty. Zamiast być wdzięczny, że się nie stało, jak powiedział, i wyrok przyjąć pokornie, Kajtuś obraził się i utkwiał zły wzrok w most Poniatowskiego.

⁷ piaskarz – osoba, która wydobywa, a następnie sprzedaje piasek z dna rzeki

⁸ czółno – łódka zbudowana z jednego kawałka drewna

Ciekawe!

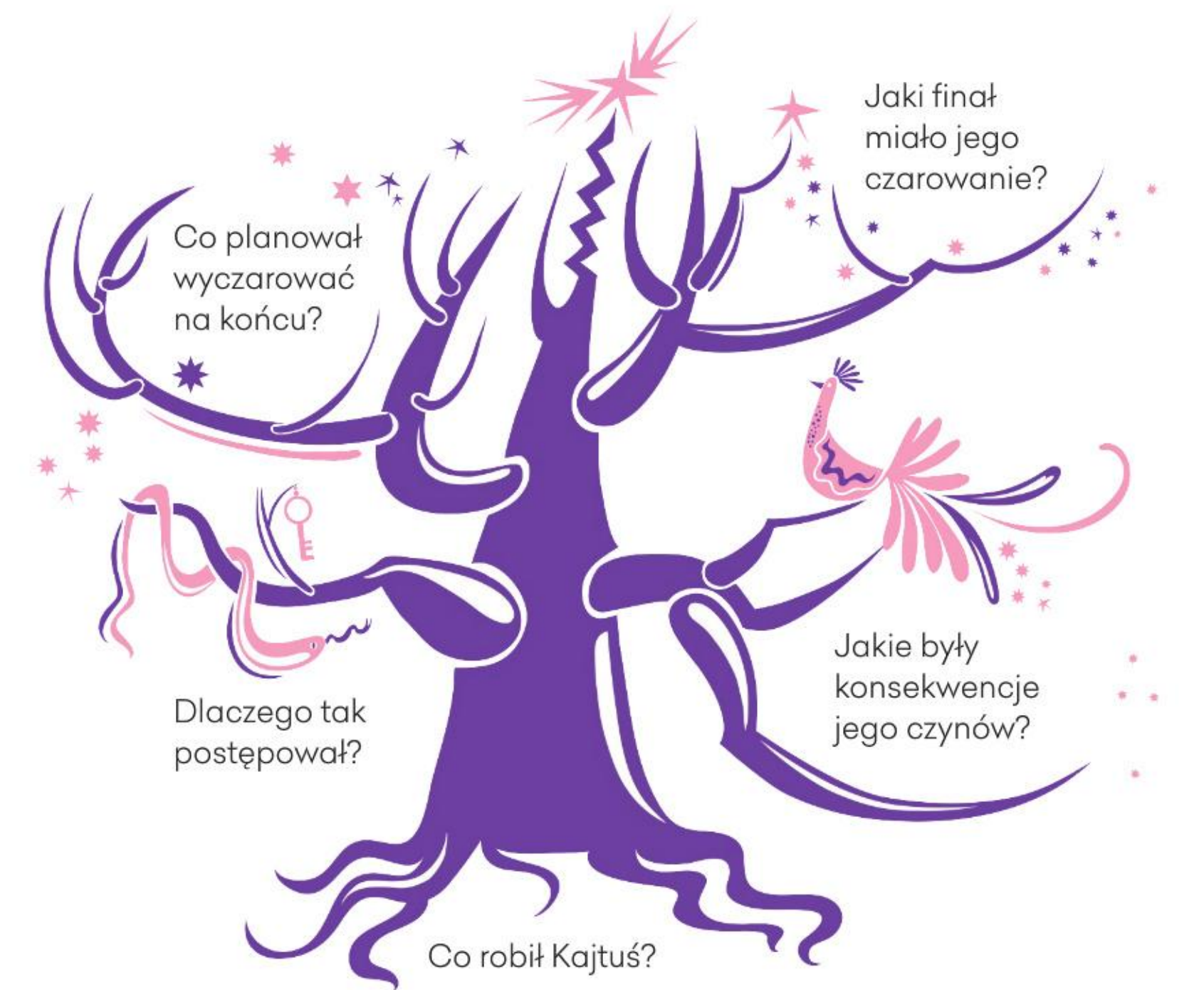

W roku 2012 obchodziliśmy Rok Janusza Korczaka. W obchody włączyła się Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Brazylii i wraz z Ambasadą Izraela przygotowała okolicznościowy znaczek pocztowy.

1. We fragmencie *Kajtusia czarodzieja* wskaż elementy świata przedstawionego. Podziel je zgodnie z informacjami w poniższej tabeli. Następnie zapisz je w zeszycie, przeczytaj w klasie i porównaj z odpowiedziami koleżanek i kolegów.

To było prawdopodobne	To się nie mogło wydarzyć
Takie umiejętności mają ludzie	To umięją tylko postacie baśniowe

2. Zastanów się, jak tytuł powieści wpływa na określenie jej gatunku. Odpowiedź zapisz w zeszycie.
3. Jak Kajtuś wykorzystywał swoją moc? Opracujcie w zeszytach drzewo decyzyjne.

4. Oceń zachowanie Kajtusia oraz jego czary. Wykonaj w zeszycie tabelę, uzupełnij ją przykładami i uzasadnij swój wybór.

Wybryki i czary niebezpieczne	Czary szlachetne i postępowanie godne naśladowania	Których czarów i działań było więcej?
Przykład:	Przykład:	Przykład:
Uzasadnienie:	Uzasadnienie:	Uzasadnienie:

5. Powiedz, dlaczego – twoim zdaniem – ostatni czar chłopca się nie spełnił. Czym mogła być „niewidzialna ręka”?
6. Przeczytaj zamieszczoną niżej krótką **dedykację**, którą Janusz Korczak napisał na końcu książki, i powiedz, co o niej myślisz.

To trudna książka. Tę trudną książkę poświęcam niespokojnym chłopcom, którym się trudno poprawić. Trzeba chcieć i silnie, i wytrwale. Trzeba wolę hartować. Trzeba być pożytecznym. Dziwne jest życie, życie jest jak dziwny sen. Kto ma silną wolę i silną chęć służby ludziom, temu życie będzie pięknym snem. Choćby droga do celu była poplątana, a myśli niespokojne. [...]

7. Odpowiedzcie na poniższe pytania. Ustalcie i zapiszcie w zeszytach wnioski płynące z umieszczenia przez Janusza Korczaka dedykacji.

- a) Do kogo autor kieruje swoje słowa?
- b) Co to znaczy być „niespokojnym chłopcem” (dzieckiem)?
- c) Jakie rady autor daje tym, którzy są niespokojni?

Kajtuś otrzymuje czarodziejską różdżkę. Napisz dedykację dla chłopca na kartce przyklepionej do niezwykłego przedmiotu. Przestrzeż go m.in. przed złym wykorzystaniem różdżki.

9. Gdyby ludzie mogli czarować – byłoby lepiej czy gorzej na świecie? Podyskutuj z koleżankami i kolegami o zagrożeniach i nadziejach związanych z taką sytuacją, według podanych wskazań. Zapisz w zeszycie po jednym przykładzie do każdego punktu.

10. Podaj przykłady dobrych czarodziejów i złych czarnoksiężników, których znasz z literatury i filmu.

Dedykacja – krótki tekst umieszczony na początku (lub na końcu) książki, na fotografii itp., informujący o tym, komu została ona podarowana lub poświęcona.

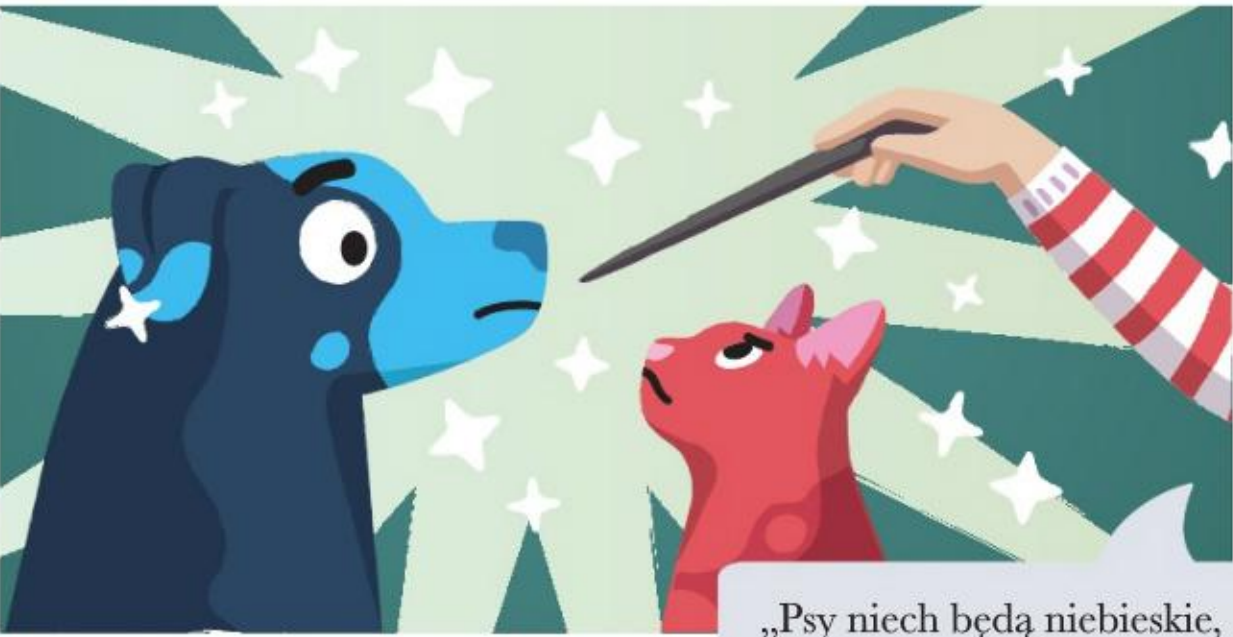

Wyszukaj w internecie informacje na temat filmowych bądź teatralnych adaptacji książek Janusza Korczaka. Napisz w zeszycie krótką notatkę na ten temat.

6.5 Grzecznie odmów Kajtusowi (pisownia wyrazów z nie)

Podejmij temat

- W pewnym momencie „niewidzialna ręka” zapobiegła katastrofie po ostatniej próbie czarowania podjętej przez Kajtusia. Może powinna wkroczyć wcześniej? Zostań „niewidzialną ręką” i wydaj zakaz wykonywania poniższych czarów. Napisz zdania w zeszycie według wzoru: *Nie dokuczaj innym!*

1. Opracujcie w zeszytach tabelę według wzoru – wyrazy z ramki wpiszcie do odpowiednich rubryk.

nie mam, nie stoję, nieprzyjaciół, niewola, niemiły, niegruby, nie mniejszy, nie łżejszy, nie najjaśniejszy, nie najgorętszy, nie dwa, nie sto, nie nasz, nie ja, niemało, nie cieplej, nie gorzej, nie najlepiej, nie najtrafniej, nie dziś, nie wczoraj

nie piszemy łącznie z		
rzeczownikami	przymiotnikami w stopniu równym	przysłówkami odprzymiotnikowymi w stopniu równym
.....		

nie piszemy oddzielnie z					
czasownikami	przymiotnikami w stopniach wyższym i najwyższym	przysłówkami niepochoǳącymi od przymiotników	liczebnikami	zaimkami	przysłówkami odprzymiotnikowymi w stopniach wyższym i najwyższym
.....					

2. Napisz w zeszycie pary wyrazów o przeciwnym znaczeniu, według wzoru. W razie wątpliwości skorzystaj z informacji w tabeli zamieszczonej w zadaniu 1. Wzór: *walczyć – nie walczyć*.

czaruj –	widzialny –	zwykły –	szybciej –
kolorowy –	zgoda –	oni –	wspaniały –

3. Odmów Kajtusiowi spełnienia poniższych próśb, pamiętaj jednak o uprzejmości. Użyj czasowników z *nie*. Odmowne odpowiedzi napisz w zeszycie.

– Chodźmy pod hotel! – Przepraszam, ponieważ	– Pożycz mi niebieskie okulary. – Wybacz, ale, właśnie
---	---

4. Do wyrazów z ramek dodaj przeczenie *nie*. Z powstałymi formami ułóż zdania i napisz je w zeszycie.

najgorszy	najlepszy	najcieplej	zimniej
-----------	-----------	------------	---------

Porównaj poniższe zdania i powiedz, kiedy *nie* piszemy rozłącznie z rzeczownikami oraz przymiotnikami i przysłówkami odprzymiotnikowymi w stopniu równym.

To była nie uwaga, ale prośba.	Jacek jest nie zdolny, jest wręcz genialny.
-----------------------------------	--

Napisz w zeszycie zasadę pisowni oraz własny przykład podobnego zdania.

6. Odczytaj zaszyfrowane wyrazy i napisz je w zeszycie. Następnie przeczytaj informację zamieszczoną na marginesie.

widzićniena	doniemagać	doniewidzieć
	pokonieić	wonielić

7. Wyszukaj we fragmencie *Kajtusia czarodzieja* sześć wyrazów z przeczeniem *nie*, zapisz je w zeszycie i dopisz uzasadnienie ich pisowni.

Odczytane przez ciebie wyrazy **nie są wyjątkami** od rozłącznej pisowni *nie* z czasownikami. *Nie* jest stałą częścią tych wyrazów, a nie przeczeniem – nie ma czasowników: *nawidzieć*, *domagać* (jest: *domagać się*), *pokoić*, *dowiedzieć*, *wolić*.

6.6 Widzieć inaczej

Podejmij temat

Wraz z koleżanką lub kolegą odegrajcie role osoby niewidomej i jej opiekuna.

Osoba będąca opiekunem dokładnie zawiązuje przepaską oczy podopiecznemu, który później próbuje poruszać się przez kilka chwil po klasie i wykonywać określone zadania. Potem następuje zamiana ról.

- Zapisz wrażenia i uczucia, które towarzyszyły ci podczas wykonywania poprzedniego zadania. Wyobraź sobie i opowiedz, jak osoba niewidoma może się czuć w domu czy na ulicy.

Jakie były twoje
uczucia?

Jakie były
twoje nadzieje,
oczekiwania
względem
otoczenia?

Jakie były
twoje
obawy?

- Powiedz, w jaki sposób osoba niewidoma poznaje świat. Na jakie trudności jest narażona? Czego jest pozbawiona?
- Przeczytaj opowiadanie Isaaca Bashevisa Singera *Menasze i Rachela*. Zapamiętaj sytuację, w której znaleźli się bohaterowie.

Isaac Bashevis Singer [czyt. iza-ak baszewis zinger] (1902–1991) – urodził się w Polsce, w 1935 roku wyjechał do Stanów Zjednoczonych. Autor powieści, m.in. *Sztukmistrz z Lublina*, oraz opowiadań, m.in. *Koza Złotka*. W 1978 roku otrzymał literacką Nagrodę Nobla.

Isaac Bashevis Singer **Menasze i Rachela**

(fragment)

W przytułku w Lublinie wydzielono specjalny pokój dla dzieci – sierot oraz dzieci chorych i kalekich. Wychowywali się tam Menasze i Rachela. Oboje byli niewidomymi sierotami. Rachela urodziła się niewidoma, a Menasze stracił wzrok na skutek ospy, kiedy miał trzy lata. [...] Menasze miał zaledwie dziewięć lat, ale już wykazywał nie-

przeciętne zdolności. Znał na pamięć dwadzieścia rozdziałów Świętej Księgi¹. Rachela, która miała osiem lat, umiała odmówić *Dzięki Ci, Boże rano*, *Szma*² przed snem, modlitwę dziękczynną za strawę, a także pamiętała kilka modlitw błagalnych w jidysz³.

W czasie świąt Chanuki⁴ nauczyciel błogosławił dzieciom lampki chanukowe i każde dziecko otrzymywało monety chanukowe⁵ oraz drejdl⁶ od opiekuna przytułku. Bogate kobiety przynosiły im placki posypane cukrem i cynamonem. [...]

Menasze był nie tylko dobrym studentem Tory⁷, ale miał też złote ręce. Wszystkie inne dzieci dostawały cynowe drejdle na Chanukę, ale Menasze sam wyrzeźbił dwa drewniane drejdle dla Racheli i dla siebie. Kiedy Menasze snuł opowieści, nawet dorośli przychodzili, żeby go posłuchać. Nie tylko Rachela, ale i wszystkie inne dzieci w przytułku chętnie słuchały jego opowieści. Niektóre z nich opowiadała mu matka, kiedy jeszcze żyła. Inne sam wymyślał. Był niezwykle zwinny. Latem chodził z innymi dziećmi nad rzekę, stawał na rękach i wykonywał salta w wodzie. Zimą, kiedy było dużo śniegu, Menasze wraz z innymi dziećmi lepił bałwana, który miał oczy z węgielków.

Menasze miał czarne włosy. Jego oczy były kiedyś czarne, ale stały się wyblakłe i pozbawione światła. Rachela słynęła z urody. Miała złote włosy i oczy błękitne jak chabry. Ci, którzy ją znali, nie mogli uwierzyć, że tak błyszczące oczy nie widzą. [...]

¹ Święta Księga – pięć początkowych ksiąg Starego Testamentu

² *Dzięki Ci, Boże*; *Szma* – modlitwy żydowskie

³ jidysz – język pewnej grupy Żydów europejskich

⁴ Chanuka – święto żydowskie, trwające 8 dni grudnia, obchodzone na pamiątkę cudu po odzyskaniu przez Żydów Świątyni w Jerozolimie

⁵ monety chanukowe – pieniądze lub czekoladki w kształcie monet, dawane dzieciom w prezencie podczas Chanuki

⁶ drejdel – bączek używany przez dzieci podczas gry chanukowej

⁷ Tora – w religii żydowskiej w węższym znaczeniu Pięcioksiąg Mojżesza; w szerszym – Biblia Hebrajska

⁸ mosiężna lampa – tu: chanukija, czyli świecznik dziewięcioramienny

⁹ emanujący – tu: promieniujący

Pewnego chanukowego wieczoru dzieci dostały swoje monety i jadły smaczne placki; potem usiadły i grały w drejdl. Był to szósty wieczór chanukowy. W mosiężnej lampie⁸ paliło się sześć świec. Wcześniej Menasze i Rachela grali wraz z innymi dziećmi. Ale tego dnia Menasze powiedział Racheli:

- Rachelo, nie mam ochoty na grę.
- Ja też nie – odpowiedziała Rachela. – Ale co będziemy robić?
- Siądźmy obok lampki chanukowej i po prostu będziemy razem.

Menasze poprowadził Rachelę do lampki chanukowej. Kierowali się zapachem oliwy, w której płonęły knoty. Usiedli na ławie. Przez chwilę oboje radowali się w ciszy swoim towarzystwem oraz ciepłem emanującym⁹ z maleńkich płomyczków. Potem Rachela powiedziała:

- Menasze, opowiedz mi coś.
- Znowu? Znasz już moje wszystkie opowieści.
- To wymyśl jeszcze jedną – powiedziała Rachela.
- Jeśli opowiem ci teraz wszystko, co znam, to co zrobię, kiedy się pobierzemy i zostaniemy mężem i żoną? Muszę zachować trochę opowieści na przyszłość.
- Nie martw się. Do tej pory będziesz znał mnóstwo nowych opowieści.
- Wiesz co? – zaproponował Menasze. – Tym razem ty mi coś opowiedz.
- Ale ja nie znam żadnych opowieści – odparła Rachela.
- Skąd wiesz, że nie znasz? Po prostu mów, co ci przyjdzie do głowy. Ja tak robię. Kiedy mnie proszą, abym coś opowiedział, zaczynam mówić, nie wiedząc, co mi z tego wyjdzie. Ale jakoś tak jest, że opowieść przychodzi sama z siebie.

- Mnie się to nie uda.
- Spróbuj.
- Będziesz się ze mnie śmiał.
- Nie, Rachelo, nie będę się śmiał.

Nastała cisza. Słyszeć było trzask drewna palącego się w piecu. Rachela wciąż się wahała. Końcem języka zwilżyła wargi. Potem zaczęła:

- Pewnego razu byli sobie chłopiec i dziewczynka.
- Mhm.
- On miał na imię Menasze, a ona Rachela.
- No.
- Wszyscy myśleli, że Menasze i Rachela są niewidomi, ale oni widzieli. Wiem na pewno, że Rachela widziała.
- A cóż ona widziała? – spytał Menasze.

– Inne dzieci widzą to, co je otacza, ale Rachela widziała oczyma duszy. Dlatego ludzie nazywali ją niewidomą. A to nie była prawda. Kiedy ludzie śpią, mają zamknięte oczy, ale w snach widzą chłopców, dziewczęta, konie, drzewa, kozy, ptaki. Tak było też i z Rachelą. Ona widziała wszystko wyraźnie w swoich myślach, mnóstwo pięknych rzeczy.

– Czy widziała kolory? – spytał Menasze.

– Tak, zielony, niebieski, żółty i inne kolory, nie wiem, jak się nazywają. Czasami one skakały i tworzyły małe figury, lalki, kwiaty. Pewnego razu zobaczyła anioła z sześcioma skrzydłami. Wzbił się wysoko, a niebo otworzyło przed nim swe złote bramy.

– Czy widziała światła chanukowe? – spytał Menasze.

– Nie te, które są na zewnątrz, ale te w wyobraźni.

– A czy ty nic nie widzisz, Menasze?

– Ja również widzę wiele w wyobraźni – odparł Menasze po dłuższej przerwie. – Widzę mojego ojca i matkę, a także moich dziadków. Nigdy ci nie mówiłem, ale pamiętam rzeczy z czasów, kiedy jeszcze widziałem.

– A co pamiętasz? – spytała Rachela.

– Och, byłem chory, a pokój był pełen słońca. Przyszedł lekarz, wysoki mężczyzna w cylindrze. Powiedział mamie, żeby zaciągnęła zasłony, bo myślał, że jestem chory na odrę, a kiedy ma się odrę, lepiej, żeby w pokoju nie było zbyt dużo światła.

– Dlaczego nie powiedziałeś mi o tym wcześniej? – spytała Rachela.

- Myślałem, że nie zrozumiesz.
- Menasze, ja rozumiem wszystko. Czasami, kiedy leżę w nocy w łóżku i nie mogę zasnąć, widzę twarze i zwierzęta, i dzieci tańczące w kółku. Widzę góry, pola, rzeki, ogrody i księżyc świecący ponad nimi.
- A jak wygląda księżyc?
- Jak twarz z oczami, nosem i ustami.
- To prawda. Ja pamiętam księżyc – powiedział Menasze. – Czasami w nocy, kiedy sobie leżę, widzę wiele, wiele rzeczy i nie wiem, czy są prawdziwe, czy tylko je sobie wyobrażam. Kiedyś zobaczyłem olbrzyma tak wielkiego, że jego głowa sięgała chmur. Miał ogromne rogi, a jego nos był tak wielki jak trąba słońca. Chodził po morzu, a woda sięgała mu zaledwie do kolan. Próbowałem opowiedzieć opiekunowi, co widziałem, ale on stwierdził, że kłamię. A ja mówiłem prawdę.

Przez jakiś czas dzieci nie odzywały się. Potem Menasze powiedział:

- Rachelo, dopóki jesteśmy mali, nie powinniśmy nikomu wyjaśniać tych tajemnic. Ludzie by nam nie uwierzyli. Mogliby pomyśleć, że zmyślamy. Ale kiedy dorośniemy, to im o tym powiemy. W Biblii jest napisane: „Bo Pan widzi nie tak, jak widzi człowiek, bo człowiek patrzy na zewnętrzne pozory, a Pan patrzy w serce”.

przełożyła Dorota Bogutyn

Text copyright © 1980 by Isaac Bashevis Singer. This edition published by arrangement with Susan Schulman Literary Agency, New York through Macadamia Literary Agency.

Więcej na temat

Izaak Bashevis Singer urodził się w Leoncinie (dziś woj. mazowieckie). W roku 1907 rodzina Singerów przeniosła się do Radzymina, a w roku 1908 – do Warszawy na ulicę Krochmalną. W 1923 roku rozpoczął pracę w redakcji, a w 1925 roku opublikował swoje pierwsze opowiadanie pt. *Na starość*. W 1932 roku założył wraz z Aronem Zeitlinem miesięcznik „Globus”, w którym publikował odcinki swojej jedynej powieści wydanej w Polsce pt. *Szatan w Goraju*. Izaak Singer pisał w jidysz – języku ludności żydowskiej zamieszkującej niegdyś ziemie niemieckie, polskie, czeskie i węgierskie. Na podstawie utworów Singera, które zostały przetłumaczone na wiele języków, powstały liczne filmy fabularne oraz przedstawienia teatralne. Na przełomie sierpnia i września w Warszawie organizowany jest Festiwal Kultury Żydowskiej *Warszawa Singera*, którego celem jest odtworzenie Warszawy przedstawianej w opowiadaniach pisarza.

1. Opowiedz o swoich wrażeniach z lektury opowiadania.
2. Przedstaw w zeszycie sytuację dzieci według podanej mapy myśli.

3. Porozmawiajcie o opowieściach Racheli i Menaszego. O czym mówiły niewidome dzieci?
4. Napisz w zeszycie odpowiedzi na poniższe pytania.
 - a) W jaki sposób „widziały” świat niewidome dzieci?
 - b) Dlaczego – twoim zdaniem – Menasze przestrzegał Rachelę, aby nikomu nie mówiła o tym, co „widzi”?
5. Porozmawiaj z koleżankami i kolegami o tym, czy ludzie widzący mogą zrozumieć świat ludzi niewidomych, a niewidomi – świat ludzi widzących.
6. Powiedz, co to znaczy „widzieć oczyma duszy”. Wyjaśnij te słowa w zeszycie, wykorzystując przykłady z tekstu oraz własne przemyślenia.
7. Zastanów się, czym się różnią spojrzenia człowieka i Boga. Znajdź w tekście odpowiednie fragmenty i dokończ poniższe zdania w zeszycie.

Człowiek patrzy
na pozory, to znaczy...

Pan patrzy w serce, to znaczy...

Ułóż w zeszycie krótkie opowiadanie, w którym opiszysz szczegółowo każdy element świata przedstawionego. Następnie poproś rodziców, aby posłuchali twojego opowiadania z zamkniętymi oczami. Po przeczytaniu poproś ich, aby powiedzieli ci, czy zdołali zobaczyć to, o czym usłyszeli.

„Miej serce i patrzaj serce” napisał Adam Mickiewicz. Jego słowa zainspirowały później Jana Twardowskiego do napisania „miej serce i nie patrz w serce”. Wyjaśnij oba cytaty w zeszycie.

Pomoc

czas wydarzeń: brzask, dzień, wczesne popołudnie, noc
miejsce wydarzeń: ruchliwa ulica w centrum miasta, pola i lasy, wewnątrz domu
bohaterowie: ludzie, ludzie i zwierzęta, dzikie zwierzęta

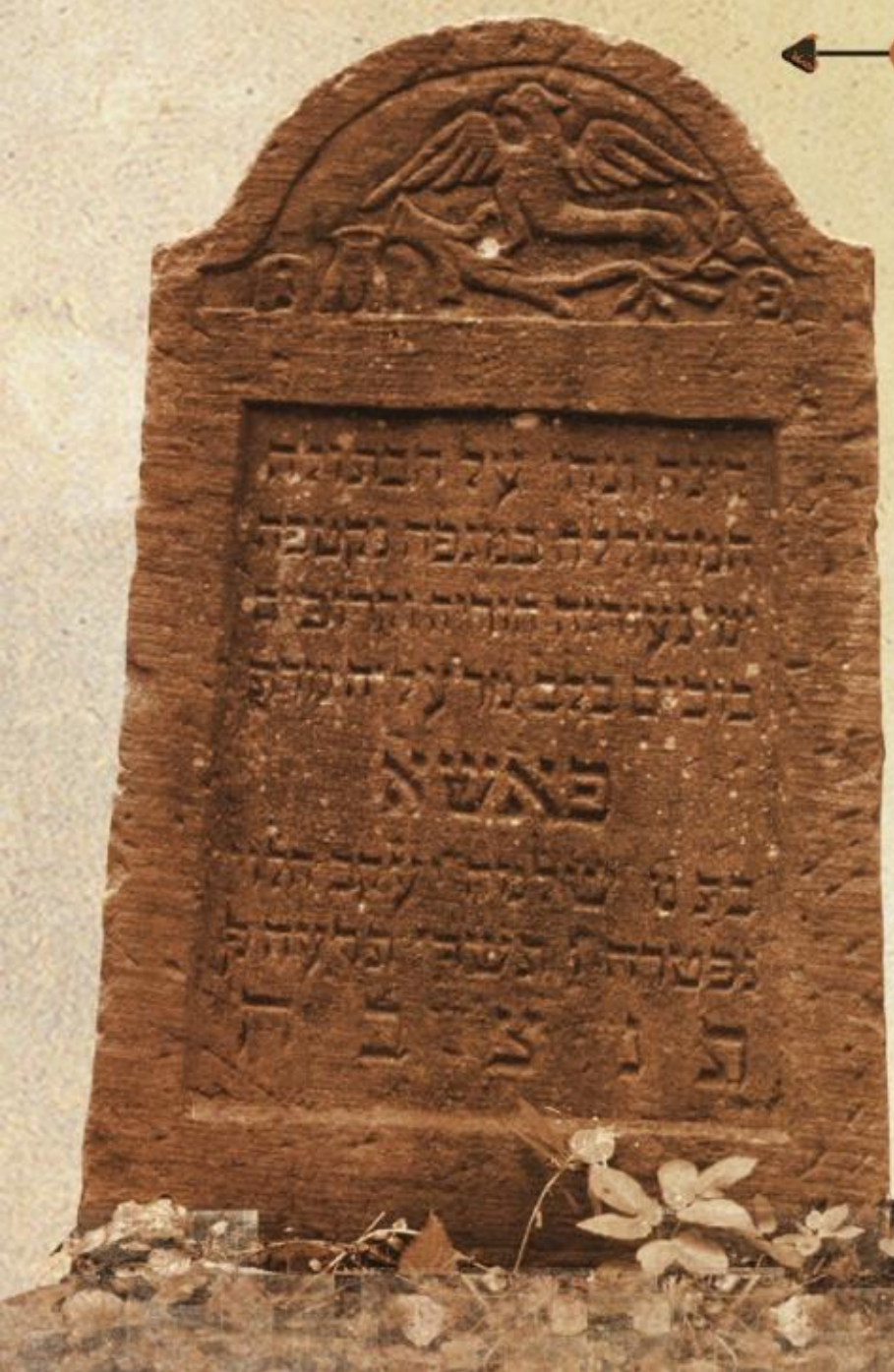

Judaizm

Rachela i Menasze byli wyznawcami judaizmu – religii, która była źródłem dla chrześcijaństwa i islamu. Przypatrz się poniższym ilustracjom, związanym z religią Racheli i Menaszego, następnie skorzystaj z dostępnych ci źródeł i znajdź podobne elementy w pozostałych dwóch wyznaniach.

Synagoga, bożnica, bóżnica – miejsce zarówno modlitwy, jak i działalności społecznej, dyskusji i nauczania. W synagodze najważniejsza jest szafa, w której przechowuje się zwój Tory, pośrodku natomiast znajduje się bima, czyli podwyższone miejsce, gdzie są czytane święte teksty. Tradycyjne synagogi składały się z sali głównej, gdzie modlili się mężczyźni, sali dla kobiet oraz przedsionka. Sprawdź w dostępnych źródłach, jak kiedyś siedzieli wierni w kościołach katolickich.

Macewa – żydowski nagrobek, wykonany na ogół z kamiennej płyty ustawionej pionowo, najczęściej zakończony u góry półkoliście. Przedstawione są na nich różne symbole nawiązujące do Biblii lub życia zmarłego, np. skarbonki na grobach osób zaangażowanych w działalność dobroczynną lub złamane drzewa symbolizujące śmierć.

Szabas, szabat, szabes – cotygodniowy dzień odpoczynku, rozpoczyna się w piątek o zmierzchu, kiedy kobiety odmawiają błogosławieństwo i zapalają dwie świece szabasowe, a kończy w sobotę po zachodzie słońca.

Pamiętaj, że nazwę wyznawcy religii piszemy małą literą, a więc np. *chrześcijanin*, *żyd*, *muzułmanin*, natomiast nazwę przedstawiciela narodu wielką, a więc np. *Polak*, *Żyd*, *Muzułmanin* (przedstawiciel narodu zamieszkującego tereny nieistniejącej już Jugosławii).

Menora – świecznik, który stał się jednym z symboli judaizmu i godłem Izraela. Ma siedem ramion, reprezentujących: Zrozumienie, Siłę, Bojaźń Boga, Boską Obecność, Wiedzę, Radę, Mądrość.

Gwiazda Dawida, tarcza Dawida – sześcioramienna gwiazda, która pojawia się na drzwiach synagog, bramach cmentarnych, nagrobkach i innych miejscach związanych z życiem kulturalnym Żydów.

Chanukija – ośmioramienny świecznik mający dodatkową, pomocniczą lampkę, od której rozpala się po jednej lampce przez osiem kolejnych dni podczas Chanuki – Święta Świateł, obchodzonego w grudniu. Podczas tego święta dzieci otrzymują Chanuka geld – czekoladki w kształcie monet, owinięte w złotko.

Tałas, talit – prostokątna chusta zakładana przez mężczyzn na ramiona podczas modlitwy i uroczystości religijnych, zakończona w rogach frędzlami.

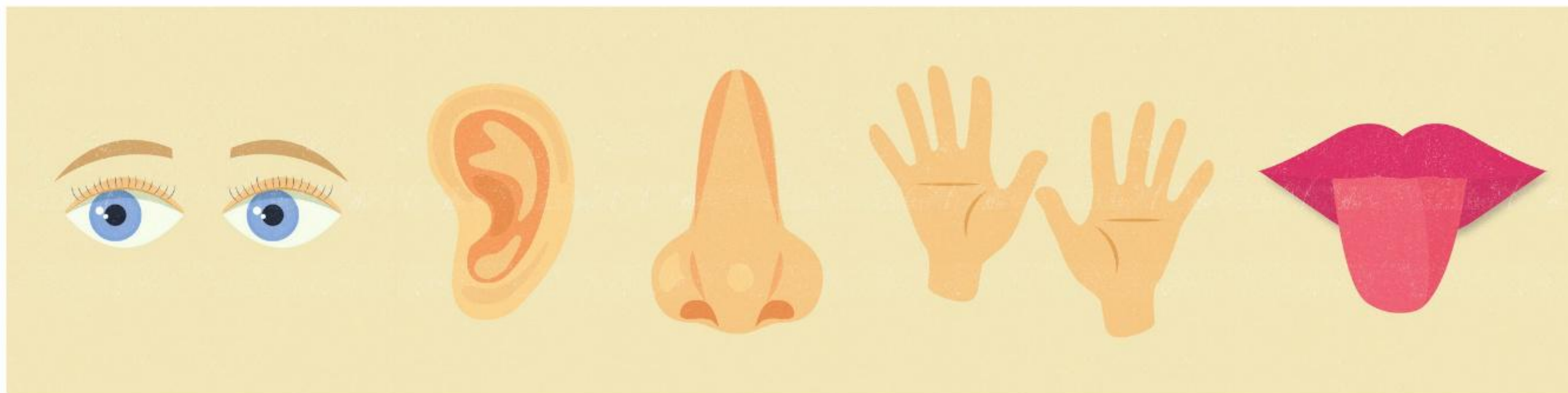
Kipa, jarmułka, mycka – małe okrągłe nakrycie głowy, zasłaniające jedynie jej czubek, wymagane podczas modlitwy, studiowania Tory, w synagodze, na cmentarzu.

6.7 Wiedzieć więcej... (wywiad)

Podejmij temat

- Zapisz w zeszycie nazwy zmysłów, którymi postrzegamy świat. Powiedz, co można poznawać danym zmysłem.

- Każdy z tych zmysłów może zostać uszkodzony. Zastanów się i powiedz, czy człowiek może zastąpić jakiś zmysł innym zmysłem.
- Znasz niewidomych bohaterów opowiadania Isaaca Singera. Podobne osoby można spotkać na przykład w szkole w Laskach. Przeczytaj wywiad z nimi i zapamiętaj, co cię najbardziej zdziwiło lub zaniepokoiło.

¹ Laski – wieś położona koło Warszawy, na skraju Puszczy Kampinoskiej

² ociemniały – ktoś, kto stracił wzrok

³ DeDe – DeDe Reporter; postać (żółty kosmita) prowadząca program pt. *Małe wiadomości DeDe*, emitowany w telewizji w latach 1992–1994

Dzieci z Lasek¹

– Widziałeś wczoraj film? – pyta 13-letnia Małgosia Poczta swego rówieśnika, Darka Wasiaka.

Powiecie, że to przecież normalka. Tak, ale dla was. Małgosia i Darek są ociemniali². Ich świat wydaje się dla nas, widzących, czarną dziurą. Tymczasem oni widzą, ale inaczej. Jeśli „oglądają” telewizję, to słyszą słowa, muzykę i w ich wyobraźni powstają obrazy.

Czy wiecie, że niewidomi też interesują się filmem, malarstwem, teatrem, baletem, tkactwem, ceramiką i wieloma innymi rzeczami?

DeDe³: Żeby poznać ich świat i dowiedzieć się, co robią, żeby nie zwariować w szkole, wybrałem się z wizytą do Lasek. Tu znajduje się najstarszy, liczący 97 lat, ośrodek szkolno-wychowawczy dla niewidomych. To bardzo szczególne miejsce. Jest tu tak pięknie i trochę mi żal, że oni nie widzą tych starych drzew, pięknych kwiatów i budynków. Tymczasem Małgosia i Darek przekonują mnie, że jest inaczej.

Małgosia: Wiesz DeDe, że ja ciebie pamiętam jeszcze z telewizyjnych „Małych wiadomości DeDe”? Czy naprawdę jesteś taki mały i żółty?

DeDe: Niestety, nie rosnę i wciąż mam 120 cm. A w żółtym jest mi do twarzy. Powiedźcie mi, czy nie tęsknicie za domem? Przecież mieszkacie w internatach.

Małgosia: Brakuje nam naszych bliskich, ale jest tu bardzo dobrze. Sami możemy gospodarować i nikt nam nie narzuca, z kim mamy mieszkać w pokoju.

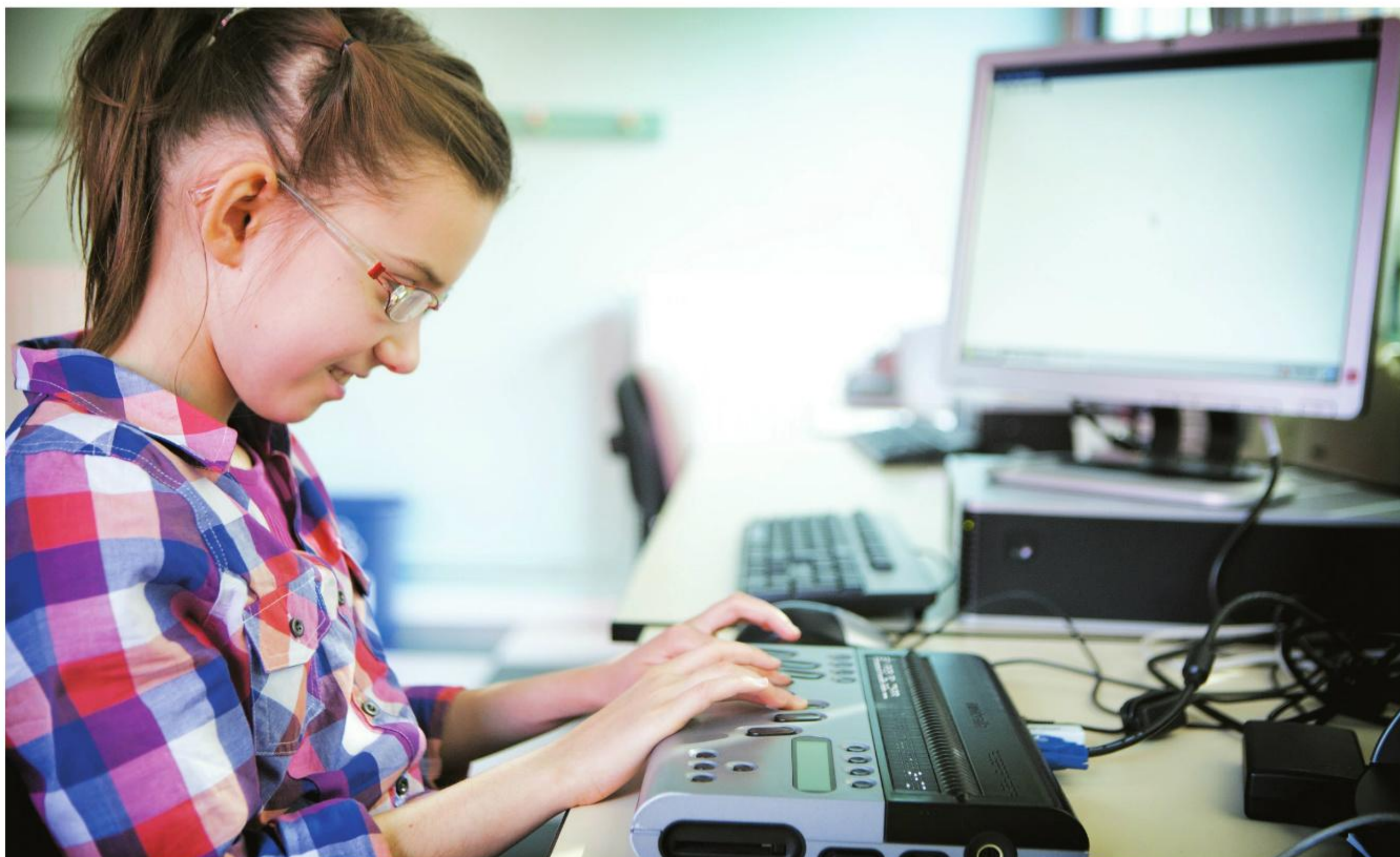
DeDe: Czy macie jakieś rozrywki?

Darek: Bardzo dużo. Jeździmy często do teatru i filharmonii. Sami również przygotowujemy przedstawienia, często według własnych tekstów.

Małgosia: Ja już siódmy rok uczę się grać na pianinie i występuję w sztukach. Raz w roku mamy uroczyste popisy dla zaproszonych gości.

Darek: Ja też gram, działam w kółku komputerowym. Mamy też CB-radio⁴. Od zeszłego roku wszyscy pływamy, bo dostaliśmy basen od rządu norweskiego.

⁴ CB-radio – [czyt. s-i-bi-ra-dio] radio do porozumiewania się głosowego, często używane przez kierowców

Dziewczynka pisząca na komputerze brajlowskim

⁵ alfabet Braille’a [czyt. brajla]
– system pisma dotykowego,
używany we wszystkich języ-
kach świata; umożliwia zapisy-
wanie i odczytywanie tekstów
osobom niewidomym

DeDe: Czym wasza szkoła różni się od zwykłej?

Darek: Na przykład tym, że od najmłodszych lat musimy więcej wysiłku wkładać w naukę – najpierw pisanie i czytania. Dotykiem poznajemy litery alfabetu Braille’a⁵. Pisać uczymy się, dziurkując każdą literę z osobna w sześciopunktowym systemie kropek ułożonych w kształcie prostokąta. Na literę może się składać od jednego punktu do pięciu czy sześciu punktów wyłoczonych w odpowiednim ustawieniu. Do notowania na lekcji mamy tabliczki, na których papier podłożony jest pod metalową kratkę. To bardzo ułatwia odnalezienie sześciopunktowego miejsca i wydziurkowanie litery. Do tego służy nam specjalne dłutko.

DeDe: Czy dłużej trwa „dziurkowanie”, czy pisanie długopisem?

Małgosia: Sądzę, że wygralibyśmy zawody z „długopisowcami”.

DeDe: Czy używacie zeszytów?

Małgosia: Tak. Piszemy w nich na sześcioklawiszowych maszynach brajlowskich. Kartki są zrobione z grubszego papieru, żeby nie dziurkować go na wylot. Wkręcamy je w wałek maszyny szerszym bokiem. Zobacz, DeDe, to jest mój zeszyt.

DeDe: Wasze notatki wyglądają tajemniczo i są zupełnie białe. Niestety, nic z nich nie potrafię odczytać.

Darek: Bo nie znasz alfabetu Braille’a. Nie musi być trudny, skoro wszyscy nasi widzący nauczyciele go znają.

DeDe: Czym jeszcze różni się wasza szkoła od zwykłej?

Małgosia: Mamy ciekawe pracownie zajęć artystycznych – tkacką, ceramiczną – na prawdziwych krosnach powstają nasze tkaniny, które sami projektujemy. Kolory i sploty wyczuwamy palcami. Mamy też prawdziwe koło garncarskie i piece ceramiczne.

Darek: Od najmłodszych klas mamy również hipoterapię, czyli jazdę na koniu i pracę w stajni.

Małgosia: Nasze konie nazywają się Bella i Nekla. Instruktor, pan Robert, prowadzi zajęcia, nawet gdy pada deszcz. Uczy nas wytrzymania.

Darek: A w nagrodę za dobre sprawowanie jeździmy bryczką do pobliskiego Sierakowa. Jest wtedy naprawdę cudownie.

DeDe: Jaki jest wasz sposób na „przetrzymanie szkoły”?

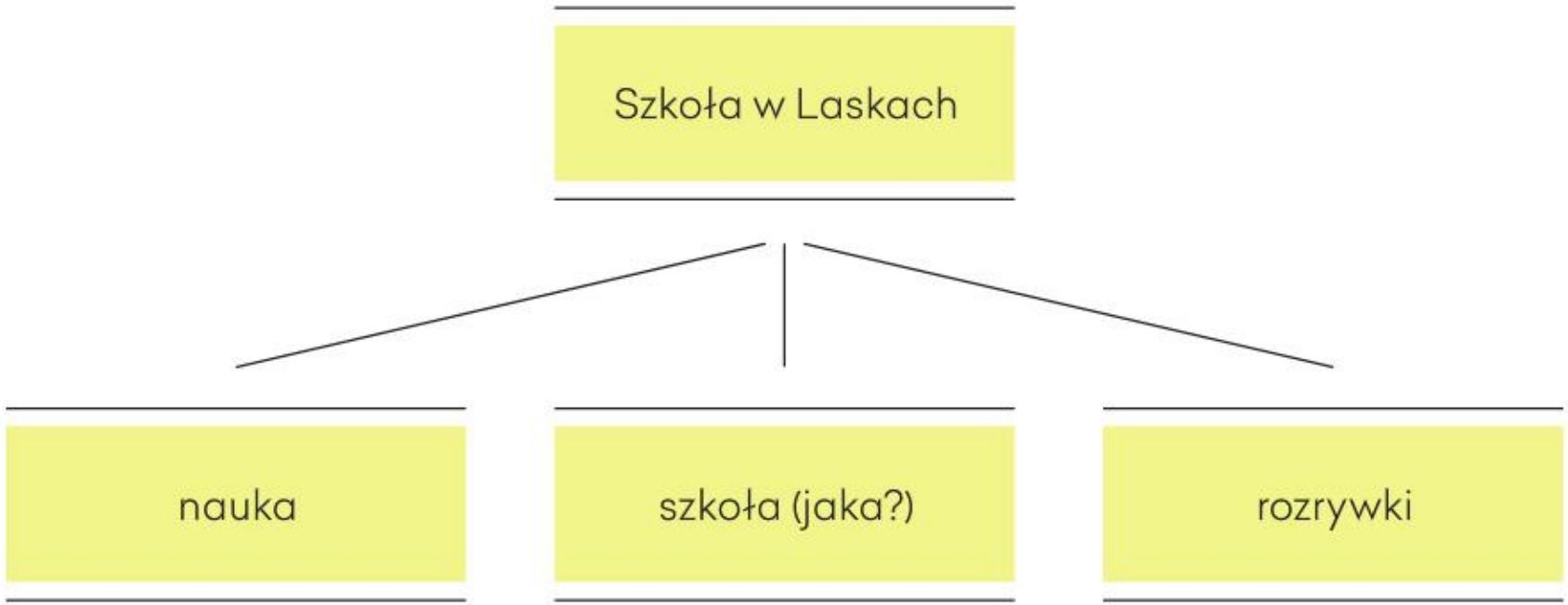
Małgosia: Gdy jest pogodny dzień, zamykam oczy, wystawiam twarz do słońca i widzę... tęczę. To jest mój sposób na to, żeby nie zwariować w szkole, żeby zapomnieć o wszystkim, o czym nie chcę pamiętać.

DeDe: Pięknie to powiedziałaś... Dziękuję wam za to spotkanie. Sądzę, że wasi widzący rówieśnicy mogą się od was wiele nauczyć.

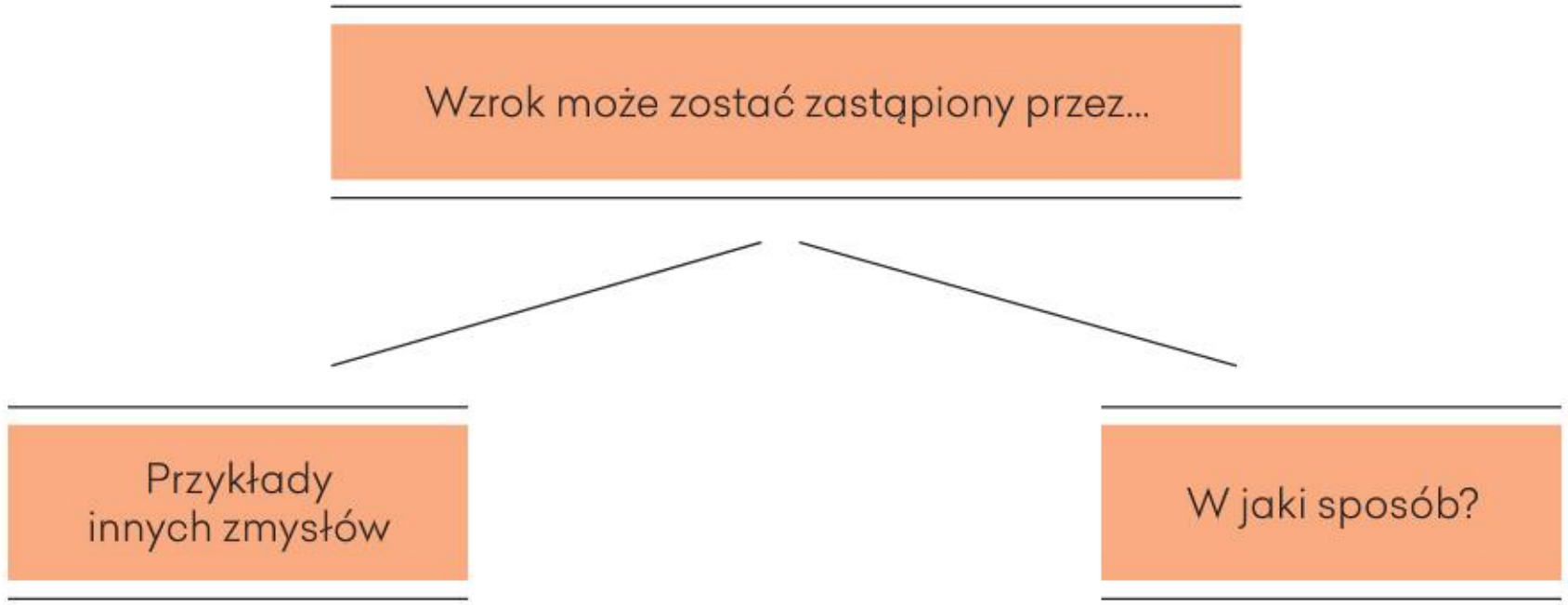
Przede wszystkim radości. Tu, w Laskach, żyje się inaczej i, ku mojemu zaskoczeniu, widzi się też inaczej. Mam wrażenie, że potraficie widzieć oczami... duszy, że dostrzegacie więcej niż ja i wasi widzący koledzy. Teraz wiem, że można mieć oczy i nie widzieć, i można być niewidomym i widzieć dużo więcej.

opr. Joanna Owidzka i M.S. „DeDe Reporter” nr 3/97

- 1. Opowiedz o swoich odczuciach po przeczytaniu tekstu. Co cię zdziwiło w wywiadzie? Co najbardziej zaintrygowało? Powiedz kilka słów na ten temat.
- 2. Znajdź w tekście zdania przytaczające fakty i wyrażające opinie.
- 3. Zapiszcie określenia, skojarzenia i myśli dotyczące szkoły w Laskach. Potrzebne informacje znajdźcie w tekście wywiadu.

- 4. Jak sądzicie, czy niewidomi mogą zastąpić wzrok innym „widzeniem”? Podyskutujcie o tym i opracujcie w zeszytach mapy myśli na ten temat według poniższego wzoru.

- 5. Powiedz, jak ludzie widzący mogą postrzegać życie osób niewidomych. Na jakie pozorne trudności zwrócił uwagę DeDe? A co na ten temat mówią dzieci? Z tekstu wywiadu przytocz odpowiednie fragmenty jako cytaty.

Ciekawe!
Louis Braille [czyt. lui braj], twórca alfabetu dla niewidomych, był francuskim nauczycielem, który stracił wzrok w wieku 3 lat na skutek zakażenia po wypadku podczas zabawy w warsztacie ojca. Alfabetu nauczył się najprawdopodobniej dzięki dotykaniu gwoździ, które zostały wbite w deskę tak, by tworzyły kształty liter.

Znajdź w internecie więcej informacji na temat szkoły w Łaskach. Przedstaw je w formie wywiadu.

- 6.** Rozpoznaj podstawowe cechy wywiadu. Sformułuj i zapisz w zeszycie odpowiedzi na poniższe pytania.

Czym jest wywiad?

Kto prowadzi wywiad?

Jakiego typu zdań używa najczęściej osoba prowadząca wywiad?

Kto udziela wywiadu?

Jak zwykle jest skonstruowany wywiad?

- 7.** Czym, twoim zdaniem, powinien się charakteryzować dobry wywiad? Zwróć uwagę na poniższe zagadnienia i napisz w zeszycie krótką notatkę.

Jaki jest cel przeprowadzenia wywiadu? Po co się go robi?

Czym powinna się charakteryzować osoba udzielająca wywiadu?

Dlaczego warto przeprowadzać wywiady?

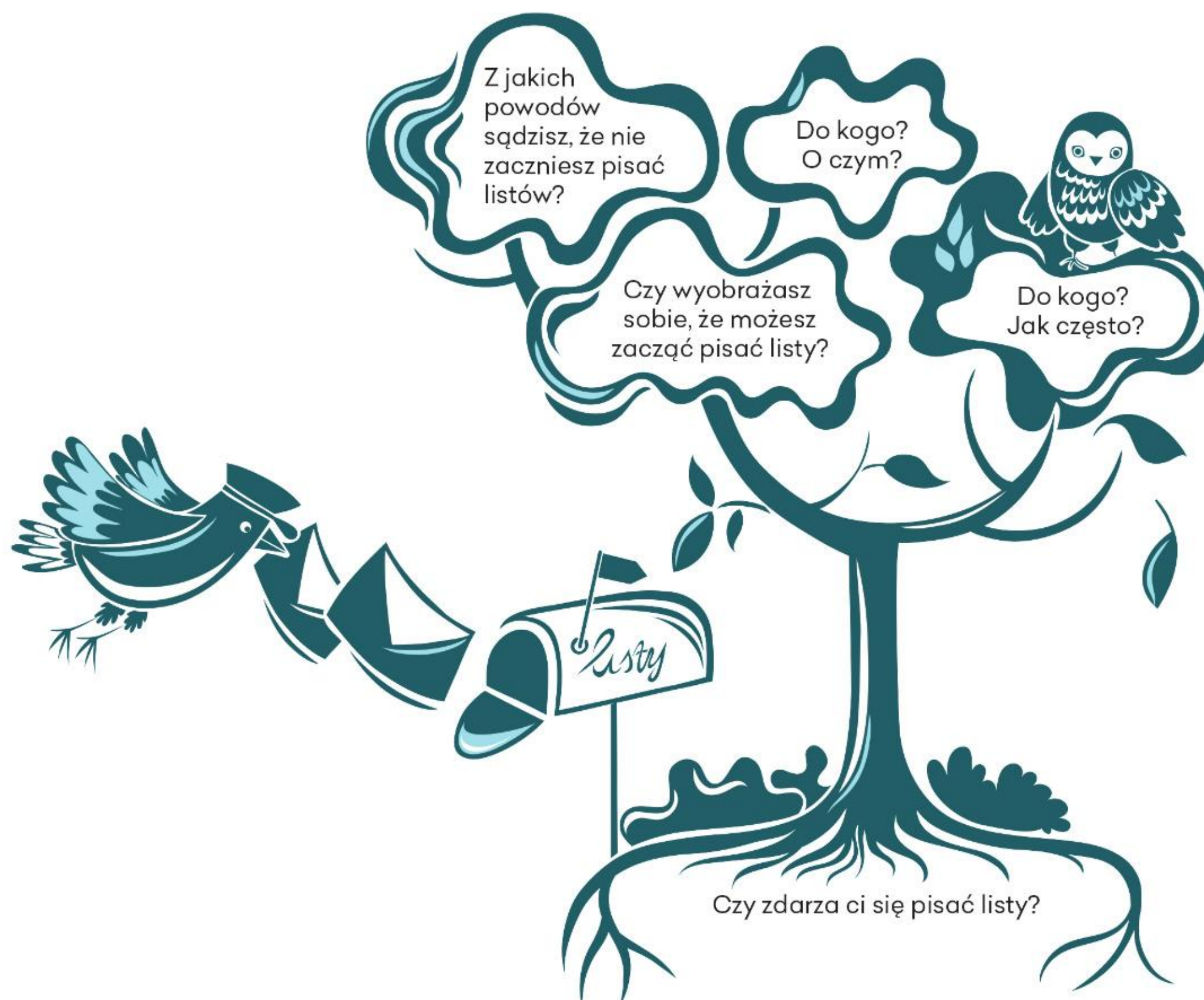
Jakie pytania powinno się zadawać?

Jakie umiejętności powinna posiadać osoba prowadząca wywiad?

6.8 Piszemy list do dzieci w Laskach (list tradycyjny, list elektroniczny)

Podejmij temat

- Powiedz, czy zdarza ci się pisać listy w formie tradycyjnej.

1. Na podstawie swoich doświadczeń i zdobytej wiedzy powiedz, czym się charakteryzuje wymiana SMS-ów¹. Powiedz, jak ją rozpoczynasz, a jak kończysz? Jakie informacje zawierają SMS-y?
2. Mogłoby się wydawać, że w czasach, kiedy jednym z podstawowych środków komunikacji jest telefon, pisanie listów zaniknie. Tymczasem jest inaczej – listów pisanych na papierze jest może mniej, ale pojawiła się ich druga forma – elektroniczna. Listy tradycyjne i elektroniczne różnią się w niewielkim stopniu. Porównaj ich wygląd, zaprezentowany na następnej stronie. Powiedz, jakie dostrzegasz podobieństwa i różnice w sposobie ich adresowania i dostarczania.

¹ SMS – ang. Short Message Service [czyt. szort mesydż serwis], czyli krótka wiadomość tekstowa

Ciekawe!

W 1833 roku skonstruowano telegraf – urządzenie przekazujące na odległość wiadomości tekstowe.

Kraków, 23 stycznia 2019

Droga Basiu,

witam Cię bardzo serdecznie. Podróż upłynęła mi szybko, jeśli nie liczyć długiego postoju na stacji w Warszawie. Śnieg w Krakowie dość duży, ale mrozu nie ma. Teraz już się rozpakowałam i szykuję się do zajęć w nowej szkole. Mam nadzieję, że wszystko uda mi się sprawnie załatwić.

Nie bardzo mam tylko gdzie pomieścić moje zimowe ubrania, bo szafy nie są zbyt duże.

To na razie tyle. Pozdrawiam Cię serdecznie i czekam na Twój list 😊

Trzymaj się ciepło!
Julka

PS Całusy także dla mamy i taty.

< Skrzynka odbiorcza

Wyślij

Od: Julka@kos.pl

Do: basinka@ed.pl

Temat: Podróż

A A A **A** 😊

Droga Basiu,

witam Cię bardzo serdecznie. Podróż upłynęła mi szybko, jeśli nie liczyć długiego postoju na stacji w Warszawie. Śnieg w Krakowie dość duży, ale mrozu nie ma. Teraz już się rozpakowałam i szykuję się do zajęć w nowej szkole. Mam nadzieję, że wszystko uda mi się sprawnie załatwić. Nie bardzo mam tylko gdzie pomieścić moje zimowe ubrania, bo szafy nie są zbyt duże.

To na razie tyle. **Pozdrawiam Cię serdecznie i czekam na Twój list** 😊

Trzymaj się ciepło!

Julka

PS Całusy także dla mamy i taty.

- 3.** Zapoznajcie się z ogólnymi zasadami dotyczącymi tworzenia listu – mogą odnosić się one zarówno do listu tradycyjnego, jak i elektronicznego.

miejsowość, data

Powitanie

(np. *Drogie Koleżanki, Drodzy Koledzy, Cześć*)

Wstęp

- Przedstawiacie się (np. *Jesteśmy uczniami...*).
- Wyjaśnacie powód napisania listu (np. *Czytaliśmy o Waszej szkole. Bardzo nas zainteresowało...; Chcemy Was bliżej poznać...*).

Rozwinięcie

- Przechodzicie do tematu głównego (np. piszecie więcej o waszej szkole, klasie, koleżankach, kolegach, waszych zainteresowaniach, ciekawych zdarzeniach).
- Proponujecie nawiązanie znajomości.

Zakończenie

- Pytacie o coś, co mogłoby zainteresować dzieci ze szkoły w Laskach.
- Proście o odpowiedź.
- Przesyłacie pozdrowienia.

Podpis

PS (postscriptum, łac. – po napisaniu)

- Dodajecie jakąś informację, uzupełnienie treści listu.

Uwaga!

Pamiętajcie – niezależnie od rodzaju listu zaimki wskazujące na odbiorcę piszemy wielką literą, jeżeli chcemy okazać adresatowi szacunek, np.: Was, Wy, Wasz, Ty, Ciebie, Twój.

- 4.** Zredaguj z koleżanką lub kolegą z ławki list do uczniów szkoły w Laskach, następnie całą klasą napiszcie ostateczną wersję tekstu i wyślijcie go w formie elektronicznej lub tradycyjnej.

6.9 Wysił zmysły – musisz trafić do centrum (przyimek, wyrażenie przyimkowe, przyimek prosty, przyimek złożony)

Podejmij temat

- Przypomnij sobie sposób tłumaczenia drogi wyjścia z pokoju zastawionego różnymi przedmiotami (s. 17).
- Zapisz w zeszycie podobne wskazówki, zawierające nazwy przedmiotów, które trzeba ominąć lub na które trzeba uważać.

Pomoc

Pytania sformułowane bardzo starannie, językiem oficjalnym (skierowane do osoby dorosłej):

- *Przepraszam panią...*
- *Czy może...*
- *W jaki sposób...*
- *Proszę mi wskazać najbliższą...*

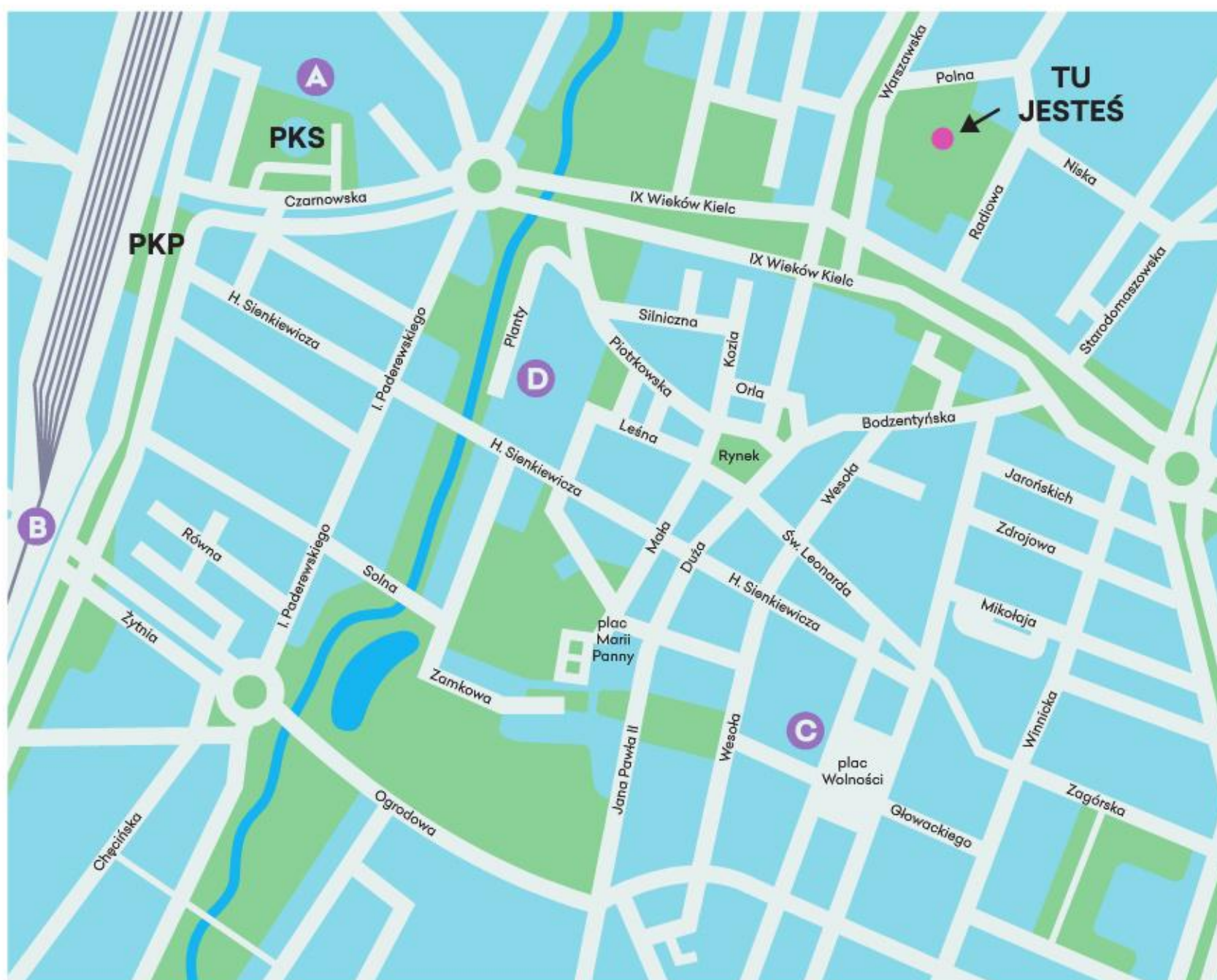
Pytania skierowane do rówieśnika:

- *Którędy...*
- *Czy możesz mi...*
- *Powiedz...*
- *Przepraszam cię...*

Pomoc

musi, powinien, należy, trzeba, skierować się, minąć, najpierw, następnie, skręcić, przejść, zawrócić, w lewo, w prawo, na wprost, nieopodal, niedaleko, tuż za, na, obok, przed, przy, za, w, pomiędzy, między, zza

1. Chcesz dojść do centrum miasta, którego fragment przedstawiono na planie, ale nie znasz drogi. Skonstruuj kilka pytań, dzięki którym dowiesz się, jak trafić do celu.

2. Precyzyjne wskazywanie drogi to niełatwa sztuka, którą jednak można opanować. Opisz drogę z miejsca, które na planie z poprzedniego zadania zostało oznaczone różową kropką, do miejsc, o które pytają turyści.
 - a) Turysta: Jak mogę najszybciej dojść do placu Marii Panny?
 - b) Turystka: Proszę mi wskazać drogę na dworzec PKS. Muszę tam dotrzeć w kilkanaście minut.
 - c) Turystka: Czy możesz mi powiedzieć, jak dojść do ulicy Zamkowej?

3. W swoich opisach użyliście zapewne sporo **przyimków**. Przeczytaj informację na temat tej części mowy.
4. Z zadań 1 i 2 wypisz pięć przyimków wraz z wyrazami, z którymi tworzą wyrażenia, np. *do centrum*.
5. Przepisz do zeszytu poniższe przyimki i – dodając rzeczowniki – utwórz wyrażenia przyimkowe. Następnie określ przypadki dopisanych wyrazów.

do	nad	obok
przy	przed	za

6. Napisz w zeszycie, z jakich przyimków składają się poniższe **przyimki złożone**. Wzór: *zza* – *z* + *za*.

znad	oprócz	poprzez	pomiędzy
------	--------	---------	----------

7. Ułóż i zapisz w zeszycie zdania z podanymi przyimkami.

spoza	spomiędzy	sprzed
-------	-----------	--------

8. Porównaj pisownię podanych wyrazów i wyrażeń, a następnie ułóż i zapisz w zeszycie zdanie z każdym z nich.

dokoła (dookoła, wokół)	do koła (koło jako kształt)
ponadto (oprócz tego)	ponad to (wyżej niż jest coś)

9. Odnajdź na planie z zadania 1 obiekty oznaczone literami: A, B, C, D i opisz w zeszycie miejsca ich położenia. Podkreśl przyimki.

Znajdź na mapie tradycyjnej lub internetowej miejscowość Laski, w której znajduje się szkoła dla niewidomych dzieci. Napisz tekst do nawigacji samochodowej, opisujący trasę z twojej miejscowości do Lasek.

Przyimek – np. *do, nad, obok, przy, z, zza, spoza* – wyraz nieodmienny, nie występuje w zdaniu samodzielnie, lecz łączy się zwykle z rzeczownikiem, tworząc **wyrażenie przyimkowe**. Przyimki używane są do tworzenia wyrażeń podczas m.in. określania kierunku (np. **na** prawo, **na** wprost, **w** prawo), wskazywania miejsca (np. **do** domu, **na** półce, **przed** blokiem), przydają się też przy określaniu czasu (np. **o** ósmej godzinie, **przed** wieczorem), celu (np. **po** chleb, **na** zakupy).

Zwróć uwagę na pisownię tych przyimków, np. **z + przed** zapisujemy zgodnie z wymową **sprzed**.

Podsumowanie działu 6

Czy pamiętasz?

zasady skutecznego słuchania	typy zaimków	analiza elementów świata przedstawionego		
dedykacja	pisownia wyrazów z <i>nie</i>	wywiad	list tradycyjny	list elektroniczny
pryimek	wyrażenie przyimkowe	pryimek prosty	pryimek złożony	

Przeczytaj poniższy tekst.

Prawdziwe słuchanie nie polega jedynie na zachowaniu milczenia, podczas gdy druga osoba mówi. Prawdziwe słuchanie oparte jest na intencji zaangażowania się w jeden z następujących celów:

- zrozumienie **drugiej** osoby;
- cieszenie się jej obecnością i zainteresowanie rozmową;
- nauczenie się czegoś;
- **udzielenie** pomocy lub pocieszenie. [...]

Takie słuchanie przychodzi **łatwo**, kiedy dobrze się nam rozmawia, dobrze się bawimy lub **chcemy** się w trakcie rozmowy czegoś nauczyć. Gdy chcesz komuś pomóc wyrazić to, co czuje – musisz zaangażować się i słuchać. Kluczem do prawdziwego i uważnego słuchania jest pragnienie i zamiar.

Matthew McKay, Martha Davis, Patrick Fanning, *Sztuka słuchania*
przełożyła Agata Błaż

Wykonaj polecenia w zeszycie.

1. Napisz, na czym polega prawdziwe słuchanie. Nie cytuj zdań z powyższego tekstu.
2. Zadaż pytanie do wywiadu, na które odpowiedzią będzie ostatnie zdanie z przeczytanego fragmentu.
3. Napisz dedykację czytelnikom *Sztuki słuchania*. Wykorzystaj podane fragmenty zdań.
Książkę tę poświęcamy tym, którzy...
Pragniemy, aby...
Dzięki niej...
Życzymy...
4. Z podkreślonych w tekście zdań wypisz:
 - a) trzy przyimki,
 - b) wyrażenie przyimkowe.
5. Nazwij rodzaje zaimków podkreślonych dwiema liniami.
6. Zapisz poprawnie *nie* z pogrubionymi wyrazami.
7. Napisz e-mail do koleżanki lub kolegi, przedstawiający twoją opinię na temat książki *Sztuka słuchania*.

7. Zbójcekie rzemiosło

1. Jakie cechy wspólne mają zbójnicy przedstawieni na ilustracji?
2. Które wspólne cechy zbójników przedstawionych na ilustracji są – twoim zdaniem – najciekawsze w opowiadanych historiach?
3. Jakie podobieństwa i różnice dostrzegasz pomiędzy legendarnymi zbójnikami a superbohaterami?

7.1 Na zbójnickim szlaku

Podejmij temat

- Zapoznaj się z informacjami na temat legendarnych zbójników – Janosika i Ondraszka. Zwróć uwagę na fakty z ich życia.

Sławni zbójnicy

Za życia Janosik był jednym z najśłynniejszych karpackich zbójników. Legenda głosi, że rabował majątki bogatych, aby wspomagać biednych chłopów. Prawda wyglądała jednak trochę inaczej.

Juraj Janosik był Słowakiem i urodził się we wsi Terchová w 1688 roku.

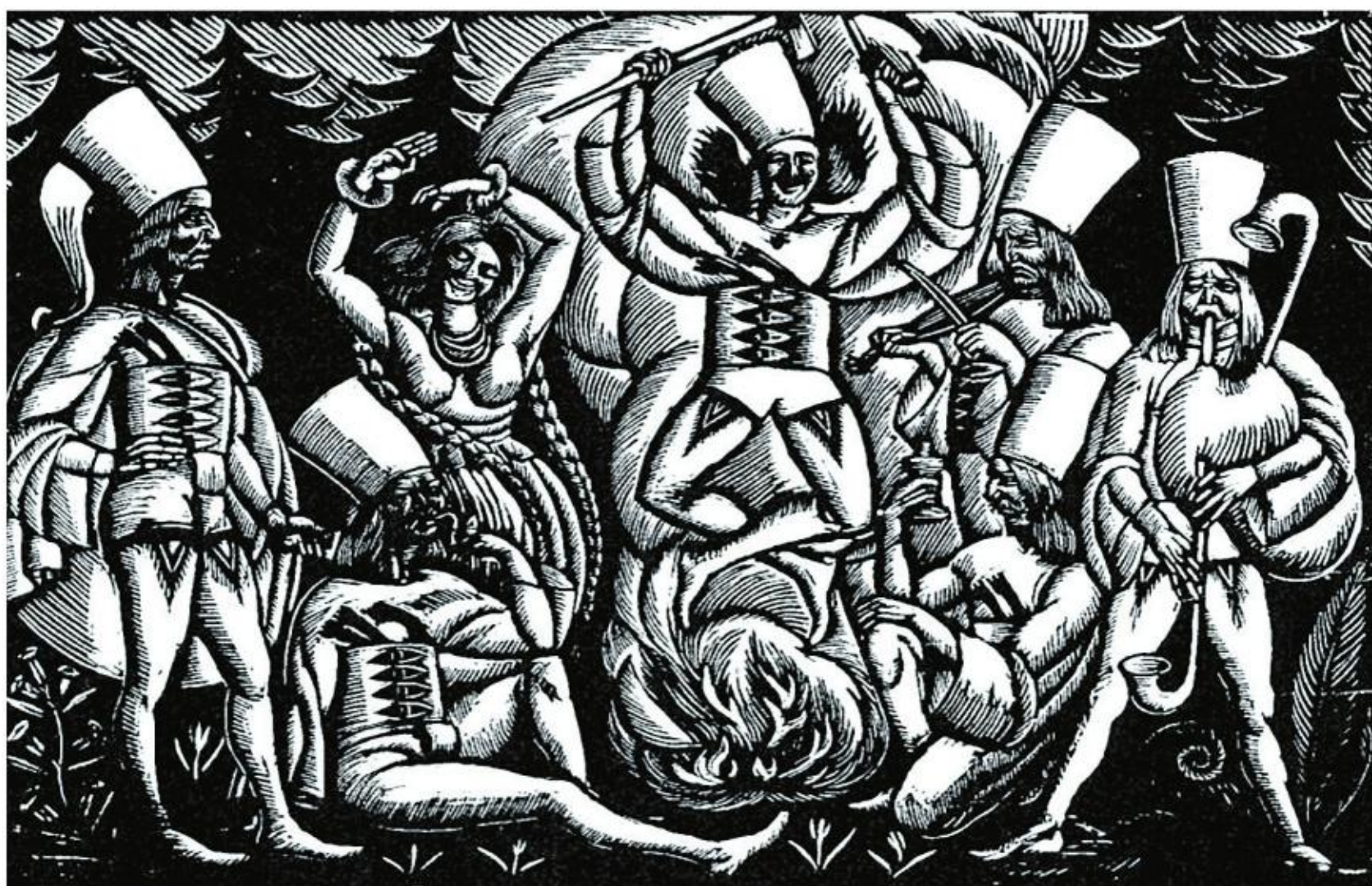
Na początku XVIII wieku wstąpił do wojska cesarskiego¹. Służył na zamku w Bytczy, gdzie więziono groźnych przestępców. Tam poznał Tomasza Uhorczyka, zbójnika, który wkrótce wyszedł na wolność. Po opuszczeniu wojska w 1711 roku Janosik przystał do jego bandy.

Niedługo po przystąpieniu do zbójników Janosik przejął kontrolę nad bandą. Ze swoją grupą działał na pograniczu węgiersko-polskim, a ofiarami jego napadów byli głównie kupcy, ale także plebani², posłańcy pocztowi i inne przypadkowe zamożniejsze osoby. Grabił głównie z myślą o sobie i swoich ludziach. Wspierali go co niektórzy lokalni możnowładcy, z którymi dzielił się łupami, a oni w zamian wyciągali go z tarapatów³.

¹ cesarski – podlegający cesarzowi, należący do cesarza Austrii

² pleban – dawna nazwa proboszcza parafii katolickiej

³ tarapaty – trudne lub nieprzyjemne sytuacje

Władysław Skoczylas, *Taniec nad ogniem*

Wiosną 1713 r. Janosik został schwytany i osadzony w zamku w Liptowskim Mikulaszu, gdzie 16 i 17 marca 1713 roku odbył się jego proces. Oskarżono go o zabójstwo plebana z Demanicy. Sławny zbójnik nie przyznał się, wskazując swojego kompana jako sprawcę. Sąd skazał Janosika na karę śmierci. Wyrok wykonano najprawdopodobniej następnego dnia po procesie, 18 marca 1713 roku.

Ondraszek był najśłynniejszym zbójnikiem śląskim. Przetrwał w ludowych przekazach jako obrońca chłopów i wróg wielmożów.

Ondraszek, czyli Ondrasz Szebesta, urodził się w 1680 roku jako syn bogatego chłopca, wójta Janowic.

Przez kilka lat Ondraszek wraz ze swoją bandą uprawiał zbójnictwo w okolicach Łysej Góry na pograniczu Śląska Cieszyńskiego i Moraw. Lokalni władcy wyznaczyli za jego głowę nagrodę stu florenów³. Zginął 1 kwietnia 1715 roku w karczmie w Świadnowie. Został zabity uderzeniem ciupagą⁴ przez Juraszka, czyli Jurę Fucimana, który był jego konkurentem w rywalizacji o przywództwo nad bandą.

- Powiedzcie, co łączyło obu zbójników. Czy żyli oni naprawdę?
- 🧐 Oceńcie, czy zasługiwali na miano bohaterów. Uzasadnijcie odpowiedź.
- Przeczytaj opowieść o Janosiku. Zwróć uwagę, w jakim stopniu opisane zdarzenia pokrywają się z faktami.

³ floren – tu: jednostka monetarna w monarchii austro-węgierskiej

⁴ ciupaga – góralska laska zakończona toporkiem

Zofia Urbanowska (wg A. Stopki)

Janosik

(fragment)

Raz student szedł ze szkół na wakacje do domu. Przechodząc przez wielki las, zabłądził i noc go tam zaskoczyła; nie mógł się w żaden sposób z tego boru wydostać. Wlaźł wreszcie na wysokie drzewo i patrzył na wszystkie strony, czy końca lasu nie ujrzy.

Spostrzegł w oddaleniu światło, rzucił czapkę w tym kierunku, ażeby drogi nie zmylić, a zlaźszy z drzewa, poszedł za czapką i trafił do małej chatki. W oknie błyskało światło i student wędrowny obaczył siedzącą w chacie staruszkę. Otworzył drzwi, wszedł do izdebki, a stara go zapytała:

- Coś ty za jeden i czego tu chcesz?
- Szedłem do domu ze szkół i zbłądziłem w lesie; proszę was, matko, przyjmijcie mnie na nocleg do waszej chatki. Nazywam się Janosik.

Zofia Urbanowska (1849–1939) – publicystka i pisarka, autorka m.in. powieści *Gucio zarwany*. W 1929 roku została nagrodzona Wawrzynem Akademickim Polskiej Akademii Literatury.

– Nie mogę ja ciebie przyjąć na nocleg – odrzekła stara – bo jak przyjdzie starsza moja siostra, to cię z pewnością zabije.

Poznał z tych słów staruszki, że trafił do mieszkania czarownic; nie uląkł się jednak i odpowiedział:

– Niech się już co chce dzieje, nie odejdę stąd, jestem zmęczony i muszę tu przenocować. [...]

[Gdy wszystkie czarownice były już w domu], zaprosiła go najstarsza z nich na wieczerzę, a gdy zjadłszy, spać się położył, one wszystkie trzy naradzać się zaczęły, co z nim zrobić. Ale chłopak nie spał, udawał tylko i słyszał wszystko, co mówiły.

– Położmy mu węgiel gorejący¹ na żywe ciało² – powiedziała jedna z sióstr – jeżeli ból zniesie i nie przebudzi się, to będzie z niego człek wytrzymały.

Jak rzekły, tak uczyniły: położyły mu na żywym ciele węgiel rozpalony; on się nie poruszył, ból znosił w milczeniu, póki węgiel nie zgaśł. Czarownice wówczas powiedziały:

– Będzie z niego człek dzielny i wytrwały; warto, żeby został zbójnikiem. Musimy go oporządzić jak należy do tego rzemiosła.

– Ja mu dam ciupagę – rzekła jedna.

– A ja koszulę – mówiła druga.

– A ja pas – dodała trzecia. [...]

– Nie będziesz ty uczonym ani księdzem, ino³ zbójnikiem. Oto masz ciupagę; jak się na niej uniesiesz, to trzy mile przeskoczysz; ona cię obroni od wszelkiego niebezpieczeństwa. W tej koszuli i pasie będziesz miał znów siłę nadzwyczajną. [...]

Janosik ruszył w góry. Dobrał sobie wkrótce pomocników i towarzyszy; miał pod sobą dwunastu zbójników – a chociaż żaden Janosikowi dorównać nie mógł, wszyscy jednakże musieli się czymś nadzwyczajnym odznaczyć, ażeby on ich przyjął pod swoją komendę. Każdemu kazał wprzód próby odbywać i różnych sztuk dokazywać w swojej obecności.

Jeden na przykład podskakiwał do wierzchołka wysokiej jodły i ścinał go szablą albo z pistoletu odstrzeliwał. Drugi łamał w rękupnie drzew najgrubszych, trzeci kruszył w garści najtwardsze kamienie. Janosik sam to wszystko robił z łatwością; nieraz dla zabawki jak skoczył, ręką chwycił wierzchołek największego smreka⁴. Są jeszcze w niektórych chatach obrazki na szkłe malowane, przedstawiające te nadzwyczajne sztuki. [...] Stałe mieszkanie obrał on sobie w Lipowie; tam w lesie ukrywał się ze swoją bandą i w okolicy na zbójckie wyprawy się puszczał.

¹ gorejący – rozżarzony

² żywe ciało – tu: skóra

³ ino – tylko, ale

⁴ smrek – świerk

Janosik rabował tylko bogaczy, ubogim nigdy krzywdy żadnej nie czynił, przeciwnie, wspomagał ich często i hojnie pieniądze rozdawał. Jeżeli spotkał górala, co szedł na kiermasz, a mało miał pieniędzy, to mu dodał. Raz czterysta reńskich⁵ dał biedakowi na kupienie wołów, że zaś tak drogie bydląt nie było, więc najlepsze woły kupił i jeszcze mu sto reńskich zostało. To znów obaczywszy staruszkę bosą, dał jej pieniądze, aby sobie buty kupiła; lecz srodze się rozgniewał, gdy tego przez skąpstwo nie zrobiła i z kiermaszu znów boso wracała. Tak okropnie jej wygrażał, że stara o mało nie umarła ze strachu i byłaby wołała danych pieniędzy się wyrzec.

Raz posłał⁶ do pewnego bogatego pana, zapowiadając, że przyjdzie do niego na obiad z dwunastoma swoimi kamratami⁷, więc żeby wszystko dla nich przygotowano. Pan odpowiedział, że bardzo dobrze, czekać będzie Janosika i towarzyszy jego z obiadem. A tymczasem kazał zwołać z całej wsi swojej, a nawet z okolicznych wiosek najsilniejszych ludzi, uzbroił ich w kije i tak czekali, sądząc, że łatwo Janosika pokonają. Nie wiedział ów pan o jego czarodziejskiej sile, o koszuli, o pasie i ciupadze, darowanych przez trzy czarownice.

⁵ złoty reński – polska nazwa guldena (florena), 1 złoty reński miał wartość 4 złotych polskich

⁶ posłać – tu: zawiadomić

⁷ kamrat – kolega, kompan

Janosik, jak tylko nadszedł, zaraz spostrzegł, jaka zdrada przeciw niemu była uknuta; ale poradził sobie: wywinał tylko ciupagą i połowa napastników padła na ziemię. Potem chwycił wozy i bryczki, przez pałac przerzucił, przebiegał na drugą stronę i chwycił w lot. Dużo napędziwszy strachu, zabrał panu, co miał pieniędzy w domu, i odszedł do lasu.

Doszły na koniec te sprawy Janosika aż do uszu cesarza we Wiedniu: mieszkańcy Liptowa ciągle na niego zanosili skargi, więc cesarz wysłał cały pułk żołnierzy, aby go schwytali. Nie ukrywał się Janosik przed nimi, lecz śmiało stanął ze swoją ciupagą naprzeciw żołnierzom uzbrojonych w broń palną. Oni strzelali, a on kule chwycił w powietrzu i na nich ciskał, bo czarodziejska koszula nie dopuszczała kul do niego. Potem wypuścił ciupagę, wołając tylko: – Ciupaga, bij!

Ciupaga tak biła i rąbała na wszystkie strony, że pułk żołnierzy uciekł w końcu w popłochu.

Innym razem zdrajca jakiś zaszedł Janosika w chwili, gdy klęcząc, pacierze odmawiał. Stanąwszy z tyłu, strzelił zdrajca do niego, bo nie wiedział, że on się kul nie obawia. Gdy jednak kula nie dosięgła go i odskoczyła, strzelił raz drugi – a gdy i tym razem odskoczyła, zdrajca przestraszony uciekać zaczął [...].

Ale Liptacy sprzysięgli się na niego [...]. Wiedzieli, że Janosik ma siłę nadzwyczajną i starali się dojść, skąd ona pochodziła. Udało im się w końcu przekupić kobietę, do której on czasem przychodził ze swoimi kamratami i ucztę wyprawiał. Gdy raz był trochę podchmielony⁸, chytra ta kobieta zaczęła się go rozpytywać, wyciągać na słówka, aż w końcu powiedział jej, że tę siłę czarodziejską daje mu koszula, pas i ciupaga, dary trzech siostr czarownic.

Tego tylko potrzeba było mieszkańcom Liptowa; zaczęli się w domu tej kobiety i gdy Janosik przyszedł znowu ucztę wyprawiać, a ucztowawszy się trochę zanadto, spać się położył, oni mu ciupagę wykradli i zamknęli tak daleko, że ją od niego dziesięcioro drzwi dzieliło.

Potem rzucili się na śpiącego, porozcinali na nim pas i koszulę, ściągnęli jedno i drugie; zaraz też Janosik wielką swą siłę utracił. Mogli go związać, zaprowadzić do więzienia, zrobić z nim wszystko, co chcieli. Ciupaga ruszyła się wprawdzie na pomoc Janosikowi i ośmioro drzwi przebiła, lecz w dziewiątych ugrzęzła.

Sędziowie skazali na śmierć Janosika i wyrok wykonali jak najspieszniej, a gdy z Wiednia od cesarza nadeszło ułaskawienie, już było za późno.

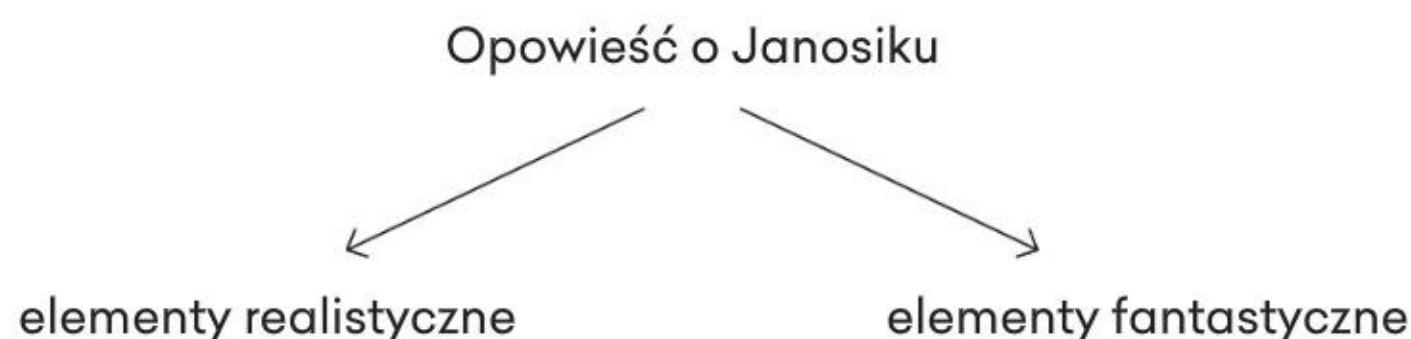
⁸ podchmielony – lekko pijany

1. Ustal, jak przedstawiono Janosika w opowieści. Odpowiedz w zeszycie na poniższe pytania.
 - a) W jaki sposób Janosik został zbójnikiem?
 - b) Jak zdobył magiczne przedmioty i siłę?
 - c) Kogo rabował?
 - d) Co najczęściej robił ze zdobytymi kosztownościami?
 - e) Jakich niezwykłych czynów dokonał?
2. Zapisz w zeszycie cechy Janosika jako legendarnego bohatera ludowego.
3. W tekście literackim występują pewne elementy zaczerpnięte z dziejów prawdziwego Juraja. Porównaj opowiadanie z dziejami autentycznego Janosika – napisz w zeszycie podobieństwa i różnice.

Tekst literacki a fakty związane z Janosikiem	
podobieństwa	różnice

Czego jest więcej – różnic czy podobieństw? Zapisz wniosek w zeszycie.

4. Wiesz już, że na temat Janosika powstało wiele podań. Przypomnij sobie cechy podania i sprawdź, czy ma je przeczytana opowieść. Zwróć szczególną uwagę na związek bohatera z prawdziwym Janosikiem i przenikanie elementów fantastycznych do świata realnego. Napisz wniosek w zeszycie.

5. Porozmawiajcie o innych wersjach historii Janosika, np. o serialu telewizyjnym *Janosik*, lub – jeśli takich nie znacie – o swoich pomysłach na źródło mocy bohatera.

6. Z pomocą nauczyciela podzielcie się na grupy. Niech każda grupa wymyśli nowe podanie o Janosiku – niezbyt długie, ale ciekawe. Uwzględnijcie najważniejsze cechy postaci. Następnie siądźcie w kręgu i opowiedzcie na forum klasy wymyślone przez siebie historie.

Napisz w zeszycie własną wersję historii Janosika.

Poszerz notkę o Janosiku znajdującą się na początku rozdziału. Znajdź w internecie lub encyklopedii interesującą informację na temat życia tej legendarnej postaci, następnie zapisz uzupełnioną notkę w zeszycie.

7.2 Z Janosikiem i Ondraszkim (pisownia wyrazów z q, ę, om, em)

Podejmij temat

- Wypisz z podania Janosik po jednym przykładzie wyrazów z: q, ę, om, em.
- Określ w zeszycie przypadki wypisanych wyrazów.

1. Użytkownicy języka polskiego mają często trudności w stosowaniu końcówek -em i -om w rzeczownikach w rodzajach męskim i nijakim. Przypomnij sobie zasady ortograficzne i przepisuj podane rzeczowniki do zeszytu. Określ ich rodzaj i utwórz wskazane formy. Wzór: kot
N. liczby pojedynczej – kotem; C. liczby mnogiej – kotom

Janosik – r. N. lp. C. lm.	Ondraszek – r. N. lp. C. lm.	mąż – r. N. lp. C. lm.
koło – r. N. lp. C. lm.	kąt – r. N. lp. C. lm.	futro – r. N. lp. C. lm.

Literę **q** piszemy

- w końcówkach N. i B. lp. rzeczowników oraz przymiotników;
- w 3. os. lm. czasowników w czasie teraźniejszym;
- przed ł i l w czasownikach w czasie przeszłym.

Literę **ę** piszemy

- w końcówkach B. lp. rzeczowników r.ż.;
- w M. i B. lp. rzeczowników r.n.;
- przed ł i l w czasownikach w czasie przeszłym.

Litery **om** piszemy w końcówkach C. lm. rzeczowników.

Utwórz podane formy rzeczowników z przymiotnikami i zapisz je w tabeli w zeszycie. Zwróć uwagę na końcówki. Następnie ułóż krótki tekst, w którym wykorzystasz poniższe związki wyrazów w utworzonych formach.

	liczba pojedyncza N. (z kim?, z czym?) -q i -q	liczba mnoga C. (komu?, czemu?) -ym i -om
ciekawa książka		
roześmiana buzia		
zwinna jaszczurka		
żółta wstążka		

3. Wybierz jeden z czasowników podanych w ramkach. Zapisz go w zeszycie ze wskazanymi niżej końcówkami, a następnie określ osobę, liczbę, czas i rodzaj utworzonych form. Używaj skrótów (np. 2. os., lp., cz. przeszły, r.m.).

zapiąć	zacząć	osiągnąć
przejść	rozwinąć	podjąć
-ąłem -ęłam -ął -ęła -eliśmy -ęłyśmy -eli -ęły		

4. Zamień tryb czasowników z oznajmującego na przypuszczający. Zapisz utworzone formy wyrazów w zeszycie. Pamiętaj o poprawnej pisowni cząstki *-by*. Następnie wciel się w rolę Janosika i wyraż za pomocą zapisanych wyrazów dowolne marzenie.

zjąłem	wzięłaś
drgnęła	poszłyście

5. Do podanych przymiotników dobierz antonimy. Zapisz je w zeszycie według wzoru – zachowaj taką samą formę gramatyczną.
Wzór: *jasną – ciemną*.

dużą	wesołą	wysoką
grubą	wąską	długą

Dokończ zdanie: Przymiotniki te mają formę... (podaj przypadek, liczbę, rodzaj).

6. Napisz w zeszycie opowiadanie o przygodzie bandy Janosika. Użyj wybranych wyrazów z zadań 3, 4 i 5.

Wyszukaj w internecie lub ułóż samodzielnie z pomocą słownika kilkuzdaniowy tekst dyktanda sprawdzającego pisownię wyrazów z *ą, ę, om, em*. Zapisz go w zeszycie.

7. Dodaj brakujące w wyrazach części liter. Następnie zastanów się, jakimi przymiotnikami je określić, żeby można było ich użyć w podaniu o Janosiku. Zapisz w zeszycie utworzone związki wyrazowe.

ŁĄKA

ŁĘDY

VVĄŁ

BŁĄD

ŁANKĘ I

NRĄG

Od rzeczowników w ramce utwórz przymiotniki, a następnie połącz je w związki frazeologiczne z rzeczownikami podanymi niżej. Zapisz te związki w zeszycie i wyjaśnij ich znaczenie. W razie trudności skorzystaj ze słownika frazeologicznego.

błękit

błąd

zając

lew

święto

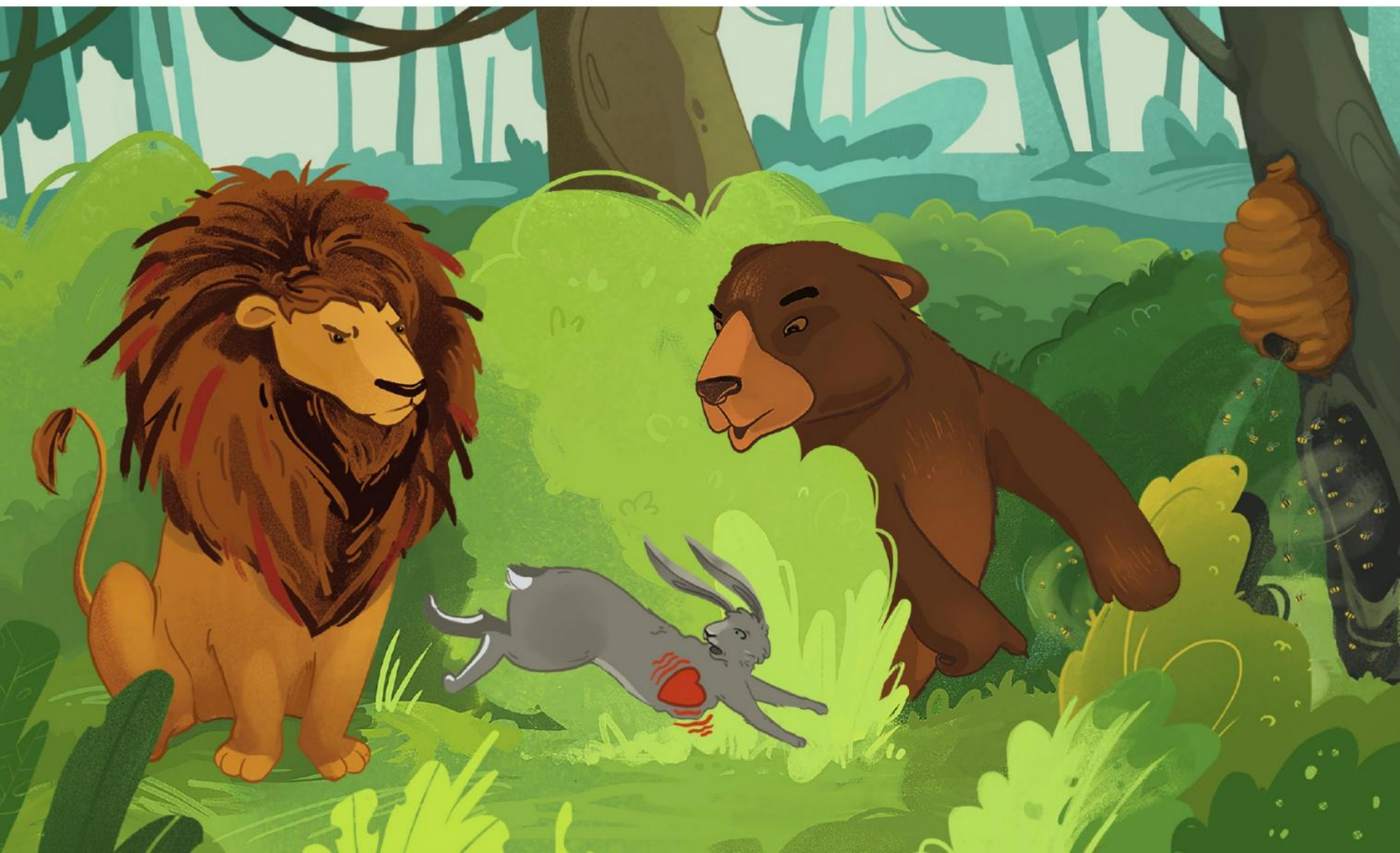
..... krew

..... koło

..... serce

..... grzywa

..... racja

7.3 Angielski Janosik (charakterystyka bohatera – bezpośrednia i pośrednia)

Podejmij temat

- Na pewno znasz literackich czy filmowych bohaterów, którzy stawali w obronie słabych i uciśnionych. Wymień kilku z nich. Powiedz, którego z tych bohaterów lubisz najbardziej.
- Dlaczego tak chętnie oglądamy filmy, których bohaterami są obrońcy skrzywdzonych ludzi? O czym to świadczy? Porozmawiaj na ten temat z koleżankami i kolegami.
- Przeczytaj o jednej z przygód Robin Hooda, bohatera angielskich legend. Zwróć uwagę, czym się różnili szeryf – przedstawiciel prawa – i Robin Hood – rozbójnik.

Tadeusz Józef Kraszewski **Robin Hood**¹

(fragment)

Robin Hood stał na skraju lasu i z posępną miną spoglądał w stronę wsi. Jego towarzysze leżeli rozrzućeni w pobliskich krzakach i czekali na decyzję wodza. Tomasz Wisielec wrócił właśnie z wywiadu, na który posłał go w stronę wioski Robin Hood, i zdawał raport. Szeryf² jest ostrożny. Przybył w otoczeniu liczego i dobrze uzbrojonego oddziału. Jest tu trzydziestu strażników. Wieś obstawiona gęsto przez strażę. Pilnują drogi i opłotków. Nikt się nie wymknie ani nie przemknie. Przy szeryfie jest może z dziesięciu ludzi. Odprawia on wielkie sądy na placu pośrodku wsi.

– Oooo! – zajęczał wieśniak, który przybiegł był do obozu, zaalarmował i prosił o pomoc Robin Hooda. – Srogie to będą sądy. Nasza wieś zbuntowała się i odmówiła płacenia daniny. W ubiegłym roku zgłębił nas nieurodzaj. Od wiosny w całej wsi nie ma ani ziarnka zboża.

– Żyjemy tylko pieczoną rzepą, a i tej nie ma już wiele. Piecze się placki z otrąb mieszanych z korą drzewną. Ludzie żrą trawę z głodu, a szeryf przysyła swych urzędników, aby ściągali daniny i kary. Z rozpaczy zbuntowali się i przegnali urzędnika z całą strażą. Teraz szeryf karać będzie za bunt: i podatek ściągnie, i kary nałoży. Zapowiedział wreszcie, że wieś puści z dymem dla przykładu. Niech wiedzą inne wsie, że szeryfowi sprzeciwić się nie można.

Tadeusz Józef Modest Kraszewski (1903–1973) – pisarz, dziennikarz. Studiował filologię polską w Warszawie i Poznaniu. Honorowy obywatel Poznania. Autor m.in. *Pana Filipa z Konopi*.

¹ Hood – czyt. hud

² szeryf – w średniowiecznej Anglii urzędnik królewski

Robin słuchał ponuro.

– Pomóż, Robin Hoodzie! – błagał wieśniak. – Bez twojej pomocy nic, tylko śmierć pozostanie nam, naszym kobietom i naszym dzieciom.

– Pomogę wam! [...]

A tymczasem we wsi trwał prawdziwy sądny dzień.

Szeryf Nottingham³ siedział na ganku przed największą chatą we wsi na szerokiej ławie, zarzuconej szkarłatnym⁴ suknem⁵. Ubrany był we wspaniałe szaty, gęsto przetykane złotem i naszywane drogimi kamieniami. Na szyi zawiesił długi złoty łańcuch, na palcach rąk, opartych władczo na rozstawionych kolanach, błyszczało kilka wspaniałych pierścieni. Obok niego na niższej ławie siedział pisarz⁶, notujący wyznaczane przez szeryfa kary i grzywny.

Pisarz wywoływał kolejno wieśniaków. Wywołany podchodził bliżej, przed samo oblicze szeryfa. Pisarz wyliczał jego długi, winy i przestępstwa. Winowajca słuchał z opuszczoną w beznadziei głową, czasem próbował bronić się lub błagać o litość. Ale szeryf przerwał przeważnie i wydawał bezlitosny wyrok. [...]

Scenę sądu przerwało na chwilę drobne wydarzenie. Drogą od lasu posuwał się ku środkowi wsi niewielki pochód. Przodem jechał wózek wyładowany sianem i zaprzężony w małego osiołka. Dokoła wózka postępowało czterech mnichów, w brunatnych habitach, z ogromnymi kapturami, ocieniającymi twarze. Jeden z nich ciągnął za uzdę osiołka, pozostali otoczyli wóz, popychając go i podtrzymując, gdy się przechylał i podskakiwał na głębokich wybojach drogi. [...]

Doszli do placu, na którym odbywał się sąd.

Szeryf patrzył na nich nie bez zdziwienia, że kroczą tak śmiało, nie zatrzymując się, wprost przed niego. Pisarz przerwał wyczytywanie przestępstw.

– Czy nie przeszkadzimy waszej wielmożności – spytał pokornie pierwszy mnich, zatrzymując się przed szeryfem i kłaniając mu się nisko – jeśli odpoczniemy sobie chwilę w tej wiosce?

– Odpoczywajcie! – zgodził się dobrotliwie szeryf. – Możecie nawet posłuchać sprawiedliwych sądów, jakie wydaje tutaj w imieniu króla.

– Sprawiedliwość królewska miła jest Bogu – skłonił się jeszcze raz mnich.

Wóz posunął się jeszcze kilka kroków, a wszyscy mnisi stanęli w pobliżu ganku, z którego sądził szeryf, i przyglądali się przebiegowi procesu.

Następny podsądny oskarżony był o zranienie sarny w królewskim lesie.

³ Nottingham – czyt. notingem

⁴ szkarłatny – ciemnoczerwony

⁵ sukno – tkanina z czystej wełny

⁶ pisarz – tu: urzędnik

– Jakież wyrok wydałbyś na tego zbrodniarza, ojczaszku? – żartobliwie spytał szeryf zakonnika.

– Grzech to wielki męczyć biedne, bezbronne stworzonko. Zwierz to stworzenie Boże... – odparł z oburzeniem zakonnik – za pokutę winien grzesznik pościć o wodzie i chlebie i leżeć krzyżem w kościele...

Szeryf przerwał mu wybuchem śmiechu.

– [...] Inaczej trzeba ich karać. Uciąć lewą rękę do łokcia temu łajdakowi, aby już nie mógł napiąć łuku i strzelać do kozic jego królewskiej mości.

Mnich zadrżał i skulił się w swoim habicie.

W tej chwili z drugiego końca wsi rozległy się jakieś krzyki i nawoływania. Szeryf zmarszczył brwi i spojrzał w tamtą stronę.

– Co się tam dzieje? Skocz no – rozkazał jednemu ze strażników. – Dowiedz się, o co chodzi.

Ale nim strażnik ruszył, od tamtej strony nadbiegł zadyszany żołnierz.

– Wasza wielmożność! – wołał, biegnąc do szeryfa. – Wasza wielmożność! Szajka rozbójników wyszła z lasu i naciera na nas.

⁶ Will – czyt. łil

Szeryf zerwał się z ławy.

– Ilu ich jest? – zapytał drżącym lekko głosem.

– Będzie ze dwudziestu! Szyją strzałami i posuwają się prosto na nas! – meldował żołnierz.

– Dwudziestu! – odetchnął szeryf. – Damy im radę! Hej, sierżant Will⁶ Chudy, do mnie! – gorączkowo wydawał rozkazy.

– Wszystkich podsądnych zamknąć w szopie. Przy nich dwóch strażników wystarczy. Resztę żołnierzy zebrać. Natrzeć na bandytów w szyku. Odciąć im ucieczkę. Rozproszyć i brać do niewoli.

Strażnicy szybko wypełnili rozkazy. Biegiem pognali gromadę wieśniaków do szopy, w której siedzieli już skazani dotychczas.

– Za chwilę szeryf został na placu tylko w towarzystwie pisarza i czterech mnichów.

Nagle stała się rzecz niespodziewana. Pierwszy mnich wyciągnął spod habitu jakąś wielką płachtę, skoczył błyskawicznie ku szeryfowi, zarzucił mu płachtę na głowę. W tym momencie znalazło się przy nim dwu innych mnichów, a ostatni podbiegł do pisarza i okutał mu, podobnie jak pierwszy szeryfowi, głowę. [...] [Gdy rozwiązano porwanych, byli w lesie, a] dookoła stali ludzie Robin Hooda. On sam siedział na pieńku i patrzył drwiąco na szeryfa, który trzęsąc się ze strachu, stał przed nim jak podsądny przed sędzią.

– Dawno nie widzieliśmy się, wasza wielmożność – mówił Robin Hood – a mam z wami wiele spraw do omówienia. Darujcie mi, że użyłem trochę brutalnych sposobów, aby doprowadzić do tego spotkania.

– Ta bezczelność nie ujdzie ci płazem! – wykrzyknął szeryf, brawurą⁷ chcąc pokryć trzęsący nim strach.

⁷ brawura – lekceważenie niebezpieczeństwa, chęć popisania się

⁸ obwiesić – powiesić

– To jest sprawa dalszej przyszłości – odparł ze spokojem Robin Hood. – Na razie troszczcie się, wasza wielmożność, o siebie i o to, aby stąd wyjść z życiem.

– Nie odważysz się... – wybełkotał przerażony szeryf.

– Nie liczcie na to, szeryfie! Starczy mi odwagi, aby obwiesić⁸ waszą wielmożność na tym oto dębowym konarze. [...] Daruję jednak wam życie.

Szeryf odetchnął z ulgą.

– Ale... – ciągnął Robin Hood – musisz okupić to życie!

– Jakiego okupu żądasz? – nabierając pewności siebie, zapytał szeryf.

– Obiecasz mi, szeryfie, że wieś, w której się spotkaliśmy, nie poniesie żadnej kary, że nie będziesz się mścił na tych biednych ludziach. Na cały rok zwolnisz wieś z wszelkich danin i podatków; przez ten rok nie będą jej odwiedzać twoi urzędnicy ani żołnierze. Obiecujesz?

– Obiecuję! – oświadczył ponuro szeryf po dłuższej chwili namysłu.

Robin Hood zawezwał pisarza i podyktował mu odpowiednie oświadczenie szeryfa. Pisarz musiał spisać je na pergaminowym zwitku, a szeryf przyłożył swą pieczęć na tym akcie.

1. Porównaj dwóch odwiecznych przeciwników – Robin Hooda i szeryfa.

	szeryf Nottingham	Robin Hood
		
Jakie mają cele?		
Jak działają?		
W jaki sposób chcą osiągnąć swoje cele?		
Jakie mają cechy?		
Jak są traktowani przez innych ludzi?		

Ciekawe!

Na temat Robin Hooda powstało kilkaset prac historycznych, mimo to nie udało się potwierdzić jego istnienia. Od wielu lat inspirował jednak artystów na całym świecie do tworzenia filmów, seriali, przedstawień teatralnych, utworów muzycznych i literackich.

2. Znajdź w tekście wyrazy i zdania, którymi narrator charakteryzuje Robin Hooda **bezpośrednio** oraz **pośrednio**. Wpisz je do zeszytu i powiedz, jaki mają wpływ na odbiór postaci przez czytelnika.

Charakterystyka bezpośrednia – nazwanie wprost cech bohatera (np. okazał się sprytny)	
Robin Hood	szeryf

Charakterystyka pośrednia – charakteryzowanie bohatera przez opis jego czynów, zachowań, sposobu mówienia (np. król uwolnił mieszkańców od kary – czyli był łaskawy)	
Robin Hood	szeryf

Odbiór postaci przez czytelnika	
Robin Hood	szeryf

3. Który z bohaterów zyskał uznanie w twoich oczach? Odpowiedź wraz z argumentami zapisz w zeszycie.
4. W jaki sposób opisane wydarzenie kształtowało legendę Robin Hooda wśród biednych i bezbronnych mieszkańców Anglii? Porozmawiajcie o tym w klasie.
5. Zastanów się, dlaczego Robin Hood zyskał taką popularność. O czym to świadczy? Wniosek zapisz w zeszycie.
6. Czy Robin Hooda można jednoznacznie ocenić jako bohatera pozytywnego? Zapisz w zeszycie swoje stanowisko wraz z potwierdzającymi je argumentami.
7. O jakiej niematerialnej wartości jest mowa w opowieści o Robin Hoodzie? Porozmawiajcie o tym w klasie.
- *Oto moja historia...* Opowiedz o wydarzeniach przedstawionych w przeczytanym fragmencie *Robin Hooda* z dwóch perspektyw – tytułowego bohatera oraz szeryfa. Przedtem się zastanów, czym i dlaczego będą się różniły te opowieści.

Znajdź w dostępnych ci źródłach informacje na temat wybranego tekstu kultury dotyczącego postaci Robin Hooda i napisz na ten temat notatkę w zeszycie.

Więcej na temat

Przeczytaj notkę Władysława Kopalińskiego na temat Robin Hooda. Ustal, które elementy opowieści są oparte na realiach historycznych, a które – na fikcji literackiej. Zapisz je w formie tabeli w zeszycie.

¹ szczodroblliwość – hojność, szczodrość

² Locksley – czyt. loksli

³ Nottinghamshire – czyt. notinghamsz^{er}

⁴ przeorysza – przełożona klasztoru żeńskiego

⁵ Kirkley – czyt. kerkli

⁶ puszczenie krwi – przecięcie żyły, by wypłynęła krew, stosowane dawniej jako zabieg leczniczy

Robin Hood – legendarny bohater angielskich ballad średniowiecznych, szlachetny zbójca [...]. W czasach Robin Hooda, a więc gdzieś między XIII a XV wiekiem (zależnie od źródła), królowie angielscy, opętani ideą łowów, przeznaczili przeszło trzecią część kraju na rezerwat zwierzyny łownej, zastrzeżonej wyłącznie dla władcy. Kary za jakąkolwiek działalność na tych terenach były surowe: okaleczenie i śmierć. Gdyby istniał rzeczywiście jakiś historyczny Robin Hood, właściwym dla niego okresem byłby XIII wiek, kiedy niechęć do tych ustaw była najwyższa: baronowie, szlachta ziemiańska i chłopci odczuwali je jako równie uciążliwe. [...] Ballady, z nielicznymi, późnymi wyjątkami, nie przedstawiają go bynajmniej jako „równacza świata” (biorącego od bogatych i dającego biednym), co z czasem stało się jego najważniejszą cechą, choć pełne są anegdot o jego odwadze osobistej, umiejętnościach łuczniczych, szczodroblliwości¹ i popularności, a także o rycerskim stosunku do kobiet i dzieci. Według tradycji urodził się ok. 1160 r. w Locksley² (Nottinghamshire³), a zmarł podstępnie wykrwawiony przez przeoryszkę⁴ klasztoru w Kirkley⁵, do której, już jako stary człowiek, udał się z prośbą, aby mu puściła krew⁶.

Władysław Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*

Pomnik Robin Hooda w centrum Nottingham

7.4 Po co to mówisz – chcesz mnie wystraszyć? (intencje nadawcy wypowiedzi)

Podejmij temat

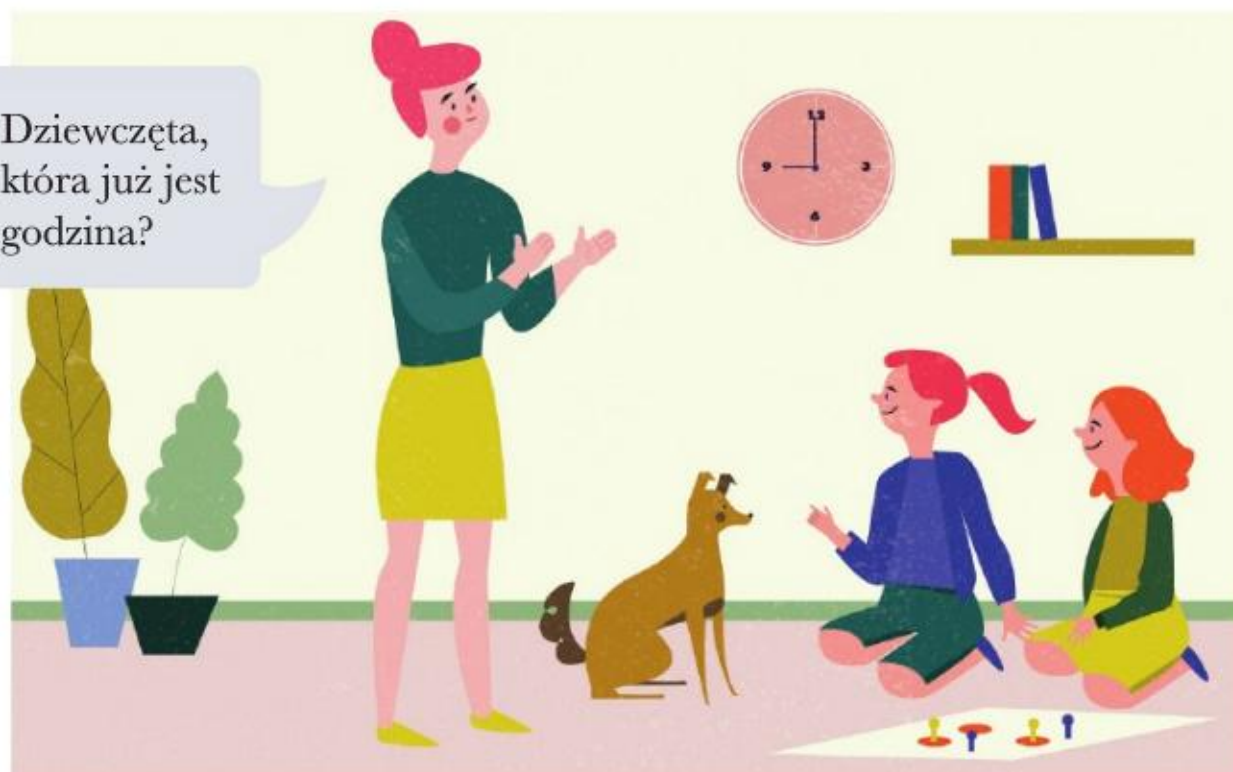
- Przyjrzyj się rysunkowi i powiedz, jaki cel mógłby mieć strażnik wypowiadający słowa umieszczone w dymku.

Szajka rozbójników
wyszła z lasu
i naciera na nas.

1. A teraz przyjrzyj się przedstawionym sytuacjom. Powiedz, w jakim celu postaci wypowiadają zdania pytające i oznajmujące.

Dziewczęta,
która już jest
godzina?

Pół dnia nie
był na dworze.

Idziemy
za wolno.

Która to
już godzina,
panie
Kowalski?

Intencje nadawcy wypowiedzi mogą być inne niż jej dosłowne znaczenie. Zdania pytające i oznajmujące nie zawsze są próbą pozyskania lub przekazania informacji. Na przykład, kiedy pracownik wchodzi spóźniony do biura, dyrektor, pytając: *Która to już godzina?*, nie chce otrzymać informacji, ale wyraża swoje niezadowolenie.

Polecenia, życzenia, prośby, rozkazy, pouczenia czy niezadowolenie często są wyrażane nie wprost, jednak zwykle potrafimy się domyślić oczekiwań nadawcy. Zamiast więc prośby w formie zdania rozkazującego: *Przycisz radio*, zadajemy pytanie: *Może przyciszysz radio?* To pytanie wypowiedziane tonem łagodnym zabrzmiałoby jak prośba, natomiast ton ostry spowoduje, że będzie ono odebrane jako polecenie.

2. Zapiszcie w zeszytach podstawowe funkcje i ukryte intencje podanych zdań.

3. Opowiedz o sytuacjach, w których te zdania mogłyby zostać użyte we wskazanych intencjach.

- a) Ale tu jest ciemno! ← intencja: prośba, życzenie
- b) Mam tylko dwa złote. ← intencja: odmowa
- c) Może zjesz śniadanie? ← intencja: polecenie

4. Odczytaj i zapisz w zeszycie intencje nadawców wypowiedzi w przedstawionych sytuacjach.

Napisz takie wersje powyższych zdań, aby wyrazić intencje wprost.

5. Jak lepiej przekazywać komunikaty? Porozmawiaj o tym z koleżankami i kolegami. Ustalcie, w jakich sytuacjach lepiej mówić wprost, a w jakich – trochę się zamaskować. Po dyskusji zapisz w zeszycie wady i zalety mówienia nie wprost. Podaj odpowiednie przykłady.
6. Podaj dwa własne przykłady sytuacji, w których użyte słowa znaczą zupełnie coś innego, niż wynika to z nich dosłownie. Opisz te sytuacje w zeszycie.
7. Powiedz, jakie ukryte znaczenie mają słowa Robin Hooda.

Więcej na temat

Czasem się zdarza, że odbiorca nie potrafi – lub nie chce – odczytać intencji nadawcy. Dochodzi wtedy do nieporozumienia bądź napięcia pomiędzy rozmówcami. Oto przykład: Janek chce pojechać na rowerze i mówi:

– Mamo, wiesz, że Bartek wyszedł pojechać na rowerze?

W ten sposób daje mamie sygnał, że on też chce wyjść. Mama przyjmuje jednak to zdanie jako informację i odpowiada:

– Tak, widzę go.

Janek oczywiście mógłby powiedzieć: „Mamo, chcę pojechać na rowerze”, ale sądzi, że komunikat nie wprost będzie miał większą siłę przekonywania. Chłopiec jest niezadowolony, że mama nie odczytała jego intencji. Trzeba precyzyjnie wskazywać swoje oczekiwania.

7.5 Kochani ludożercy

Podejmij temat

- Przypomnij sobie cechy Janosika i Robin Hooda. W jaki sposób traktowali ubogich i uciśnionych ludzi?
- Jakich wartości strzegli ci zbójnicy? Zapisz je w zeszycie i dopisz do nich antonimy.
- Zastanów się, z czym kojarzy ci się słowo *ludożerca*. Powiedz, czy możesz jego przerośnięte znaczenie powiązać z którąś z wypisanych wartości.
- Może oglądaliście film o ludożercach albo czytaliście o nich książkę? W dosłownym znaczeniu ludożerców nie spotyka się w cywilizowanym świecie. Opracujcie tabelkę w zeszytach – wpiszcie znaczenia dosłowne i przerośnięte, a potem przeczytajcie wyniki swej pracy.

Ludożerca dosłownie to...	Ludożerca w przerośnięciu to...

- Przeczytaj *List do ludożerców* Tadeusza Różewicza. Zwróć uwagę na adresata, do którego zwraca się podmiot liryczny.

Tadeusz Różewicz (1921–2014) – poeta, dramaturg i prozaik, twórca nowego typu wiersza, oszczędnego w środkach poetyckich. Podejmował m.in. tematy osamotnienia i zagubienia jednostki we współczesnym świecie, poszukiwania ratunku w prostych uczuciach i podstawowych wartościach, takich jak wzajemna życzliwość.

Tadeusz Różewicz ✕

List do ludożerców

Kochani ludożercy
nie patrzcie wilkiem
na człowieka
który pyta o wolne miejsce
w przedziale kolejowym

zrozumcie
inni ludzie też mają
dwie nogi i siedzenie

Kochani ludożercy
poczekajcie chwilę
nie deptajcie słabszych
nie zgrzytajcie zębami

zrozumcie
ludzi jest dużo będzie jeszcze
więcej więc posuńcie się trochę
ustapcie

Kochani ludożercy
nie wykupujcie wszystkich
świec sznurowadeł i makaronu
Nie mówcie odwróceniem tyłem:
ja mnie mój moje
mój żołądek mój włos
mój odcisk moje spodnie
moja żona moje dzieci
moje zdanie

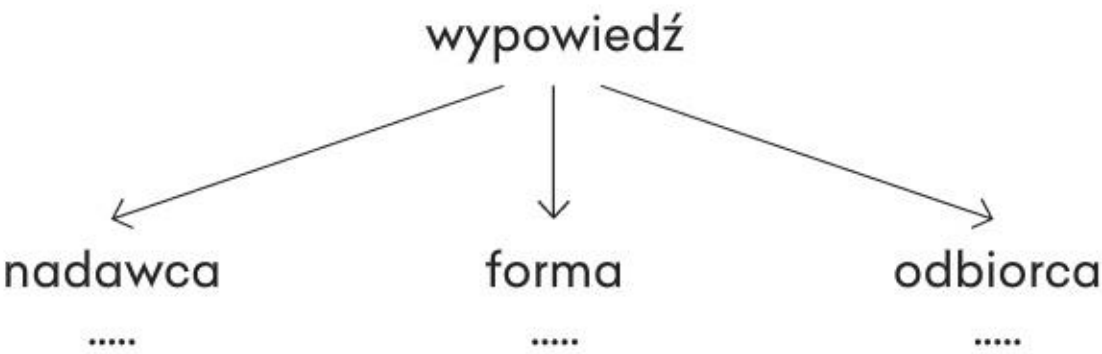
Kochani ludożercy
nie zjadajmy się Dobrze
bo nie zmartwychwstaniemy
Naprawdę

1957

-
1. Przeanalizujcie budowę wiersza *List do ludożerców* – podział na strofy, budowę strof i wersów itp. Jaki związek z tytułowym listem (zob. s. 41–43) ma forma wiersza? Sformułujcie wnioski w zeszytach.

2. Ustal, kto, do kogo i jak się zwraca w wierszu. Napisz w zeszycie, kim może być nadawca (ten, kto mówi), a kim – odbiorca (ten, do kogo się zwraca nadawca).

3. Zastanów się, kim – według podmiotu lirycznego – są współcześni „ludożercy”. Uzupełnij poniższą tabelę w zeszycie.

Kim jest ludożerca?	Gdzie go można spotkać?	Jak się zachowuje?	Jakie ma cechy?

Wiersz nieregularny – wiersz, w którym nie ma dokładnej powtarzalności elementów jego budowy, np. liczby wersów w zwrotce (występuje różna liczba wersów), liczby sylab w wersie (jedne są dłuższe, inne krótsze, bez ustalonego porządku), układu rymów (jedne wyrazy mogą się rymować, inne nie).

Znajdź w dostępnych źródłach, a następnie zapisz w zeszycie inne przykłady wierszy w formie listu.

Ciekawe!

21 listopada obchodzimy Światowy Dzień Życzliwości, którego pomysł zrodził się w Stanach Zjednoczonych w 1973 r. jako reakcja na wojnę między Izraelem a Egiptem.

4. Porównaj ustalenia z zadania 3 ze spostrzeżeniami zapisanymi na początku lekcji w rubryce tabeli: *Ludożercy w przerośni*. Powiedz, jakie znajdujesz podobieństwa.
5. Jakie wyrażenie charakterystyczne dla listu zostało użyte w wypowiedzi podmiotu lirycznego? Zapisz je i nazwij w zeszycie.
6. Podmiot liryczny zwraca się do „ludożerców”, powtarzając słowa: *kochani, zrozumcie*.
 - a) Powiedz, jaki może być cel użycia tych właśnie słów.
 - b) Jaką reakcję wywołują one na ogół u adresatów wypowiedzi?
 - c) Wniosek zapisz w zeszycie.
7. Ustal w rozmowie z koleżankami i kolegami, do czego chce przekonać odbiorców *Listu do ludożerców* jego nadawca. Zapiszcie w zeszytach swoje opinie i poprzyjcie je cytatai.
8. Wyjaśnij w zeszycie sens ostatnich słów podmiotu lirycznego skierowanych do ludożerców.

nie zjadajmy się

– to znaczy...

Dobrze

– jest to...

bo nie zmartwychwstaniemy

– to znaczy...

Naprawdę

– wyraża...

9. Napisz w zeszycie przykłady zachowań „ludożerców” oraz próśb, jakie można do nich skierować.

Przykład „ludożerstwa”: ...

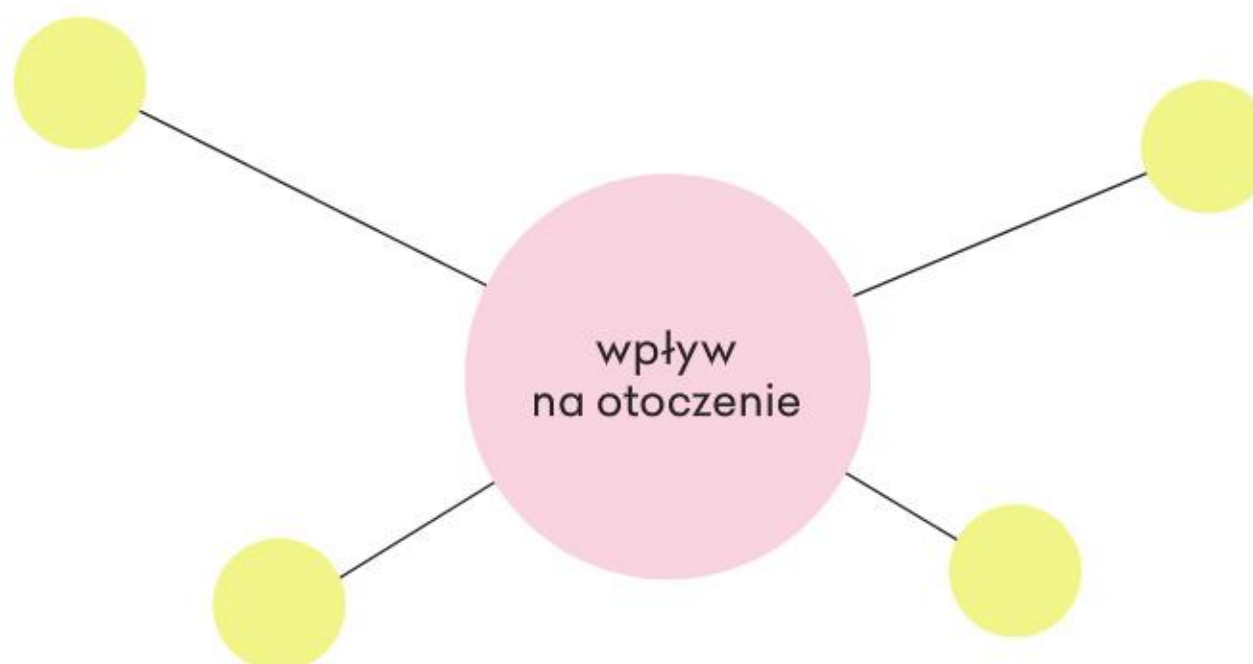
Prośba do „ludożerców”
(z uzasadnieniem): ...

10. Sformułujcie krótki tekst, w którym uargumentujecie swoje próśby do „ludożerców”.
11. Zastanów się, czy bywasz czasem „ludożercą”. Następnie wyobraź sobie, że dzisiaj jest Dzień Życzliwości i spróbuj jednej osobie wynagrodzić swoje zachowanie.

7.6 W ważnej sprawie (list otwarty)

Podejmij temat

- Pomyśl o mieszkańcach swojego miasta, sąsiadach, osobach pracujących i uczących się w twojej szkole. Zastanów się, co mogłoby polepszyć ich życie. Porozmawiaj o tym z koleżankami i kolegami.
- Zastanów się, co możesz zrobić, by mieć wpływ na swoje otoczenie. Zapisz pomysły w zeszycie według poniższego schematu.

1. Poznaliście już zasady pisania listu prywatnego – zarówno tradycyjnego, jak i elektronicznego. Czasem nadawca chce, aby treść listu poznało więcej osób – wtedy pisze **list otwarty**. Przeczytaj zamieszczoną na marginesie informację na temat tej formy wypowiedzi.
2. Powiedz, jak rozumiesz sformułowania:
 - a) z przeznaczeniem do rozpowszechniania w szerokich kręgach czytelników,
 - b) zwykle pisany jest w tonie alarmującym.
3. Zastanów się, czy *List do ludożerców* to list prywatny czy otwarty. Z poniższych możliwości wybierz opisy pasujące do wiersza, zapisz je w zeszycie i uzasadnij. Na zakończenie napisz wniosek.
 - Odbiorcą jest osoba prywatna / grupa osób.
 - Nadawca chce, aby treść listu była znana tylko adresatowi / większej grupie czytelników.
 - Nadawca chce zwrócić uwagę na problem ważny dla jakiejś grupy społecznej / nie chce poruszać żadnego istotnego problemu.
 - Ton listu ma na celu zaalarmować opinię publiczną / nie wzbudza zainteresowania sprawą.
 - Opisane w liście zjawiska są bulwersujące dla nadawcy / nie budzą sprzeciwu nadawcy.

List otwarty (tradycyjny lub elektroniczny) – list napisany przez nadawcę indywidualnego lub zbiorowego (grupę ludzi) do osób publicznych, władz, instytucji z przeznaczeniem do rozpowszechniania w szerokich kręgach czytelników, np. przez opublikowanie go w prasie. List taki dotyczy na ogół problemów ważnych nie tylko dla nadawcy. Zwykle pisany jest w tonie alarmującym, aby zwrócić uwagę na groźne lub bulwersujące (oburzające) sprawy.

Poszukaj w internecie przykładu listu otwartego. Napisz w zeszy-
cie, czego dotyczy, i wyraż swoje
stanowisko w sprawie.

4.

Porozmawiajcie w grupach o tym, co wam przeszkadza
w otoczeniu, drażni was (np. śmieci na ulicy, dziury w jezdni, brak
ścieżki rowerowej). Ustalcie, kto za to odpowiada, i skierujcie do
niego list otwarty. Przed przystąpieniem do pracy przeanalizujcie
poniższy list.

Karkówko, 28 października 2018 r.

Tomasz Nowak
Burmistrz Karkówka

Szanowny Panie Burmistrzu!

Od wielu lat na osiedlu Zagórze nie ma żadnego
boiska, na którym młodzi ludzie mogliby uprawiać sport.
Zamiast ciekawie spędzać wolny czas, przesiadują
bezczylnie pod blokami, sięgają po używki, głośno się
zachowują, zakłócając spokój innym mieszkańcom,
niszczą otoczenie.

Zachowanie młodzieży wynika jednak
z braku wsparcia ze strony dorosłych, niepotrafiących
zapewnić jej odpowiedniego miejsca do aktywności
pozaszkolnej. Niekorzystny stan rzeczy trzeba zmienić!
Apelujemy do Pana oraz innych urzędników o szybkie
rozpoczęcie dawno obiecywanych prac budowlanych.
Boisko powinno powstać jak najszybciej – to szansa
dla młodzieży na rozwój.

Wyborcy oczekują od Pana konkretnych decyzji,
nie tylko obietnic. Zamierzamy walczyć o to boisko
wszelkimi sposobami! Proszę zacząć działać w tej
sprawie.

Z wyrazami szacunku
mieszkańcy osiedla Zagórze

Więcej na temat

Pamiętaj, że w liście otwartym należy:

- a) zachować właściwe formy grzecznościowe (np. Szanowna Pani, Szanowny Panie),
- b) wyrazy wskazujące na odbiorcę pisać wielką literą,
- c) formułować uwagi w sposób uprzejmy,
- d) używać form trybu rozkazującego, aby wzmocnić siłę apelu.

7.7 Serdecznie dziękujemy za boisko (grupa podmiotu, grupa orzeczenia, wyraz nadrzędny, wyraz podrzędny) ×

Podejmij temat

- Przeczytaj poniższe podziękowania i powiedz, do kogo i w jakich sytuacjach mogą być kierowane. Zwróć uwagę na słownictwo.

Szanowny Panie Burmistrzu,
dziękujemy serdecznie za
osiedlowe boisko.

Dziękuję ci.

Dzięki...

Lucy Maud Montgomery¹

Ania z Wyspy

(fragment)

Gdy Ania zeszła ze schodów, spotkała w sieni panią domu, która podała jej małą, zakurzoną paczuszkę, związaną wyblakłą, niebieską wstążką.

– Oto paczuszka starych listów, które znalazłam w jakimś zakątku, gdy się tu sprowadziłam. Nie wiem, co to za listy, nigdy się nie skusiłam, żeby do nich zajrzeć, ale na jednym jest adres: Panna Berta Willis², a to było panińskie nazwisko mamusi pani. Jeżeli pani na tym zależy, może je pani zabrać.

– O, dziękuję pani, dziękuję pani! – zawołała Ania, z zapamiętaniem chwytając paczuszkę.

¹ Lucy Maud Montgomery – czyt. lus-i mod montgomery

² Willis – czyt. łilis

Pomoc

dziękować serdecznie, gorąco;
być wdzięcznym; pragnąć po-
dziękować; składać podzięko-
wania; wyrazić podziękowanie

- 1. Napisz w zeszycie kto, komu i za co dziękuje w przytoczonym fragmencie powieści.
- 2. Porozmawiajcie o tym, czy słowa Ani można uznać za oficjalne. Podajcie inne przykłady podziękowań zarówno oficjalnych, jak i nieoficjalnych.
- 3. Napisz w zeszycie podziękowania według podanych schematów – wstaw brakujące wyrazy.

(jak?) dziękuję (komu?) (za co?)	Proszę przyjąć (jakie?) wyrazy wdzięczności (za co?)
Dziękuję (za co?), jestem (komu?) bardzo wdzięczny.	(jakie?) dzięki (za co?)

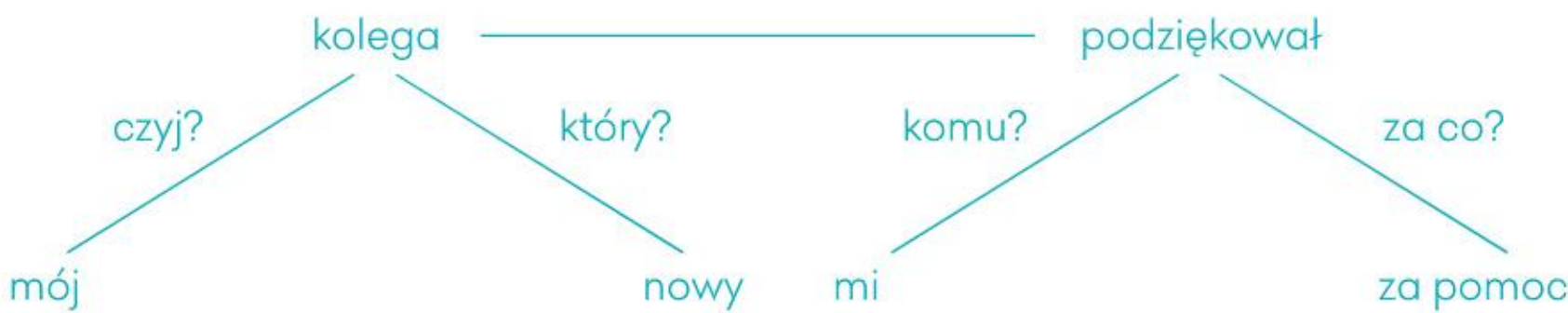
- 4. Ułóż teksty dwóch różnych podziękowań – oficjalnego i nieoficjalnego. Skorzystaj z podanego słownictwa. Zapisz teksty w zeszycie, następnie podkreśl w nich **podmioty** i **orzeczenia**.

Podmiot, orzeczenie i ich określenia

W wielu zdaniach podmiot i orzeczenie mają swoje określenia. Wyrazy określające wzbogacają treść wyrazów określanych (nazywają cechy osób, rzeczy, zjawisk, okoliczności czynności itp.). Dzięki temu zdania są bogatsze treściowo. W zdaniu wyróżnia się dwie główne grupy składowe: grupę podmiotu i grupę orzeczenia.

Grupa podmiotu	Grupa orzeczenia
↓	↓
podmiot i jego określenia <i>Mój nowy kolega</i>	orzeczenie i jego określenia <i>podziękował mi za pomoc.</i>

Podmiot i orzeczenie to wyrazy **określane – nadrzędne** – natomiast określenia to wyrazy **określające – podrzędne**. Zależności między wyrazami określanymi i określającymi można przedstawić w postaci wykresu.

5. Rozpoznaj w poniższych zdaniach grupę podmiotu i grupę orzeczenia. Wykonaj w zeszycie wykresy, wzorując się na poniższych przykładach.

Wczoraj w szkole odbył się doroczny piknik rodzinny.

Ci uczniowie zaoferowali pomoc kolegom.

6. Narysuj w zeszycie wykres podanego zdania. Wskaż grupę podmiotu i grupę orzeczenia.

Dzisiaj w mieście odbywają się ważne zawody sportowe.

7. Powiedz, dlaczego słowo *dziękuję* w poniższej sytuacji może być zrozumiane na dwa sposoby.

Znajdź w internecie oficjalne podziękowanie. Zwróć uwagę na jego poszczególne akapity, słownictwo, powód wdzięczności. Napisz w zeszycie krótką notatkę na ten temat.

8. Sformułuj taką odpowiedź na pytanie z zadania 7, aby – używając słowa *dziękuję* –
- jednoznacznie odmówić,
 - jednoznacznie wyrazić zgodę.
9. Niektóre podziękowania są krótkie, inne – rozbudowane, uroczyste. Od czego to zależy? Opisz przykładowe sytuacje, w których mogą się pojawić podziękowania:
- krótkie, jedno-, dwuwyrzowe,
 - dłuższe, rozbudowane, bardziej uroczyste.
10. Przypomnijcie list otwarty do burmistrza z prośbą o budowę boiska (s. 72). Wyobraźcie sobie, że została ona spełniona. Napiszcie w imieniu mieszkańców osiedla list z rozbudowanym oficjalnym podziękowaniem.

Podsumowanie działu 7

Czy pamiętasz?

charakterystyka bezpośrednia i charakterystyka pośrednia bohatera intencje wypowiedzi
pisownia wyrazów z *ą, ę, om, em* list otwarty grupa podmiotu
grupa orzeczenia wyraz nadrzędny wyraz podrzędny

● Przeczytaj poniższy tekst.

Ondraszek to [...] przede wszystkim bohater podań ludowych – szlachetny człowiek, który rabował bogatych i wspierał biednych. Żaden zbójnik na Śląsku Cieszyńskim czy Morawach nie zdobył takiej popularności jak syn wójta z Janowic. Jego legenda rozwijała się na zasadzie efektu kuli śnieżowej. Część historii (jak chociażby ta z hrabią Prażmą i odebraniem od niego pieniędzy za własną głowę) dotyczyła prawdziwego Ondraszka. Inne pewnie traktowały o anonimowych zbójnikach, którym najłatwiej było dać imię tego najsławniejszego.

Michael Morys-Twarowski, *Ondraszek lepszy od Janosika*, „Focus Historia”, nr 11 (91)/2014,
cyt. za: Wikycytaty (wikiquote.org/wiki/Ondraszek)

● Wykonaj polecenia w zeszycie.

1. Na czym polegał efekt kuli śnieżowej w odniesieniu do Ondraszka? Wyjaśnij metaforę użytą w powyższym tekście.
2. Jak scharakteryzowany został zbójnik Ondraszek – pośrednio czy bezpośrednio? Napisz odpowiedź i zacytuj odpowiednie fragmenty.
3. W jaki sposób można rozumieć słowa o odebraniu pieniędzy za własną głowę – jako dotyczące zdarzeń realnych czy zdarzeń fantastycznych? Uzasadnij swoją opinię.
4. Wypisz z tekstu rzeczowniki z *ą, ę, em, en*, następnie określ ich formę gramatyczną.
5. Narysuj wykres zdania podkreślonego jedną linią. Wskaż grupę podmiotu i grupę orzeczenia.
6. Narysuj wykres zdania podkreślonego dwiema liniami. Wskaż wyrazy podrzędne i nadrzędne.
7. Przepisz zdanie wyrażające opinię o popularności bohatera.
8. Wyobraź sobie, że Ondraszek nadal grasuje na terenach Śląska Cieszyńskiego i Moraw. Napisz list otwarty do księcia panującego na tych terenach z prośbą o zaprowadzenie porządku i ukaranie zbójnika.

8. Oni dla Polski

1. Gdzie znajdujesz informacje na temat przeszłości Polski?
2. Które ze źródeł są dla ciebie najciekawsze?
3. Dlaczego – twoim zdaniem – warto słuchać opowieści o naszej historii?

8.1 Źródła naszej wiedzy o przodkach (źródło historyczne, postać legendarna, postać historyczna)

Podejmij temat

- Powiedz, dlaczego badanie historii jest ważne dla każdego narodu. Podyskutuj na ten temat z koleżankami i kolegami.
- Przeczytaj uważnie tekst Piotra Guzowskiego o ziemiach polskich. Zwróć uwagę na najdawniejsze źródła, z których czerpiemy wiadomości na temat historii Polski.

Piotr Guzowski

Ziemie polskie w IX i I połowie X wieku

Materiały wykopaliskowe potwierdzają obecność plemion słowiańskich na ziemiach polskich już na początku VI w. *Opis grodów i plemion na Północ od Dunaju*, czyli tzw. *Geograf Bawarski* z II połowy IX w. podaje nam nazwy przynajmniej dziewięciu z nich. Są to Przyrzeczenie, Wolinianie z Pomorza, dalej plemiona śląskie: Ślężanie, Dziadoszanie, Opolanie i Gołszyce, ponadto Goplanie, żyjący raczej pod koniec starożytności niż w średniowieczu nad jeziorem Gopło, Wiślanie w dorzeczu Wisły oraz Łędzianie, prawdopodobnie z okolic Sanu i górnego Bugu.

W dzielnicach następował proces kształtowania się jednolitej władzy plemiennej (sprawowanej przez panujący ród). [...] z ziemią gnieźnieńską wiąże się geneza państwa polskiego. [...] Piastowie, władający prawdopodobnie terenami wokół Giecza, opierając się na sile militarnej, opanowali ziemię gnieźnieńską i około 940 roku zbudowali w Gnieźnie nowy potężny gród.

W latach 40. X w. sieć nowych, dużych grodów, wyznaczająca teren władany przez Piastów, rozciągała się wzdłuż biegu Warty i jej wielkopolskich dopływów. [...] Tylko jedno źródło pisane dostarcza nam informacji na temat genezy objęcia władzy plemiennej przez ród Piastów. Jest to powstała w latach 1113–1116 *Kronika polska* anonimowego, cudzoziemskiego autora, zwanego ze względu na kraj pochodzenia Gallem¹. [...]

Był mianowicie w mieście Gnieźnie, które po słowiańsku znaczy tyle, co „gniazdo”, książę imieniem Popiel, mający dwóch synów; przygotował on zwyczajem pogańskim wielką ucztę na ich postrzyżyny², na którą zapro-

¹ Gall – mieszkaniec Galii, czyli dzisiejszych terenów Francji, Szwajcarii i północnych Włoch

² postrzyżyny – u ludów starożytnych i dawnych Słowian: obrzęd obcięcia chłopcu włosów, symbolizujący rozpoczęcie nowego etapu życia – dojrzałości

sił bardzo wielu swoich wielmożów³ i przyjaciół. Zdarzyło się zaś z tajemnej woli Boga, że przybyli tam dwaj goście, którzy nie tylko nie zostali zaproszeni na ucztę, lecz nawet odpędzeni w krzywdzący sposób od wejścia do miasta. A oni oburzeni nieludzką owych mieszczan skierowali się na przedmieście, gdzie trafili zupełnie przypadkiem na domek oracza⁴ wspomnianego księcia, który urządzał ucztę dla synów. Ów biedak pełen współczucia, zaprosił przybyszów do swojej chatki [...]. Mieszkańcami gościnnego domu byli: niejaki Piast, syn Chrościska, i żona jego imieniem Rzepka; oboje oni z całego serca starali się wedle możliwości zaspokoić potrzeby gości. [...] Postanowił ów ubogi wieśniak w czasie, gdy jego książę pan będzie urządzał ucztę dla synów [...], przyrzadzić nieco lepszego jedzenia na postrzyżyny swego malca i zaprosić paru równie ubogich przyjaciół nie na ucztę, lecz raczej na skromną zakąskę. [...] Goście tedy każą spokojnie Piastowi nalewać piwo, bo dobrze wiedzieli, że przez picie nie ubędzie go, lecz przybędzie. I tak ciągle miało przybywać piwa, aż napelniono nim wszystkie wypożyczone naczynia, a natomiast ci, co ucztowali u księcia, znaleźli puste. [...]. Piast i Rzepka tedy na widok tych cudów, co się działy,

³ wielmoża – dawniej: członek wyższej warstwy społecznej

⁴ oracz – dawniej: rolnik

przeczuwali w nich jakąś ważną wróżbę dla syna i już zamierzali zaprosić księcia i jego biesiadników, lecz nie śmieli, nie zapytawszy wpierw o to wędrowców.

Po cóż zwlekać? – za radą więc i zachętą gości pan ich książę i jego wszyscy współbiesiadnicy zaproszeni zostają przez kmiotka Piasta [...]. Skoro więc urządzono zwyczajową ucztę i pod dostatkiem przyrządzono wszystkiego, goście owi postrzygli chłopca i nadali mu imię Siemowita na wróżbę przyszłych losów.

Po tym wszystkim młody Siemowit, syn Piasta Chrościskowica, wzrastał w siły i lata i z dnia na dzień postępował i rósł w zacności do tego stopnia, że król królów i książę książąt za powszechną zgodą ustanowił go księciem Polski [...]. Po jego zgonie na jego miejsce wstąpił syn jego, Lestek, który czynami rycerskimi dorównał ojcu w zacności i odwadze. Po śmierci Lestka nastąpił Siemomysł, jego syn, który pamięć przodków potroił zarówno urodzeniem, jak i godnością.

Ten zaś Siemomysł splotził wielkiego i sławnego Mieszka, który pierwszy nosił to imię...

Krytyczne podejście do przekazu Anonima nakazywało niegdyś historykom odrzucić z opowieści wszystkie wątki legendarne, co spowodowało, że tylko imiona przodków Mieszka I zasługiwały na uznanie za wiarygodne. Dziś coraz częściej podkreśla się, że legenda być może nie przekazywała wiernie przebiegu zdarzeń, ale samo jej istnienie jest dowodem na świadome powiązanie przez Piastów historii ich rodu z dziejami ojczyzny. [...]

Różne wątki legendy dynastycznej były rozwijane przez kolejnych kronikarzy. Mistrz Wincenty Kadłubek⁵ na przełomie XII i XIII w. wzbogacił jej treść o motyw otrucia przez Popiela krytycznych wobec niego stryjów, a nieco późniejsza *Kronika wielkopolska* (ok. 1295 r.) przenosi akcję do Kruszwicy.

Próbując umieścić w czasie historycznym postacie legendy dynastycznej, panowanie Piasta należałoby datować na drugą połowę IX w. Uwzględniając wyniki badań archeologicznych, należałoby uznać ojca Mieszka I, Siemomysła, za rzeczywistego twórcę państwa plemiennego w latach 40. X wieku, zdobywcę Gniezna i budowniczego wielkich grodów. Mieszko I zaś w latach 60. i 70. X w. rozbudował to państwo gnieźnieńskie i poszerzył jego granice. Jego ekspansja⁶, udokumentowana zniszczeniem starych, plemiennych grodów i zastąpieniem ich przez nowe, piastowskie, objęła całą Wielkopolskę, Kujawy i część centralnych ziem polskich.

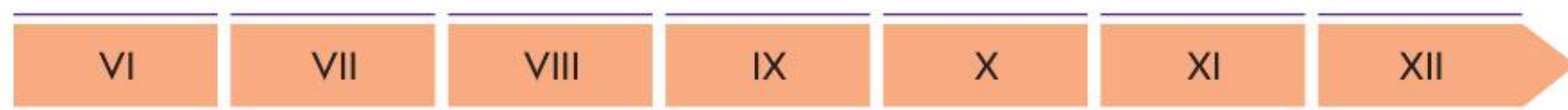
⁵ Mistrz Wincenty zwany Kadłubkiem (po 1150 lub ok. 1160–1223) – kronikarz, kapelan i urzędnik kancelarii księcia Kazimierza II Sprawiedliwego, w latach 1208–1218 biskup krakowski, beatyfikowany w 1764 r. przez papieża Klementa XIII; autor *Kroniki polskiej*.

⁶ ekspansja – tu: zajmowanie nowych terytoriów

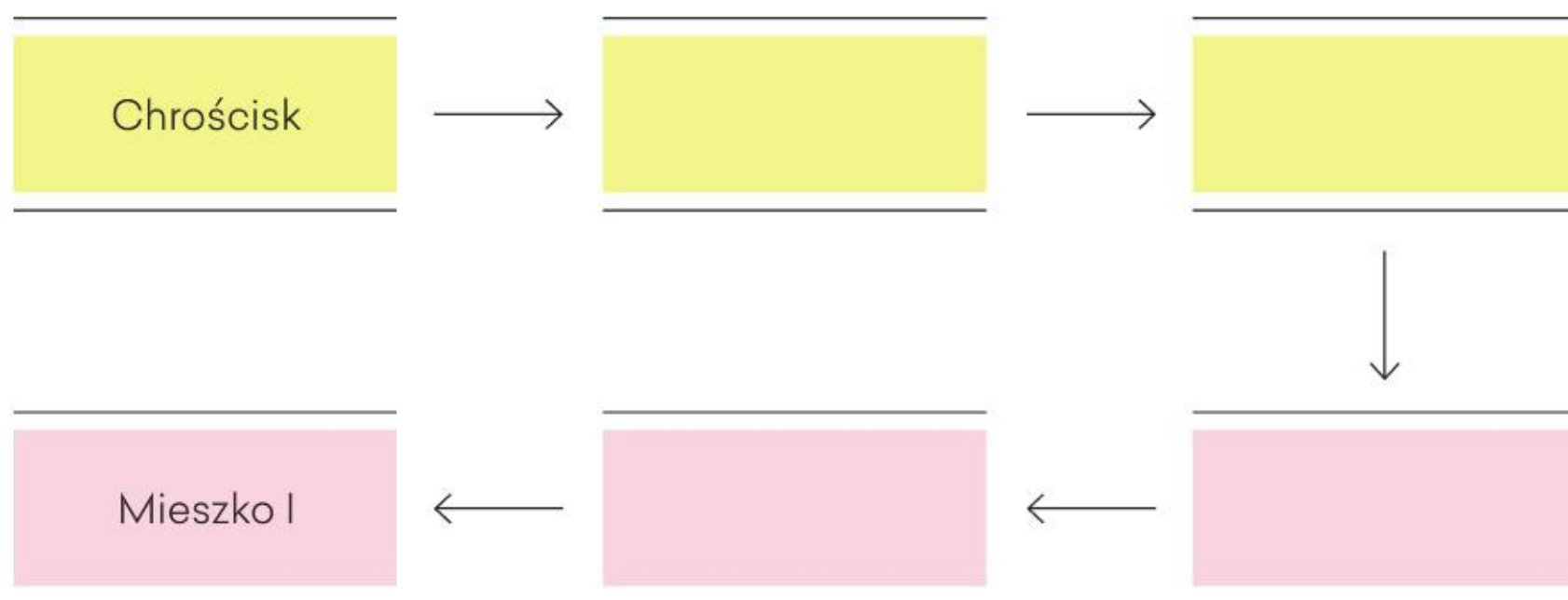
1. Napisz w zeszycie jedno zdanie, w którym wyrazisz, o czym jest powyższy tekst.
2. Zapisz w zeszycie najważniejsze informacje, które przedstawia autor w powyższym tekście.

3. Przerysuj do zeszytu oś, następnie – na podstawie powyższego tekstu – zaznacz na niej czas powstania i tytuły **źródeł historycznych**, w których można znaleźć informacje o najdawniejszych dziejach ziem polskich.

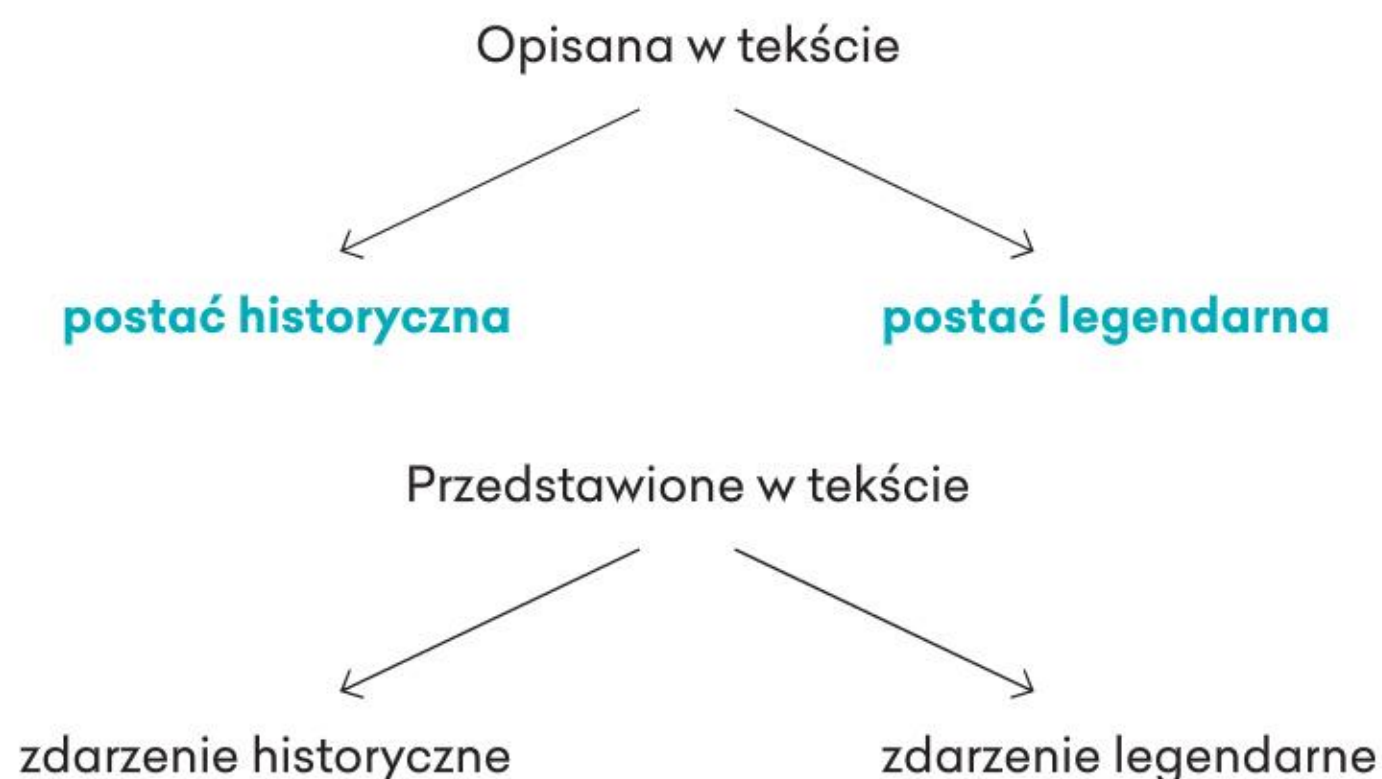
wiek

4. Zapisz w zeszycie imiona przodków Mieszka I – piastowskiego księcia, który rozbudował państwo gnieźnieńskie, poszerzył jego granice, a w 966 r. przyjął chrzest jako władca Polski.

5. Piotr Guzowski pisze: *Krytyczne podejście do przekazu Anonima nakazywało niegdyś historykom odrzucić z opowieści wszystkie wątki legendarne...* Wypisz z zacytowanego przez Piotra Guzowskiego fragmentu *Kroniki polskiej* Anonima te elementy, które mają cechy legendy.
6. Zapisz przykłady przedstawionych w tekście postaci oraz zdarzeń historycznych i legendarnych.

7. Powiedz, dlaczego – twoim zdaniem – opowieści o początkach państwa polskiego zawierają wiele elementów baśniowych.

Źródła historyczne – materiały (np. rękopisy, kroniki, dokumenty urzędowe, przedmioty codziennego użytku, fotografie), z których możemy czerpać wiedzę historyczną.

Postać legendarna – postać znana z legendy; taka, o której opowieści oparte są na legendzie. Jako o postaci legendarnej mówimy też o kimś tak sławnym, że stał się przedmiotem legendy.

Postać historyczna – postać, która żyła w przeszłości.

Znajdź w dostępnych źródłach dodatkowe informacje na temat Mieszka I i jego przodków. Wybierz jedną z tych postaci i napisz o niej notatkę w zeszycie.

- 8.** Podzielcie się na grupy. Opowiedzcie o początkach państwa z punktu widzenia historyka lub autora podań i legend.
- a) Powiedzcie, na co zwraca uwagę historyk, a na co autor legend.
 - b) Określcie przedział czasowy, o którym będziecie opowiadać.
 - c) Stwórzcie plan opowiadania, który następnie będziecie rozwijać.
- 9.** Przypomnij sobie informacje o literaturze popularnonaukowej (podręcznik cz. 1, s. 143). Porozmawiaj z koleżankami i kolegami, czy tekst Piotra Guzowskiego ma cechy tego typu literatury.
- 10.** Obejrzyj dwie reprodukcje portretów pierwszego władcy Polski – Mieszka I. Który obraz podoba ci się bardziej? Uzasadnij swój wybór w zeszycie.

Jan Matejko, *Mieszko I*, 1890

Waldemar Świerzy, *Nowy poczet władców Polski – Mieszko I*, 2007

8.2 Piast Kołodziej w obronie ojczyzny (scena batalistyczna)

Podejmij temat

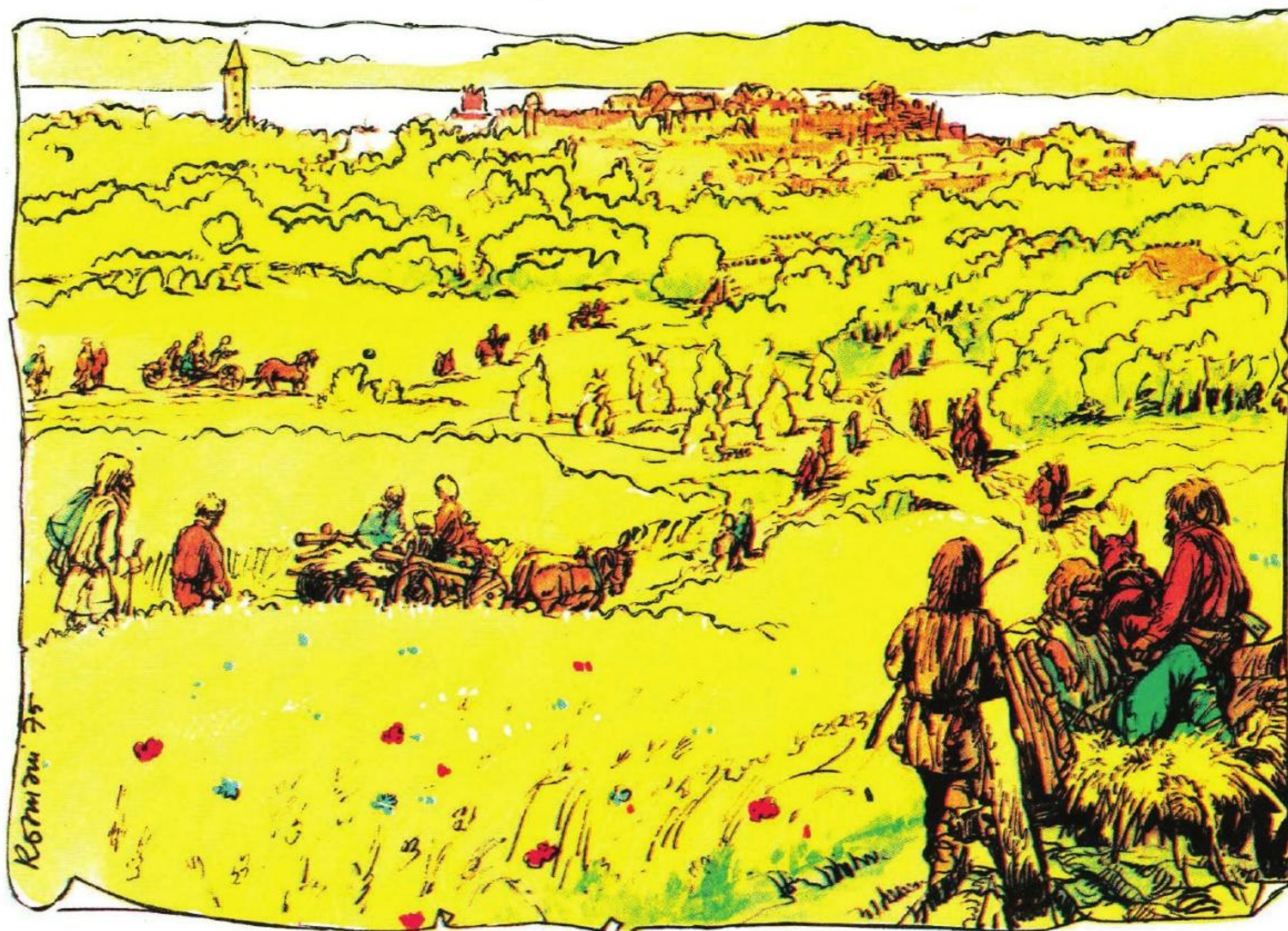
- Przypomnij sobie fragment *Kroniki* Galla Anonima dotyczący Piasta Kołodzieja (s. 78–80). Powiedz, jak została przedstawiona ta legendarna postać.
- Według Galla Anonima władcą Polski został syn Piasta. Istnieją także legendy mówiące, że władzę tę zdobył Piast. Przeczytaj komiks *O Piaście Kołodzieju*. Zwróć uwagę na czyny, których należy dokonywać dla ojczyzny.

Barbara Seidler, Grzegorz Rosiński

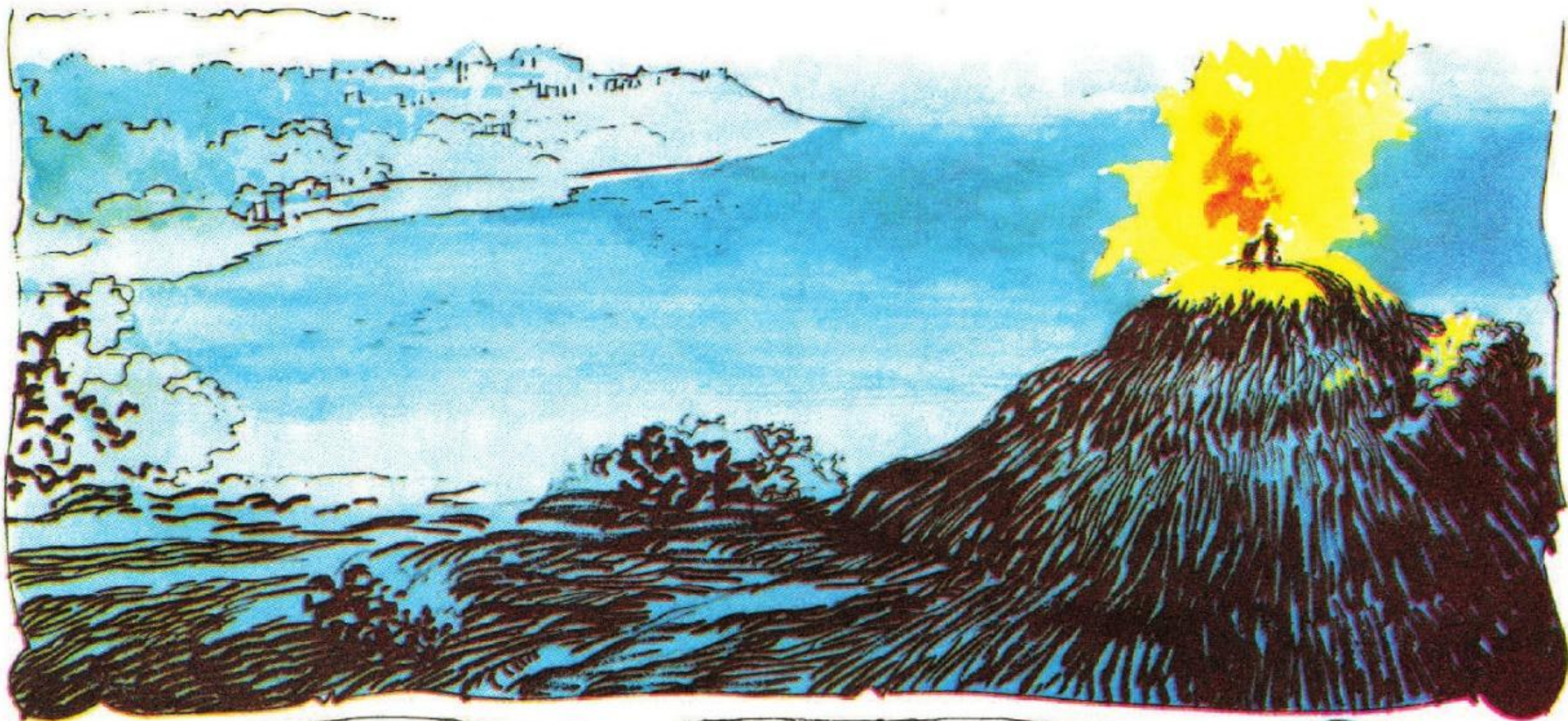
O Piaście Kołodzieju

(fragment)

NAD GOPŁO ZACZĘLI ZJEŹDŻAĆ KMIĘCIE.
NIE BYLI ZADOWOLENI Z RZĄDÓW POPIELA.
CHCIELI ZWOŁAĆ WIEC I WYBRAĆ NOWEGO
KRÓLA. POTRZEBNY BYŁ MĄDRY WÓDZ,
BOWIEM MYSZYNGOWIE STAŁE NIEPOKÓILI
PRACOWITY LUD.

1 ZMROKU WSZYSCY ZOBACZYLI
KUNĘ NAD KOPCEM...

MUSIMY WZMOCNIĆ
OSTROKÓŁ, WRÓG SIĘ
ZBLIŻA!

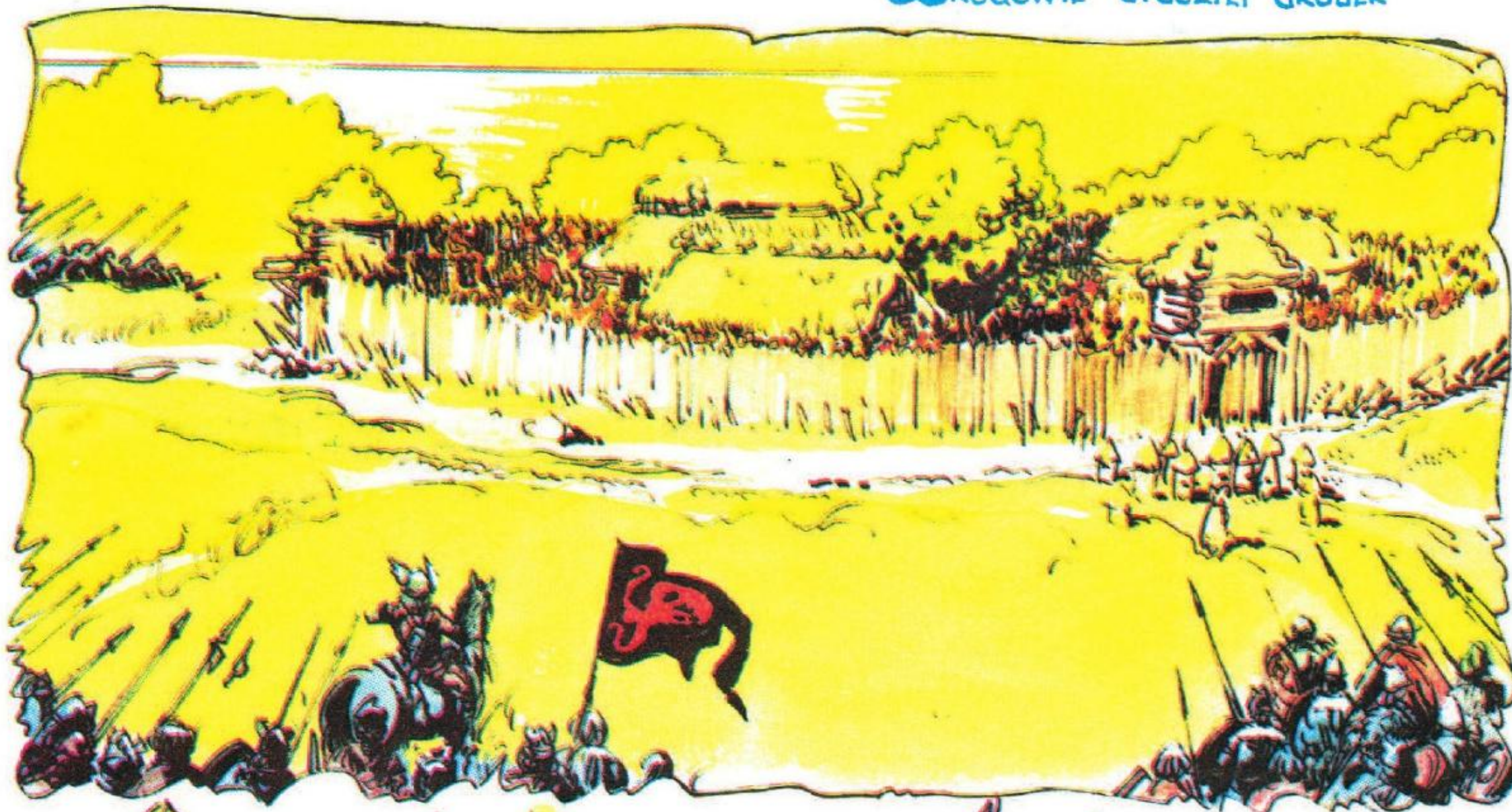
NIE DAMY SIĘ
MYSZYNGOM!

PRZEZ CAŁĄ NOC SŁYCHAĆ BYŁO ODGŁOSY BITWY.
TO WRÓG ATAKOWAŁ KRUSZWICĘ.
A RANO NA WIEŻY NA GOPLE POWIEWAŁ
JUŻ CZARNY PROPORZEC...

OTWIERAĆ BRAMĘ!

ZA MNA! ZA MNA, WSZYSCY!
NA WROGA!

NAPRZÓD, KMIECIE!

NAPASTNICY UCIEKAJĄ W
POPŁOCHU.

KORMAN

KRÓLA POPIELA JUŻ
NIE MA...

I JEGO RÓD PRZESTAŁ
ISTNIEĆ...

KTO NAM BĘDZIE
TERAZ KRÓLOWAŁ?

KMIEĆ PIAST KOŁODZIEJ!
NIECH NAMI RZĄDZI!

NIECH ŻYJE KRÓL PIAST! NIECH ŻYJE KRÓL PIAST
KOŁODZIEJ! PANUJ NAM DŁUGO I
SZCZĘŚLIWIE!

I ODTĄD W KRUSZWICY PANOWAŁ KRÓL PIAST KOŁODZIEJ, KTÓRY OBOK TRONU KAZAŁ
USTAWIĆ PŁUG, NA ZNAK, ŻE NIE TYLKO WOJOWAĆ W OBRONIE OJCZYZNY TRZEBA,
ALE I PRACOWAĆ DLA NIEJ.

1. Wymień zdarzenia, które zaprowadziły Piasta na tron.
2. Powiedz, jak rozumiesz zdanie kończące komiks o Piaście. Wyjaśnij je i uzupełnij tabelę w zeszycie.

Zdanie kończące komiks o Piaście	
Moja interpretacja zakończenia komiksu	
Walczyć w obronie ojczyzny	Pracować dla ojczyzny

3. Powiedzcie, w jaki sposób bohaterowie komiksu przejawiają troskę o ojczyznę. Dlaczego należało podjąć takie działania? Porozmawiajcie o tym w klasie.
4. W kronikach i podaniach Piast Kołodziej jest przedstawiany jako dobry człowiek i władca. Zapisz w zeszycie jego cechy i poprzyj je przykładami zachowań.

Piast był:	Świadczy o tym to, że:
gościnny	zaprosił do swego domu nieznanymi wędrowców i ich ugościł

5. W tekście *O Piaście Kołodzieju* bardzo ważne są **sceny batalistyczne**. Powiedz, w jaki sposób autorzy komiksu – rysownik i twórca tekstu – uzyskali efekt dynamiczności w tych scenach. Zwróć uwagę na:
 - a) kolory,
 - b) przedstawienie postaci,
 - c) teksty wypowiedziane przez bohaterów.
6. Podania – jako teksty przekazywane dawniej z ust do ust – często miały kilka różnych wersji. Napisz w zeszycie, jakimi motywami została wzbogacona komiksowa wersja opowieści o Piaście w porównaniu do *Kroniki Galla Anonima*.

W komiksie wymieniana się jeszcze jednego legendarnego władcę – Popiela. Znajdź informacje o nim i napisz notatkę w zeszycie.

Scena batalistyczna – przedstawienie w malarstwie, literaturze lub filmie bitwy, podchodu wojennego, żołnierskiej codzienności.

8.3 Ostatnia bitwa generała (apel)

Podejmij temat

¹ reduta – budowla obronna z wałem i fosą

² powstanie listopadowe – polskie powstanie narodowe, które wybuchło w Królestwie Polskim w nocy z 29 na 30 listopada 1830 r. przeciwko Rosji; przyczyną zrywu narodowego było m.in. nieprzestrzeganie przez carów rosyjskich Konstytucji Królestwa Polskiego i coraz większe prześladowania Polaków; w 1831 r. powstanie listopadowe przekształciło się w wojnę polsko-rosyjską

³ insurekcja kościuszkowska – polskie powstanie narodowe nazwane tak na cześć gen. Tadeusza Kościuszki – naczelnika powstania; wybuchło w 1794 r. przeciw Rosji; celem powstania było przywrócenie niezależności Rzeczypospolitej; zryw został stłumiony przez wojska rosyjskie i pruskie; po klęsce powstania nastąpił III rozbiór Polski

- Nie tylko Piast musiał walczyć w obronie ojczyzny – w Polsce jest wiele miejsc, upamiętniających bohaterów narodowych. Przeczytaj informację na temat warszawskiej reduty¹ – umocnień, których obrona podczas powstania listopadowego² stała się przykładem bohaterstwa.

Reduta nr 56

Reduta nr 56 zwana Redutą Wolską lub Redutą (Fortem) Sowińskiego jest jedną z licznych pamiątek historii, rozrzuconych po Warszawie. Znajduje się w dzielnicy Wola.

Reduta powstała w 1831 roku w miejscu budynków obronnych z insurekcji kościuszkowskiej³ z 1794 roku. Podczas powstania listopadowego w lipcu 1831 roku dowódcą reduty mianowano Józefa Sowińskiego.

6 września 1831 główne uderzenie rosyjskie zostało skierowane na Wolę. Jej kilkugodzinna obrona po dowództwem Sowińskiego nie miała szans powodzenia wobec znacznej przewagi wroga. Dokładne okoliczności śmierci generała nie są znane. Jedna z wersji mówi o śmierci przed ołtarzem w kościele, inna – o śmierci przy armacie, w miejscu, gdzie ugrzęzła mu drewniana proteza nogi. Władze rosyjskie poinformowały o zabiciu generała na posterunku bojowym. Sowiński stał się po śmierci jednym z bohaterów narodowych.

Z kolei we wrześniu 1939 roku na reducie bronił się przed Niemcami oddział porucznika Zdzisława Pacak-Kuźmirskiego, wchodzący w skład 8. Kompanii 40. Pułku Strzelców Lwowskich „Dzieci Lwowskie”.

Obecnie teren Reduty Wolskiej obejmuje kościół parafialny pod wezwaniem św. Wawrzyńca, redutę nr 56 (wałów i fosy), cerkiew prawosławna pod wezwaniem św. Jana Klimaka oraz cmentarz prawosławny.

- Wymień w zeszycie najważniejsze wydarzenia z dziejów reduty. Powiedz, dlaczego Reduta Wolska przeszła do legendy walk o niepodległość Polski.
- Przeczytaj najslynniejszy utwór o obronie reduty, napisany przez Juliusza Słowackiego. Zapamiętaj główne wydarzenia.

Juliusz Słowacki

Sowiński w okopach Woli

W starym kościółku na Woli
Został generał⁴ Sowiński,
Starzec o drewnianej nodze,
I wrogom się broni szpada;
A wokoło leżą wodze
Batalionów i żołnierze,
I potrzaskane armaty,
I gwery⁵: wszystko stracone!
Generał się poddać nie chce,
Ale się staruszek broni
Opartszy się na ołtarzu,
Na białym bożym obrusie,
I tam łokieć położywszy,
Kędy zwykle mszały⁶ kładą,
Na lewej ołtarza stronie,
Gdzie ksiądz Ewangelią czyta.
I wpadają adiutanty⁷,
Adiutanty Paszkiewicza⁸,

Juliusz Słowacki (1809–1849) – autor dramatów (m.in. *Ballady-na*), wierszy i poematów (m.in. *Beniowski*). W swoich utworach podejmował problemy związane z przyczynami utraty niepodległości przez Polskę i walką narodowowyzwoleńczą.

⁴ generał – generał

⁵ gwer – karabin

⁶ mszał – główna księga liturgiczna w religii katolickiej, zawierająca teksty mszy

⁷ adiutant – oficer przydzielony do dyspozycji wyższego dowódcy

⁸ Paszkiewicz – marszałek Iwan Fiodorowicz Paszkiewicz, dowódca wojsk rosyjskich tłumiących powstanie listopadowe

⁹ car – tu: Mikołaj I, ówczesny
władca Rosji

¹⁰ dziatki – dzieci

¹¹ szczudła – szczudło, tu: proteza

I proszą go: „Jenerale,
Poddaj się... nie giń tak marnie”.
Na kolana przed nim padli,
Jak ojca własnego proszą:
„Oddaj szpadę, Jenerale,
Marszałek sam przyjdzie po nią...”.

„Nie poddam się wam, panowie –
Rzecz spokojnie staruszek –
Ani wam, ani marszałkowi
Szpady tej nie oddam w ręce,
Choćby sam car⁹ przyszedł po nią,
To stary – nie oddam szpady,
Lecz się szpadą bronić będę,
Póki serce we mnie bije.

„Choćby nie było na świecie
Jednego już nawet Polaka,
To ja jeszcze zginąć muszę
Za miłą moją ojczyznę,
I za ojców moich duszę
Muszę zginąć... na okopach,
Broniąc się do śmierci szpadą
Przeciwko wrogom ojczyzny.

„Aby miasto pamiętało
I mówiły polskie dziatki¹⁰,
Które dziś w kołyskach leżą
I bomby grające słyszą,
Aby, mówię, owe dziatki
Wyrósłszy wspomniały sobie,
Że w tym dniu poległ na wałach
Jenerał – z nogą drewnianą.

„Kiedym chodził po ulicach,
I śmiała się często młodzież,
Żem szedł na drewnianej szczudle¹¹
I często, stary, utykał.
Niechże teraz mię obaczą,
Czy mi dobrze noga służy,
Czy prosto do Boga wiedzie
I prędko tam zaprowadzi.

„Adiutanty me, fircyki¹²,
Że byli na zdrowych nogach,
Toteż usłużyli sobie
W potrzebie – tymi nogami,
Tak że muszę na ołtarzu
Oprzeć się, człowiek kulawy,
Więc śmierci szukać nie mogę,
Ale jej tu dobrze czekam.

Nie klękajcie wy przede mną,
Bo nie jestem żaden święty.
Ale Polak jestem prawy,
Broniący mego żywota;
Nie jestem żaden męczennik,
Ale się do śmierci bronię
I kogo mogę, zabiję,
I krew dam – a nie dam szpady...”.

To rzekł generał Sowiński,
Starzec o drewnianej nodze,
I szpadą się jako fehmistrz¹³
Opędzał przed bagnetami;
Aż go jeden żołnierz stary
Uderzył w piersi i przebił...
Opartego na ołtarzu
I na tej nodze drewnianej.

¹² fircyk – ktoś niepoważny, lek-
koduch, modniś

¹³ fehmistrz – mistrz w szer-
mierce, sztuce władania szablą,
szpadą itp.

Zdobądź więcej informacji na temat Józefa Sowińskiego – poszukaj ich w internecie lub encyklopedii. Napisz w zeszycie krótką notatkę.

1. Wymień zdarzenia z przebiegu obrony reduty, które zostały uwiecznione w utworze Juliusza Słowackiego. Zapisz je w zeszycie w formie równoważników zdań. Wzór: *Obrona fortu przez Polaków*.
2. Czy tekst utworu bardziej przypomina opowiadanie czy wiersz? Porozmawiajcie o tym, sformułujcie i zapiszcie wnioski w zeszytach.
3. Z pomocą nauczyciela podzielcie się na grupy. Odpowiedzcie na pytania dotyczące wiersza, a następnie zapiszcie wspólnie ustalone odpowiedzi w zeszytach.
 - a) Kto jest bohaterem wiersza?
 - b) W jakiej sytuacji znajduje się bohater?
 - c) Co robi? Jak się zachowuje?
 - d) Dlaczego Rosjanie proszą go, aby się poddał?
 - e) Jak generał reaguje na słowa rosyjskich żołnierzy?
 - f) Co generał mówi o swych adiutantach?
 - g) Jak się kończy obrona reduty?
4. W utworze stale powraca motyw drewnianej nogi generała. Powiedz, w jakim celu – twoim zdaniem – ta informacja jest powtarzana.
5. W jaki sposób poeta przedstawił obronę reduty? Wskaż opowieść podmiotu lirycznego oraz wypowiedzi bohaterów.

Wojciech Kossak, *Generał Sowiński na szarżach Woli*, 1922

6. Opisz obraz Wojciecha Kossaka, zamieszczony na poprzedniej stronie. Jak malarz przedstawił generała?
7. Powiedzcie, w jaki sposób Juliusz Słowacki przyczynił się do stworzenia legendy bohatera narodowego – generała Sowińskiego. Napiszcie o tym w zeszytach.
8. Czy można nazwać generała Sowińskiego bohaterem? Uzupełnij schemat. Powiedz, dlaczego – twoim zdaniem – generał bronił reduty mimo miażdżącej przewagi sił wroga.

Czyny generała

Co mówi o sobie?

Cechy generała

Czym jest dla niego ojczyzna?

Moja ocena decyzji generała

9. Zapisz w zeszycie trzy argumenty przekonujące, że należy dbać o miejsca pamięci narodowej.
10. Reduta Wolska zaczęła niszczyć, więc Towarzystwo Przyjaciół Woli postanowiło o nią zadbać i zwróciło się do władz dzielnicy z wnioskiem o wsparcie. Z pomocą nauczyciela podzielcie się na grupy i napiszcie **apel** o odnowienie Reduty Sowińskiego. Wykorzystajcie podane słownictwo.

Zdobądź informacje o Towarzystwie Przyjaciół Woli i o tym, co się stało w sprawie Reduty Sowińskiego w ciągu ostatnich dziesięciu lat. Jak wygląda i czy w końcu udało się ją odnowić? Napisz o tym kilka zdań w zeszycie.

Apel – wezwanie do działania, uczestnictwa w czymś, skierowane do władz, mieszkańców, obywateli.

Pomoc

apelować o...; domagać się...; prosić o...; zwracać się z apelem do... o...; szybkie, sprawne, odnowienie; miejsce pamięci narodowej, ważne dla Polaków; trzeba, należy, warto; nie można, nie wolno; nie może popaść w zapomnienie, w ruinę; trzeba odnowić, przywrócić do...

8.4 A oni czwórkami szli...

Podejmij temat

- Przeczytaj kilka słów o innej legendarnej walce Polaków – obronie Westerplatte [czyt. westerplate]. Po 1 września 1939 r. niemal każda polska gazeta do czasu upadku posterunku donosiła: „Westerplatte się broni”. Informacja ta wzmacniała ducha walki w narodzie.

Westerplatte – półwysep wchodzący w skład portu gdańskiego. Tu od 1 września 1939 r. polska załoga (w liczbie 182 ludzi) broniła się przed zmasowanym atakiem Niemców – pancernika Schleswig-Holstein [czyt. szleszwik holsztajn] i innych okrętów wojennych, samolotów oraz 3,5 tysiąca żołnierzy piechoty. Polacy mieli prawo poddać się po dwudziestu czterech godzinach, jednak bronili się przez tydzień. W walce poległo 15 polskich żołnierzy, a 50 zostało rannych. Po kapitulacji obrońcy Westerplatte trafili do obozów jenieckich.

- Przeczytaj wiersz Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego *Pieśń o żołnierzach z Westerplatte*. Zwróć uwagę, którą fazę obrony ukazał poeta.

Konstanty Ildefons Gałczyński (1905–1953) – poeta i prozaik. Najbardziej znane tomiki jego wierszy to *Zaczarowana drożka* i *Pieśni*. Autor przekładu z niemieckiego *Ody do radości* będącej tekstem hymnu Unii Europejskiej.

Konstanty Ildefons Gałczyński **Pieśń o żołnierzach z Westerplatte**

Kiedy się wypełniły dni
i przyszło zginąć latem,
prosto do nieba czwórkami szli żołnierze z Westerplatte.

(A lato było piękne tego roku).

I tak śpiewali: Ach, to nic,
że tak bolały rany,
bo jakże słodko teraz iść
na te niebiańskie polany.

(A na ziemi tego roku było tyle wrzосу na bukiety).

W Gdańsku staliśmy tak jak mur,
gwizdząc na szwabską armatę,
teraz wznosimy się wśród chmur,
żołnierze z Westerplatte.

I ci, co dobry mają wzrok
i słuch, słyszeli pono,
jak dudnił w chmurach równy krok
Morskiego Batalionu.

I śpiew słyszano taki: – By
słoneczny czas wyzyskać,
będziemy grzać się w ciepłe dni
na rajskich wrzosowiskach.

Lecz gdy wiatr zimny będzie dał
i smutek krążył światem,
w środek Warszawy spłyniemy w dół,
żołnierze z Westerplatte.

Pomoc

bronią ojczyzny, nie dbają o życie; cierpią za wolność; za bohaterstwo trafiają do nieba, a więc tam, gdzie idą tylko najdoskonalsi; zasługują na wieczną chwałę i nagrodę; obiecują powrót, aby jeszcze raz poświęcić się dla Polski; pochwała poświęcenia za ojczyznę, które otwiera drogę do wiecznego szczęścia; wzór do naśladowania

Znajdź w internecie więcej informacji na temat Westerplatte lub *Pieśni o żołnierzach z Westerplatte*. Napisz w zeszycie, co cię zainteresowało.

1. Powiedz, o którym momencie obrony napisał poeta. Określ swoimi słowami nastrój pieśni.
2. Kto mówi w wierszu? Wskaż w wypowiedzi podmiotu lirycznego te części, które zawierają bezpośrednią opowieść o zdarzeniach, oraz te, które są słowami bohaterów wiersza. Zapisz początkowe fragmenty cytatów w zeszycie.
3. Napisz w zeszycie odpowiedzi na poniższe pytania.
 - a) Który fragment wiersza wskazuje na czas wydarzeń?
 - b) Jakich środków poetyckich użył autor w wierszu *Pieśń o żołnierzach z Westerplatte*?
 - c) Jakie dwa kontrastujące ze sobą obrazy są przedstawione w wierszu?
 - d) Co podkreślił poeta dzięki zestawieniu tych obrazów?
 - e) Jaką postawą wykazali się polscy żołnierze podczas obrony? Co o tym świadczy?
 - f) Gdzie się znaleźli po walce? O czym to świadczy?
 - g) Co obiecują żołnierze po walce? O czym to świadczy?
4. Utwór Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego przyczynił się do uczynienia z obrońców Westerplatte postaci legendarnych, stawianych za wzór bohaterstwa. Wskaż elementy wiersza, które na to wpłynęły. Napisz w zeszycie odpowiedzi na pytania.

W jaki sposób żołnierze idą do nieba?

Co mówią po śmierci? Jaką postawę prezentują?

Jacy ludzie, w powszechnej opinii, trafiają do nieba? Za co?

W jakim celu – twoim zdaniem – poeta dodał zdania w nawiasach?
Co chciał nimi podkreślić?

Jak rozumiesz ostatnią strofę wiersza?

5. Wiersz jest rytmiczny niemal jak marszowy krok żołnierzy. Ustal, jak poeta uzyskał taki efekt. Przenalizuj w zeszycie budowę wiersza.
6. Naucz się na pamięć tej słynnej pieśni. Podczas klasowej recytacji postaraj się jak najlepiej oddać głosem jej nastrój i rytm.

8.5 Westerplatte w telewizji (zdanie złożone współrzędnie)

Podejmij temat

Przyjrzyjcie się poniższym zdjęciom, porozmawiajcie na temat obu filmów – do jakich odbiorców są kierowane, o jakich wydarzeniach lub legendach opowiadają, jakie wartości są w nich zawarte.

Robin Hood, Walt Disney Animation Studios, 1973

Westerplatte, reż. Stanisław Różewicz, 1967

1. Wciel się w rolę prezentera telewizyjnego – przygotuj się do poprowadzenia wieczoru filmowego. Napisz teksty zapowiedzi, które wygłosisz przed emisją powyższych filmów. Powiedz o nich kilka słów i zachęć widzów do oglądania.
2. Teraz wypowiedz się jako widz. Uzupełnij zdania w zeszycie.

Skończył się film

– Ten film był, **więc**

Nadawane są reklamy

– Pójdę do kuchni po sok
albo zrobię

Za chwilę będzie mecz

– Lubię koszykówkę, **ale**

Musisz wybrać jeden program

– Nastawię nagrywarke i

Podkreśl i policz czasowniki w zdaniach. Zwróć uwagę na wyróżnione spójniki.

Pomoc

witam najmłodszych widzów;
warto zobaczyć; polecam, zachęcam, zapraszam; zwracam uwagę; polecam gorąco (serdecznie) tym, którzy lubią przygody; tym, których pasjonują przygody

Zdanie złożone współrzędnie składa się z co najmniej dwóch zdań (zawiera dwie osobowe formy czasownika, czyli dwa orzeczenia). **Zdania składowe** są zazwyczaj połączone spójnikami: *i, oraz, lub, albo, więc, dlatego, a, ale, lecz*. Między zdaniami składowymi – w wypadku zdań złożonych współrzędnie – nie da się postawić pytania, np.: *Prezenter przedstawił program i zaprosił widzów na film wojenny*. Zdania składowe nie muszą być połączone spójnikiem, np.: *Obejrzałem film, położyłem się spać*.

3. Napisz w zeszycie przykłady **zdań złożonych współrzędnie**. Użyj podanych spójników do połączenia zdań składowych. Podkreśl orzeczenia.

....., a

....., więc

..... i

..... lub

4. Przerysuj poniższe symbole do zeszytu i dopasuj do każdego odpowiedni opis.

Polskie stacje telewizyjne podczas emisji programów są zobowiązane do umieszczania na ekranie dodatkowych symboli dotyczących ewentualnych ograniczeń wiekowych dla odbiorców:

dozwolone od lat 18

bez ograniczeń wiekowych

dozwolone od lat 16

od lat 7

od lat 12

5. Dokończ w zeszycie zalecenia dla nadawców programów, następnie podkreśl orzeczenia.

Film przeznaczony jest dla, więc

Ten film mogą oglądać, ale

6. Czy telewizja lub gry komputerowe stwarzają zagrożenia dla odbiorców? Przeczytaj tekst na ten temat.

Narodowy Instytut Mediów i Rodziny (organizacja pozarządowa w Stanach Zjednoczonych) już w 2003 roku alarmował, że dzieci w wieku sześciu lat oraz młodsze spędzają za dużo czasu w sposób, który zagraża ich prawidłowemu rozwojowi. Pięciolatki już kilkanaście lat temu średnio dwie godziny dziennie oglądały telewizję, korzystały z komputerów lub grały na konsolach. Tyle samo czasu spędzały na świeżym powietrzu. Niekorzystnym nawykiem stara się przeciwdziałać Amerykańska Akademia Pediatrii, która uczy dzieci bezpiecznego korzystania z internetu i publikuje wskazówki dla rodziców ery cyfrowej. Ogólnie doradza się traktować mass media równie ostrożnie jak każdą inną część dziecięcego środowiska, natomiast zdecydowanie się odradza używanie popularnych urządzeń wykorzystujących nowoczesne technologie jako sposobu na uspokajanie dzieci.

7. Wypisz z powyższego tekstu orzeczenia oraz spójniki występujące w zdaniach złożonych współrzędnie.
8. Co sądzisz na temat opinii wyrażonych w tekście? Czy są aktualne? Podyskutujcie w klasie na temat zagrożeń związanych ze zbyt długim i częstym oglądaniem telewizji oraz używaniem komputera. Napiszcie wnioski w zeszytach.
9. Oglądanie filmów i innych programów w telewizji czy korzystanie ze smartfonów – co jest dziś częstsze wśród młodych ludzi? Napisz w zeszycie swoją opinię na ten temat. Użyj co najmniej trzech zdań złożonych współrzędnie.
10. Rozpoznaj i przepisz do zeszytu zdania złożone współrzędnie.
- a) Młodzież zbyt często spędza czas wolny przed telewizorem lub przy komputerze.
 - b) Dzieci średnio dwie godziny dziennie oglądają telewizję, a czytają zaledwie przez czterdzieści minut.
 - c) Dzieci za długo oglądają telewizję, więc brakuje im czasu na inne aktywności.
 - d) Lekarze i pedagodzy zachęcają dzieci do gier i zabaw ruchowych.
 - e) Technika i technologia stale idą do przodu, stają się coraz bardziej popularne, a dzieci coraz chętniej je wybierają zamiast ruchu na świeżym powietrzu.

Znajdź w internecie informacje o filmach na temat obrony Westerplatte. Ile ich było i kiedy powstały? Kto je nakręcił? Napisz o tym kilka zdań w zeszycie – użyj co najmniej trzech zdań złożonych współrzędnie.

Podsumowanie działu 8

postać legendarna

apel

postać historyczna

legenda literacka

scena batalistyczna

zdanie złożone współrzędnie

źródło historyczne

● Przeczytaj poniższy tekst.

Konstanty Ildefons Gałczyński ukończył *Pieśń o żołnierzach z Westerplatte* w 1939 roku. Powstała ona prawdopodobnie podczas osadzenia poety w radzieckim obozie dla polskich oficerów w Starobielsku. W 1941 r. Gałczyński zostaje przewieziony do niemieckiego obozu dla szeregowych żołnierzy i podoficerów w Altengrabow – był tam m.in. sanitariuszem i tłumaczem.

W niewoli dowiedział się o heroicznej obronie placówki na Westerplatte i postanowił złożyć hołd polskim żołnierzom. Napisał pieśń, która przyczyniła się do powstania legendy na temat obrońców półwyspu.

Podczas pobytu w obozie poeta nadal pisał, a jego wiersze ukazywały się w drukowanych konspiracyjnie zbiorach poezji, np. *Werble wolności*.

● Wykonaj polecenia w zeszycie.

1. Napisz, jak poeta wzmocnił swoim wierszem legendę związaną z obrońcami Westerplatte.
2. W jaki sposób K.I. Gałczyński walczył o wolność ojczyzny? Uzasadnij odpowiedź.
3. Podaj przykład jeszcze jednej postaci historycznej, która stała się legendarna dzięki pieśniom lub literaturze.
4. Nazwij podane środki poetyckie użyte przez poetę:
 - a) *prosto do nieba czwórkami szli żołnierze z Westerplatte;*
 - b) *A lato było piękne tego roku;*
 - c) *W Gdańsku staliśmy tak jak mur.*
5. Znajdź w tekście zdanie złożone współrzędnie i przepisz je do zeszytu.
6. Dokończ podane zdania tak, aby powstały zdania złożone współrzędnie.
 - a) *Żołnierze z Westerplatte walczyli...*
 - b) *..., więc na zawsze pozostali w pamięci Polaków.*
7. Napisz apel do wybranego adresata (np. dyrekcji twojej szkoły) o godne upamiętnienie poety Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego.

9. Marzenia o lataniu

1. Kto komu – twoim zdaniem – pomaga na ilustracji?
2. Jak sądzisz, co budują postacie na ilustracji i w jakim celu?
3. Jakie są twoje marzenia, do których realizacji potrzebujesz pomocy?

9.1

Sztuka latania
(bohater epizodyczny, wątek, wątki – główny i poboczny)

Podejmij temat

- Znajdź wskazane pola tabeli i odczytaj, co od najdawniejszych czasów było marzeniem ludzkości. Nie zaznaczaj nic w podręczniku.

	2I	3II	1III	5III	2IV	4IV	3V
		I	II	III	IV	V	
1		B	R	T	O	M	
2		L	I	L	N	S	
3		C	A	P	D	E	
4		O	U	Z	I	K	
5		H	W	A	G	J	

- Porozmawiajcie na temat dzisiejszych sposobów realizacji tego marzenia. Czy macie jakieś doświadczenia z tym związane? Może chcielibyście jakieś mieć?
- Przeczytaj mit o Dedalu i Ikarze w opracowaniu Jana Parandowskiego. Zwróć uwagę, jak doszło do „pierwszego” lotu i jak on się zakończył.

Jan Parandowski (1895–1978) – pisarz i tłumacz. Popularność zyskał dzięki *Mitologii* oraz powieści *Dysk olimpijski*, za którą otrzymał brązowy medal w Olimpijskim Konkursie Sztuki i Literatury w czasie XI Letnich Igrzysk Olimpijskich w Berlinie w 1936 roku. Znany i wysoko ceniony jest również jego przekład prozą *Odysei* Homera.

Jan Parandowski
Dedal i Ikar

Minos panował na Krecie. Był to rozumny król, który swoją potęgę umiał rozszerzyć bez podbojów, jedynie przez umiejętne współzycie z innymi krajami, skąd ciągnął zyski rozległym handlem. Miał wielką flotę i był prawdziwym władcą mórz. Nie było jednak szczęścia w jego domu.

Jego żona, Pazyfae, urodziła dziecko, które miało kształt byka i człowieka. Ten syn szkaradny wyrósł na groźnego potwora i nazwano go Minotaurem. Król, obawiając się, aby straszdyło nie szkodziło jego poddanym, postanowił zamknąć je w jakimś bezpiecznym miejscu. W tym celu wybudowano wspaniały gmach, labirynt, o niezliczonej liczbie pokoi, z której to gmatwaniny Minotaur nie mógł

się wydostać. Gdy go Tezeusz zabił, król kazał gmach wysprzątać i oczyścić, i zmienił go w pałac, gdzie odtąd mieszkał, a po nim jego następcy.

Budowę labiryntu prowadził Ateńczyk Dedal (Dajdalos). Był on mistrzem we wszystkich sztukach. Miasta zamawiały u niego posągi bogów i bohaterów i ludzie zjeżdżali się z daleka na uroczyste święta, aby podziwiać kunszt tego artysty, o którym mówiono, że umie w drzewo lub w kamień tchnąć duszę żywą, tak iż ma się wrażenie, jakby postacie jego ruszały się, chodziły, patrzyły. W niektórych świątyniach kapłani przywiązywali jego statuy łańcuchami w obawie, żeby nie uciekły. Herakles, idąc raz w nocy, zobaczył jeden z owych posągów, a sądząc, że ma przed sobą jakiegoś przeciwnika, zaczął rzucać weń kamieniami. [...]

[Dedal] wynalazł mnóstwo rzeczy pożytecznych, na przykład świder [...]. Król kochał go tak bardzo, że nie chciał się z nim rozstać nawet wtedy, gdy Dedal trapiiony tęsknotą za ojczyzną usilnie prosił o pozwolenie wyjazdu. Król nie pozwolił. Miał w tym trochę słuszności, gdyż Dedal zbyt długo był jego powiernikiem i zbyt dobrze znał tajemnice państwowe: taki człowiek za granicą mógł łatwo stać się niebezpieczny.

Wówczas Dedal wymyślił nowy i niesłychany sposób ucieczki. Z piór ptasich, sklejonych woskiem, sporządził olbrzymie skrzydła dla siebie i dla swojego syna, Ikara. Obaj przytwierdzili sobie skrzydła do ramion, a zanim ruszyli w drogę, rzekł ojciec do syna: „Pamiętaj, synu, żebyś zawsze latał środkiem, między morzem a niebem. Nie wolno ci zbyt wysoko szybować, gdyż gorąco promieni słonecznych roztopi wosk, który spaja skrzydła; ani nie zlatuj nisko, aby wilgocią nie nasiąknęły pióra”.

Ciekawe!

Lewis Hine [czyt. luis hajn] w 1930 r. fotografował robotników pracujących przy budowie Empire State Building [czyt. empajer stejt bilding] – najwyższego budynku świata aż do roku 1973. Fotograf codziennej ciężkiej pracy nadał wymiar mitu, a robotnika na wysokości porównał do Ikaru spełniającego swoje marzenie.

Dedał leciał pierwszy i pokazywał drogę synowi. Rybak, który zakładał sieci wśród sitowia, pasterz idący za swoimi trzodami, oracz postępujący za pługiem – wszyscy podnieśli zdziwione oczy ku niebu, gdzie w obłokach szybowali ci dwaj niezwyčajni lotnicy. Zdumienie ogarnęło ludzi na widok czarodzieja, który ptakom wydał tajemnicę lotu i pokonał powietrze, dotychczas niedostępne dla mieszkańców ziemi. Minęli wkrótce wyspy Samos, Paros i Delos. Lecz Ikar, uniesiony zachwytem nad potęgą wynalazku, zapomniał o przestrobach ojca i coraz wyżej wzbijał się w błękitne przestworza. I wówczas stało się to, co przewidział Dedał. Pod wpływem żaru słonecznego wosk stopniał i pióra, jedno po drugim, zaczęły opadać. Ikar jak gromem rażony runął z wysokości na ziemię i zabił się na miejscu. Po długich poszukiwaniach odnalazł ojciec żałosne szczątki syna. Wyspę, na którą spadł Ikar, nazwano Ikarią, a morze dookoła niej – Morzem Ikaryjskim. [...]

Dedał pochował syna, a sam udał się w dalszą drogę. Przybył na Sycylię, gdzie u pewnego króla został nadwornym budowniczym Archipelagu Egejskiego.

Mitologia (fragmenty)

1. Ustal, co wpłynęło na kolejne działania Dedala i Ikara. Swoje uwagi zapisz w zeszycie.

Dedał pragnie się wydostać z wyspy. Dlaczego?

Budowniczy uczy syna, jak należy latać. Dlaczego?

Ikar leci wprost w stronę słońca. Dlaczego?

Dedał trzyma się zaplanowanej drogi. Dlaczego?

Co jest konsekwencją czynu Ikara? Dlaczego?

2. Wyrażenia i wyrazy, nazywające cechy bohaterów, dopasuj do Dedala i Ikara, następnie zapisz w zeszycie. Niektóre z nich nie pasują do żadnej z postaci. Dopisz własne propozycje.

marzyciel

okrutny

zawistny

geniusz

rozsądny

nieroztropny fantast

pragnący wolności

nieprzewidyujący

twórca

3. Napisz w zeszycie argumenty popierające twoje decyzje z poprzedniego zadania. Jaki obraz bohaterów wyłania się z zestawienia?

4. Wskaż w przeczytanym micie przykłady bohaterów:

- a) głównego,
- b) drugoplanowego,
- c) epizodycznego.

Uzupełnij tabelę w zeszycie.

Bohater	Wydarzenia, w których uczestniczy

5. W micie o Dedalu i Ikarze można wyodrębnić zdarzenia związane z poszczególnymi bohaterami (np. przedstawione skrótowo losy Minotaura). Przeczytaj definicje na marginesie i znajdź w tym micie wątek główny oraz wątki poboczne. Następnie zapisz je w formie poniższej tabeli w zeszycie.

Wątek główny	Wątki poboczne

Bohater epizodyczny – występuje zwykle raz w utworze, na marginesie wątku głównego.

Wątek – szereg zdarzeń rozwijanych w utworze, które rozgrywają się wokół jakiejś postaci; wątek może dotyczyć także kilku postaci połączonych relacjami, np. uczuciowymi (wątek miłosny).

Wątek główny związany jest z wydarzeniami, w których uczestniczy główny bohater, a **wątki poboczne** powiązane są z bohaterami drugoplanowymi.

Ciekawe!

Do mitu o Dedalu i Ikarze nawiązują również współcześni muzycy. W roku 2004 utwór pt. *Ikar* znalazł się na płycie zespołu Ira, natomiast w roku 2018 – Łukasza Mroza i duetu Flirtini.

6. Napisz w zeszycie, jakie cechy mitu ma opowieść o Dedalu.
7. W nawiązaniu do mitu o Dedalu powstał związek frazeologiczny.

ikarowe loty

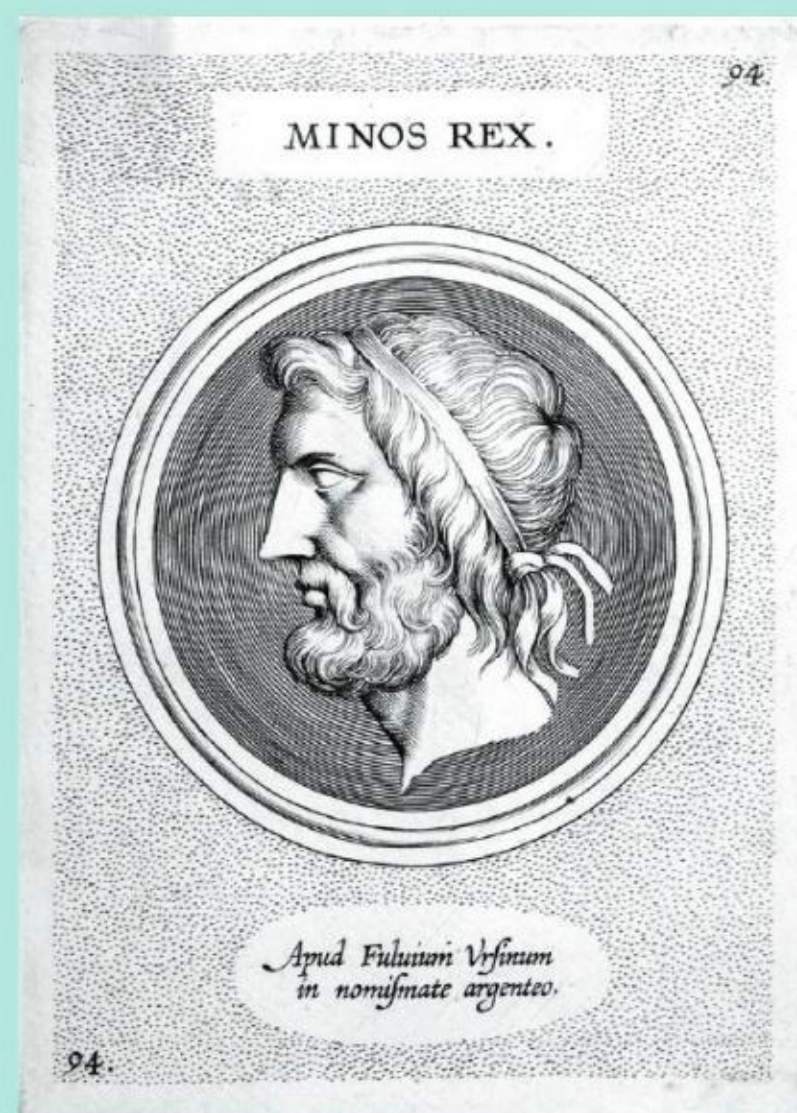
śmiałe, ryzykowne przedsięwzięcia, których realizacja kończy się tragicznie

Podaj przykłady sytuacji, w których można użyć tego frazeologizmu.

8. Kim jest Ikar – tragicznym marzycielem czy nierozsądnym młodzieńcem? Odpowiedzi wraz z argumentami zapiszcie w zeszytach. Następnie przeczytajcie w klasie swoje odpowiedzi i wybierzcie z nich tę, która zdobędzie najwięcej zwolenników.

Więcej na temat

Według mitów greckich Minos, ze względu na swą sprawiedliwość, został po śmierci jednym z trzech sędziów w Hadesie, podziemnym świecie zmarłych. Sędziowie ci, Minos, Radamantys i Ajakos, są synami Zeusa. W trybunale na podwyższeniu decydują, co przeważało w życiu ludzi, którzy trafili do Hadesu – dobre czy złe uczynki. Dusze dobrych płyną na Wyspę Błogosławionych, gdzie czekają je uczty na Polach Elizejskich. Cienie złoczyńców trafiają do Tartaru, położonego pod zamkiem króla podziemi Hadesa – tam mają odbywać wieczyste kary zasądzone przez sędziów, którym przewodniczy dawny król Krety. W Tartarze wznosi się m.in. góra, na którą Syzyf wtacza olbrzymi kamień; tam znajduje się sadzawka, w której pod drzewem rodzącym cudowne owoce Tantal odbywa karę za ohydne zbrodnie (zob. s. 120). Dusze ludzi, w których życiu nie przeważało ani dobro, ani zło, wracają na Łąki Asfodelowe, gdzie wcześniej czekały na osądzenie. Tam wiodą smutny, pozbawiony zapału byt, snują się jako cienie.

9.2 Na skrzydle lotni (zdanie złożone podrzędnie)

Podejmij temat

- Oto lotnia – udoskonalona wersja Dedalowych skrzydeł. Obejrzyj jedno z urządzeń, dzięki którym człowiek może latać.

Zazwyczaj lot rozpoczyna się na krawędzi wysokiego urwiska lub zbocza górskiego. Pilot przypięty do lotni biegnie pod wiatr i zostaje uniesiony przez jej skrzydło. Podczas szybowania trzyma w rękach pręt sterujący, a kierunki zmienia dzięki ruchom ciała.

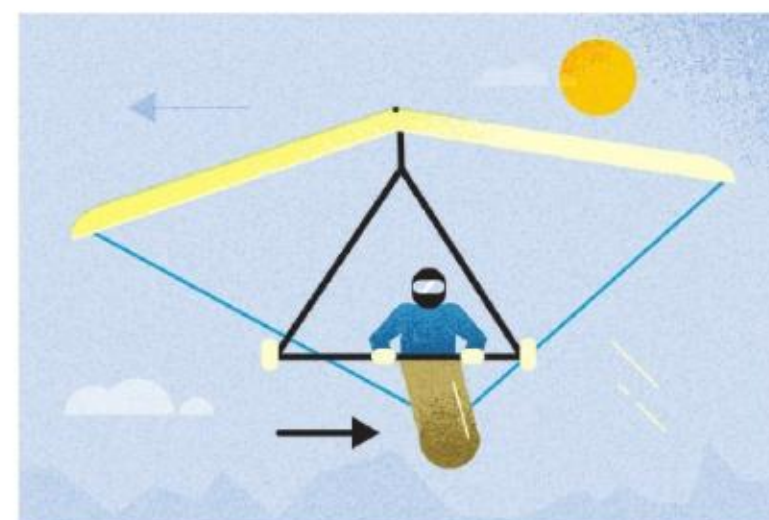
- Opisz Dedalowi – mitologicznemu pionierowi latania – wygląd współczesnej lotni. Tekst zapisz w zeszycie.
- Oto krótki kurs latania na lotni. Przepisz do zeszytu podpisy znajdujące się pod rysunkami. Kropki zastąp fragmentami zdań, wybranymi z podpowiedzi.

..... odpycha pręt sterujący do przodu.

Gdy pilot chce zanurkować,

..... przesuwa ciało w bok.

- A. Gdy pilot chce skręcić,
- B. ... przyciąga pręt do siebie.
- C. Gdy pilot chce się wzniesć wyżej,

W 1894 roku wynaleziony został latawiec skrzynkowy. Miał wielką siłę nośną i stał się wzorem dla późniejszych konstrukcji samolotowych. Około 1906 roku pierwsze samoloty angielskie podobne były do latawców, ponieważ ich skrzydła miały układ skrzynkowy.

- 6.** Napisz w zeszycie zdania złożone podrzędnie, dopisując zdanie nadrzędne lub podrzędne. Nad zdaniem nadrzędnym napisz N, a nad podrzędnym – P.

Latanie szybowcem jest niebezpieczne, ponieważ...

..., gdy szybowiec był w górze.

Aby zostać pilotem szybowca, Antek...

Długo przygotowywał się do kursu, który...

9.3 Ikar zlekceważony (plany malarskie)

Podejmij temat

- Przypomnij znalezione w internecie obrazy, w których malarze wykorzystali motyw Dedala lub Ikara. Powiedz o nich kilka słów.
- Obejrzyj obraz Pietera Bruegla [czyt. brojgla] *Upadek Ikara*. Postaraj się znaleźć na nim tytułowego bohatera.

Pieter Bruegel, *Pejzaż z upadkiem Ikara*, 1558

1. Na podstawie poniższych podpunktów napiszcie w zeszytach definicje poszczególnych planów malarskich, a następnie udzielcie odpowiedzi na pytania.
 - a) Z czym się wiąże temat dzieła?
 - b) Co widać na **pierwszym planie** – najbliższej oczu odbiorcy?
 - c) Co dostrzegasz na **drugim planie** – nieco dalej?
 - d) Co dostrzegasz w **tle** – najdalszej części obrazu?
 - e) Gdzie znajduje się Ikar?
 - f) Kto zwraca uwagę na młodzieńca?

2. Opisz w zeszycie, co robią, jak się zachowują postacie przedstawione na obrazie.

Ikar

pasterz

rolnik

wędkarz

kupcy na statku

3. Napisz w zeszycie, do których postaci wymienionych w zadaniu 2 można odnieść poniższe wyrazy i wyrażenia. Uzasadnij swój wybór.

marzycielstwo, dramat,
upadek marzeń o swobodnym locie

codzienna praca, trud, nieoglądanie się
na marzycieli, fantastów

4. Dlaczego nikt nie dostrzega dramatu Ikara? Czym pochłonięci są ludzie przedstawieni na obrazie? Podyskutuj o tym z koleżankami i kolegami.

5. Dlaczego – waszym zdaniem – obraz Pietera Bruegla, zamieszczony w *Podejmij temat*, nosi tytuł *Upadek Ikara*? Jak malarz ukazuje tragedię młodzieńca oraz reakcję ludzi na dramat? Porozmawiajcie na ten temat, następnie napiszcie wniosek w zeszytach.

Przykładem obrazu, który przedstawia ten sam motyw co dzieło Bruegla, jest *Upadek Ikara* Jacoba Petera Gowy'ego [czyt. jakoba petera gowiego]. Porównaj oba obrazy. Jak przedstawiona jest postać tytułowego bohatera na pierwszym obrazie, a jak – na drugim? Napisz o tym krótką notatkę w zeszycie.

Jacob Peter Gowy, *Upadek Ikara*,
między 1635 a 1637

9.4 Wciąż o Ikarach piszą...

Podejmij temat

- Przeczytaj informację o motywie Ikara w sztuce.

W literaturze i malarstwie twórcy często nawiązują do dzieł innych artystów, do znanych motywów. Rozwijają w ten sposób określony temat, dodają do niego własne refleksje, proponują własną ocenę. Przykładem jest właśnie historia Dedala i Ikara, do której wielokrotnie powracano w sztuce i literaturze. Twórcy wciąż zastanawiają się nad słusnością postaw obu bohaterów.

- Powiedz, jakie znasz dzieła, które nawiązują do mitycznego Ikara, i czym się one od siebie różnią.
- Przeczytaj wiersz Tadeusza Różewicza *Prawa i obowiązki*. Zwróć uwagę, jak poeta nawiązał w nim do mitu o Ikarze i obrazu Bruegla.

Tadeusz Różewicz ✕

Prawa i obowiązki

Dawniej kiedy nie wiem
dawniej myślałem że mam prawo obowiązek
krzyczeć na oracza
patrz patrz słuchaj pniu
Ikar spada
Ikar tonie syn marzenia
porzuć pług
porzuć ziemię
otwórz oczy
tam Ikar
tonie
albo ten pastuch
tyłem odwrócony do dramatu
skrzydeł słońca lotu
upadku

mówiłem ślepcy

Ciekawe!

Tadeusz Różewicz w 1948 roku został odznaczony Medalem Wojska Polskiego. W 1974 roku – londyńskim Krzyżem Armii Krajowej. W 2000 r. otrzymał Nagrodę Literacką Nike za tom poetycki *Matka odchodzi*. To tylko kilka z wielu jego nagród.

Znajdź w internecie informację, jakie inne nagrody otrzymał Tadeusz Różewicz. Opisz jedną z nich w zeszycie – kiedy, gdzie i za co ją otrzymał, jakie warunki muszą spełniać jej laureaci.

Lecz teraz kiedy teraz nie wiem
wiem że oracz winien orać ziemię
pasterz pilnować trzody
przygoda Ikara nie jest ich przygodą
musi się tak skończyć
I nie ma w tym nic
wstrząsającego
że piękny statek płynie dalej
do portu przeznaczenia

1. Zwróćcie uwagę na budowę wiersza – przeczytajcie definicję i zapiszcie wnioski w zeszytach. Jak poeta zapisał swe przemyślenia? Napiszcie w zeszytach, które fragmenty najsilniej wyrażają emocje.
2. Przepisz do zeszytu i uzupełnij zdanie.

Obraz Bruegla nawiązuje do, a wiersz Tadeusza Różewicza – do

3. Powiedz, w jaki sposób poeta nawiązał do obrazu Bruegla. Wymień w zeszycie wspólne elementy obu dzieł.
4. Jaką postawę wobec dramatu Ikar przyjmuje podmiot liryczny? Jak reagował dawniej, a jak reaguje teraz na to zdarzenie. Na podstawie wiersza opracuj tabelę w zeszycie.

Reakcja podmiotu lirycznego na tragedię Ikar	
dawniej	dziś

Zastanów się i powiedz, co mogło spowodować zmianę postawy podmiotu lirycznego.

5. Powiedzcie, która z postaw podmiotu lirycznego jest – waszym zdaniem – właściwa. Przeczytajcie poniższe zdania i zastanówcie się wspólnie, czy możliwe jest dokonanie słusznego wyboru pomiędzy nimi.

Krzyczeć, że Ikar umiera, rozpaczać, może rzucić się na ratunek, choć przecież i tak nie można mu pomóc.

Iść dalej, zajmować się własnymi sprawami, ponieważ dramat Ikar to jego sprawa, sam sobie go zgotował przez swoją nieostrożność.

6. Zastanów się, kogo można nazwać współczesnymi Ikarami, pasterzami i rolnikami. Zapisz w zeszycie ich przykłady, a swoje wybory poprzyj argumentami.
7. Mit o Dedalu i Ikarze, obraz Pietera Bruegla, wiersz Tadeusza Różewicza współgrają ze sobą. Porozmawiajcie o tym, dlaczego temat pochodzący z mitu jest tak często podejmowany przez kolejnych twórców.
8. Opisz w zeszycie sytuację, w której zdarzyło ci się zmienić pogląd na jakąś sprawę. Jeśli nie potrafisz sobie przypomnieć takiego zdarzenia, napisz, dlaczego nie zmieniasz poglądów – uargumentuj swoje stanowisko.

Poszukaj w dostępnych źródłach więcej informacji na temat Dedala i Ikar. Zastanów się, dlaczego to Ikar częściej inspirował artystów. Napisz w zeszycie swoją opinię.

Marzenia o lataniu...

Od czasów zamierzchłych do dziś człowiek dokonał wielu wyczynów związanych z lotnictwem: pokonał barierę dźwięku, odbył loty w kosmos rakietami i promami kosmicznymi, powszechne stały się loty pasażerskie. Ludzkość wciąż jednak czeka na nowe wyzwania, jak na przykład pierwszy załogowy lot na Marsa.

ok. 1000 roku p.n.e.

W podaniach chińskich znaleźć można wzmiankę o latających ludziach Ki-Kuang; w legendach starożytnych Indii z tego samego czasu – o latającym koniu króla Vikramaditya. Znany jest też prawie wszystkim starogrecki mit o Dedalu i jego marzycielskim synu Ikarze, którzy uciekli z Krety, używając skrzydeł.

na początku XVI w. (ok. 1500 r.)

Leonardo da Vinci opracował dość szczegółowe plany statków latających: balonów ciepłych, skrzydłowca, śmigłowca i spadochronu. Mniej więcej w tym samym czasie chiński wynalazca Wan-Hu odbył nieudany lot za pomocą 47 rakiet prochowych.

1809 rok

W powietrze wzniosł się cięższy od powietrza szybowiec Anglika George'a Cayleya [czyt. dzordża kajleja].

1903 rok

Dwaj Amerykanie – bracia Wright [czyt. rajt] – dokonali czterech przelotów samolotem własnej konstrukcji, a pierwszy międzynarodowy lot pasażerski odbył się już w 1919 roku.

2014 rok

Odbývają się pierwsze loty samolotami elektrycznymi.

ok. 2200 roku p.n.e.

Jedna z pierwszych opowieści fantastycznych – o latającym cesarzu Szun – pochodzi z podań i legend starożytnych Chin.

ok. 500 roku p.n.e.

Chińczyk Kung-Szutse miał zbudować latawiec, na którym sam wzleciał.

5 czerwca 1783 roku

Udała się próba lotu balonem, zbudowanym przez braci Montgolfier [czyt. mągolfje] we Francji.

1891 rok

Niemiec Otto Lilienthal [czyt. liliental] rozpoczął erę regularnych lotów szybowcem. W ciągu pięciu lat wykonał około 2000 przelotów, które rozpoczynał, startując ze wzniesień.

1969 rok

Podczas misji Apollo 11 odbyło się pierwsze lądowanie człowieka na Księżycu zakończone szczęśliwym powrotem na Ziemię. W skład załogi weszli Neil [czyt. nil] Armstrong, Michael Collins [czyt. majkel kolins], Edwin Aldrin [czyt. edlin oldrin].

9.5 Mityczny przecinek w zdaniach (przecinek w zdaniu złożonym)

Podejmij temat

- Przepisz dialog do zeszytu i w miejsce kropek wstaw brakujące znaki interpunkcyjne.
 - Co u ciebie • – zapytał Maciek •
 - Gram w *Wojny tytanów* • Nie przeszkadzaj mi • – krzyknęła Zuzka •
 - Idziemy do kina na *Ikara* czy gramy •
 - Idziemy do kina • A masz bilety •
 - Kupimy przed seansem •
- Powiedz, czy w niektórych miejscach można było użyć różnych znaków.

1. Przeczytaj informację o tym, gdzie w zdaniach złożonych stawiamy przecinki.

W zdaniu złożonym przecinki stawiaj przed spójnikami:

- więc, ale, dlatego, a, lecz,
- że, ponieważ, bo, gdy, aby, gdyż

oraz przed zaimkami:

- który, która, jaki, jaka, gdzie, jak, kiedy,
- gdy łączą one zdania składowe.

Spójniki *i, oraz, lub, albo, ani*, czy mogą łączyć wyrazy w zdaniu oraz zdania składowe. Zwykle nie stawia się przed nimi przecinków, np.:

Dedał i Ikar lecieli ponad morzem.

Starożytni Grecy wyjaśniali w mitach powstanie elementów świata albo opisywali życie bogów.

Wyjątkiem są zdania, w których spójniki te się powtarzają, np.:

I Dedał, i Ikar chcieli dolecieć do celu.

Starożytni Grecy albo wyjaśniali w mitach powstanie elementów świata, albo opisywali życie bogów.

Jeśli zdania nie są połączone żadnym spójnikiem, rozdzielaj je przecinkiem, np.: *Dzwonię, rozmawiam, odkładam słuchawkę i koniec.*

Znajdź grę komputerową, która nawiązuje do mitów. Zapisz jej tytuł w zeszycie. Napisz o niej jedno zdanie złożone.

Zdanie podrzędne może się znajdować na początku całego zdania złożonego, np.:
Gdy wyrzy słońce, pójdziemy na spacer.
W takim wypadku stawiaj przecinek po pierwszym zdaniu.

2. Przepisz zdania do zeszytu i wstaw przecinki we właściwe miejsca.
- Uczniowie Vb ustalili że jadą do Krakowa.
Głosowali za tym i chłopcy i dziewczęta.
Tylko Anka nie chciała się zgodzić ale i ona została przekonana.
Wycieczka rozpoczęła się z opóźnieniem bo nie wszyscy przyszli na czas.
Nadjechał autobus którym klasa miała się udać na wycieczkę.
Wszyscy się zdziwili gdy z rury wydechowej zaczął się wydobywać czarny dym.
Albo autobus był zepsuty albo z paliwem było coś nie tak.
Nagle silnik zgasł a kierowca załamał ręce.
– Z wyjazdu nici więc wracamy do szkoły – oznajmiła pani a niedoszli wycieczkowicze tylko westchnęli.
Na szczęście biuro podróży przysłało inny autobus i piątoklasiści rzucili się by zająć miejsca.
3. Uzupełnij w zeszycie tabelę według wzoru. W razie trudności skorzystaj ze słownika ortograficznego.

Znak interpunkcyjny	Nazwa	Zasady stosowania
.	kropka	kończy zdanie lub równoważnik zdania
	przecinek	
?		
		kończy wykrzyknienie lub rozkaz
	myślnik	
”		
	dwukropek	
	wielokropek	
;		

W *Prawach i obowiązkach* Tadeusza Różewicza (s. 113) nie ma żadnych znaków interpunkcyjnych. To zabieg celowy – daje czytelnikowi możliwość własnego odczytania wiersza. Przepiszcie do zeszytów ten wiersz jako tekst niepoetycki i wstawcie odpowiednie znaki przestankowe. Porównajcie swoje wersje i ustalcie poprawność zapisu. Pamiętajcie też o wielkich literach na początkach zdań.

9.6 Mity i bohaterowie mityczni (związek frazeologiczny)

Podejmij temat

- Przypomnij, z jakimi mitologicznymi wydarzeniami wiążą się te wyrażenia.

puszka Pandory

ogień prometejski

ikarowe loty

- Powiedz, co znaczą te wyrażenia w mitach, a jakie jest ich znaczenie przenośne.

1. Zapoznaj się z dodatkowymi informacjami na temat związku frazeologicznego.

Związek frazeologiczny ma znaczenie przenośne (metaforyczne), niewynikające ze znaczenia tworzących go wyrazów, np. zwrot *otworzyć puszkę Pandory* w znaczeniu dosłownym dotyczy mitycznego wydarzenia, ale użyty jako związek frazeologiczny znaczy: *wywołać wielkie nieporozumienie, spowodować liczne nieszczęścia*.

2. Mitologii zawdzięczamy wiele metafor i związków frazeologicznych, które weszły do języka codziennego. Przeczytaj o kilku z nich – dowiesz się, jakie jest ich źródło.

Róg obfitości

Opowieść o rogu obfitości pochodzi z mitu o narodzinach i dzieciństwie Zeusa – władcy ludzi i bogów, pana Olimpu. Dotyczy czasów, gdy światem władał ojciec Zeusa – Kronos, zaliczany do rodu tytanów.

Przepowiednia głosiła, że Kronos zostanie pozbawiony władzy przez jedno ze swoich dzieci. Z obawy przed tym okrutny tytan połykał wszystkie swoje dzieci zaraz po ich narodzeniu.

Jego żona, bogini Rea, zrozpaczona postępowaniem męża, podała mu do połknięcia kamień owinięty w pieluchy, a kolejne swoje dziecko, właśnie Zeusa, potajemnie przeniosła na wyspę Kretę. Tam w głębokiej, osłoniętej drzewami jaskini oddała je pod opiekę trzem boginiom. Jedną z opiekunek małego Zeusa, Amaltea, która miała postać kozy, karmiła go własnym mlekiem. Gromada dzikich mieszkańców wyspy robiła mnóstwo hałasu, by zagłuszyć płacz niemowlęcia, a olbrzymi pies, wykuty ze złota, strzegł wejścia do jaskini.

Gdy mały Zeus podrósł, zdarzyło się, że podczas zabawy z boginią-kozą odłamał jej niechcący jeden z rogów. Zawstydzony oddał go Amaltei i obiecał, że odtąd róg ten będzie się w cudowny sposób napełniał wszystkim, czego ona zapragnie. W rogu obfitości, zwanym również rogiem Amaltei, znajdowały się zawsze kwiaty, owoce i młode, smakowite jarzyny. Do dziś róg obfitości jest symbolem urodzaju, dostatku i wszelkiej pomyślności.

Męki Tantala

Powiedzenie o mękach Tantala dotyczy kary w Tartarze, którą nałożyli na mitycznego króla bogowie. Stał on w jeziorze, zanurzony po szyję, mimo to cierpiał z powodu pragnienia. Ilekroć nachylał się, chcąc się napić, woda opadała. Nad jego głową zwieszała się gałąź z pięknymi jabłkami, oliwkami i figami, a mimo to doskwierał mu głód. Kiedy Tantal sięgał po owoce, gałąź unosiła się, uciekając przed jego dłońmi.

Równie niecodzienne było życie Tantala, jak również jego postęпки, którymi rozgniewał bogów. Był synem Zeusa, władcą Lidii, krainy leżącej w Azji Mniejszej. Cieszył się sympatią mieszkańców Olimpu, którzy pozwolili mu zgromadzić bogactwa, a nawet zapraszali go na swoje uczyty. On jednak odpłacił im czarną niewdzięcznością. Jako gość na Olimpie poznał tajemnice bogów, a potem rozpowiadał je ludziom. Wykradał również i rozdawał przyjaciołom nektar¹ i ambrozję², które zapewniały nieśmiertelność i wieczną młodość. Bogowie długo tolerowali jego występki. Zeus darował mu nawet krzywoprzysięstwo. Było to wtedy, gdy zgłosił się do Tantala

¹ nektar – napój greckich bogów

² ambrozja – pokarm greckich bogów

Pandareus, człowiek, który ukradł złotego psa strzegącego niegdyś na Krecie groty małego Zeusa. Mężczyzna oddał cenne zwierzę królowi Lidii na przechowanie, a gdy zgłosił się po nie po pewnym czasie, Tantal przysiągł na Zeusa, że nigdy nie słyszał o złotym psie ani go nie widział. Najgorszą jednak ze zbrodni Tantara było barbarzyńskie zabójstwo, które chciał ukryć przed bogami, wystawiając ich przy tym na próbę.

Przepełniła się miara cierpliwości bogów. Zeus zabił swojego syna i skazał go na wieczne męki w najniższej części królestwa umarłych.

Argusowy wzrok

Argus był olbrzymem o wielu oczach i ogromnej sile. Grecy przypisywali mu dokonanie licznych śmiałych czynów, między innymi zabicie straszliwego byka, który pustoszył krainę zwaną Arkadią. Zginął, gdy bogini Hera, żona Zeusa, posłużyła się nim w małżeńskim sporze.

Powodem niesnasek między parą najwyższych bóstw stała się Io¹, jedna z kapłanek Hery. Urodziwa kobieta spodobała się Zeusowi, który wdał się z nią w romans. Gdy został przyłapany w towarzystwie kochanki, zamienił Io w białą jałówkę. Ale zazdrosna Hera wyprosiła u niego, by podarował jej to piękne zwierzę. Powierzyła pilnowanie Io właśnie Argusowi.

Olbrzym w dzień i w nocy strzegł jałówki przywiązanej do drzewa oliwnego. Nikt nie mógł się do niej zakraść niezauważony, ponieważ gdy połowa jego oczu zasypiała, drugie pół pozostawało otwartych. Na polecenie Zeusa pokonał Argusa bóg Hermes. Pożyczył czarodziejski flet od swego syna Pana i grą na instrumencie uśpił wszystkie

¹Io – czyt. jo

¹ giez – owad, którego larwy są pasożytami bydła domowego

² heros – starogrecki bohater, półbóg, syn boga i kobiety śmiertelnej lub bogini i śmiertelnego mężczyzny

oczy czujnego olbrzyma. Gdy Argus zasnął, Hermes zabił go uderzeniem olbrzymiego kamienia.

Na pamiątkę zasług, które Argus oddał Herze, bogini umieściła jego oczy na ogonie pawia. A Io zaznała spokoju dopiero w Egipcie, dokąd uciekła przed kęsającym ją gzem¹ zesłanym przez Herę. W odległym afrykańskim kraju Zeus przywrócił jej ludzką postać.

Siła Herkulesa

Herkulesem Rzymianie nazwali greckiego herosa² Heraklesa. Ten najslawniejszy z greckich bohaterów był synem Zeusa i śmiertelnej kobiety Alkmeny. Od najmłodszych lat musiał stawiać czoła niebezpieczeństwom, które zsyłała na niego zazdrosna Hera. Już w wieku niemowlęcym Herakles zadusił dwa niebezpieczne węże, które wśliznęły się do jego kołyski. W późniejszych latach dokonał wielu bohaterskich czynów, gdy w pokucie za zbrodnię popełnioną w szaleństwie musiał służyć królowi Teb – Eurysteuszowi. Wykonał dwanaście niebezpiecznych prac. Pokonał, schwycił lub zabił kilka bestii (m.in. lwa nemejskiego, hydrę lernejską, ptaki stymfalijskie), oczyścił w ciągu jednej doby stajnie Augiasza (nigdy niesprzątane pomieszczenia dla niezliczonych stad bydła), uprowadził trójgłowego psa Cerbera, strażnika Hadesu. W trakcie służby u Eurysteusza, jak i po wykonaniu dwunastu prac, brał udział w wyprawach wojennych.

Herakles wsławił się nadludzką siłą. Jako broni używał drewnianej maczugi nabijanej gwoździami, a okrywał się niezwykle twardą skórą lwa nemejskiego. Ponadto używał miecza otrzymanego od Hermes,

łuku i strzał, które ofiarował mu Apollo³, a także pancerza wykutego przez boskiego kowala Hefajstosa. Przy swej olbrzymiej sile Herakles był łagodny, prostoduszny i miał dobre serce. Wielokrotnie sprawdził się jako wierny przyjaciel. Po zakończeniu bohaterskiego życia został zabrany na Olimp, gdzie wreszcie pozyskał przychyłość Hery i został obdarzony nieśmiertelnością.

Uśmiech Sfinksa

Sfinks był bardzo dziwnym stworem. Na jego lwim tułowiu z grubymi łapami i ostrymi pazurami znajdowała się para skrzydeł orła, ogon węża oraz głowa pięknej kobiety. Był okrutny i drapieżny. Pustoszył okolice Teb, pod którymi się osiedlił. Rzucał się na ludzi i zwierzęta gospodarskie. Zabawiał się, stawiając swoim ofiarom trudną zagadkę: „Jakie stworzenie chodzi rano na czterech nogach, w południe na dwóch, a wieczorem na trzech?”. Robił to z tajemniczym uśmiechem na ustach. Nikt nie umiał podać właściwej odpowiedzi i każdy ginął pożerany przez potwora.

Zagadkę Sfinksa rozwiązał dopiero Edyp, królewicz z Koryntu, który zawitał do Teb. Powiedział, że stworzeniem, o które pyta Sfinks, jest człowiek, ponieważ to on chodzi na czworakach jako niemowlę, na dwóch nogach w późniejszym wieku, a w starości podpiera się laską. Gdy Sfinks usłyszał słowa Edypa, rzucił się w przepaść i zginął. W tradycji pozostał symbolem trudno uchwytniej tajemnicy.

zob. Anna M. Komornicka, *Nić Ariadny, czyli po nitce do kłębka*

³ Apollo – syn Zeusa i bogini Latony (Leto), bóg m.in. piękna, światła, muzyki, wróżb, patron sztuki i poezji

Pomoc

coś zaniedbanego, zapuszczonego; straszne męki; bogactwo, duża wartość; nadludzka siła; coś tajemniczego, trudnego do odgadnięcia; bardzo czujne spojrzenie

Znajdź w internecie jeszcze jeden przykład związku frazeologicznego, który powstał na podstawie mitu. Objaśnij jego znaczenie dosłowne – z jaką postacią, miejscem, wydarzeniem jest związany – oraz znaczenie przenośne.

3.

Ustal znaczenie przenośne podanych związków frazeologicznych (w razie wątpliwości skorzystaj z Pomocy, zamieszczonej na marginesie). Opracuj tabelę w zeszycie.

argusowy wzrok

zagadka Sfinksa

męki Tantalą

róg obfitości

siła Herkulesa

stajnia Augiasza

Frazeologizm	Związek z postacią lub wydarzeniem z mitu	Znaczenie przenośne

4.

Powiedz, jaka jest zależność między dosłownym znaczeniem frazeologizmów a ich znaczeniem przenośnym.

5.

Napisz w zeszycie zdania z poniższymi związkami frazeologicznymi, używając ich w znaczeniu przenośnym.

Pięta achillesowa – Tetyda zanurzyła małego Achillesa w dających nieśmiertelność wodach Styksu. Sucha pozostała jedynie pięta dziecka – wrażliwa na śmiertelne ciosy. W znaczeniu przenośnym to czyjaś słabość.

Syzyfowa praca – Syzyf został ukarany przez bogów bezużyteczną i niekończącą się pracą: wtaczał pod górę wielki kamień, a gdy był już pod samym szczytem, kamień spadał. W przenośni oznacza ciężką, czasochłonną pracę, pozbawioną sensu.

Odrodzić się jak Feniks z popiołów – Feniks był ptakiem wielkości orła. Przed śmiercią wiał gniazdo z wonnych liści i ziół, w którym spalał się w promieniach słońca. Z jego prochów rodził się nowy ptak. W znaczeniu przenośnym sformułowanie to oznacza odzyskanie dawnej świetności po całkowitym zniszczeniu, powstanie z ruin.

6.

Podajcie przykład z codziennego życia, który będzie ilustracją do jednego ze związków frazeologicznych wybranych z zadania 1.

7.

Podzielcie się na grupy – każda grupa opracowuje, za pomocą rysunków i tekstu, jeden związek frazeologiczny zaczerpnięty z mitologii. Następnie przedstawiciele grup prezentują pracę swoich zespołów.

9.7 Stworzenie mityczne czy całkiem współczesne? (opis przeżyć bohatera)

Podejmij temat

Opowiedzcie o swoich wizytach w antykwariacie. Co to za miejsce? Skorzystajcie ze słownika języka polskiego i uzupełnijcie schemat w zeszycie.

Słownik języka polskiego mówi tak:

To tajemnicze miejsce – mówię o nim tak:

A gdyby w takim miejscu miała się wydarzyć jakaś tajemnicza historia... Przypomnij sobie swoje wizyty w antykwariatach lub innych miejscach, które rozbudzały twoją wyobraźnię. Zaproponuj, co mogłoby się tam zdarzyć, wysłuchaj pomysłów koleżanek i kolegów.

Przeczytaj fragment powieści pt. *Misja Feniks*. Zwróć uwagę, w jaki sposób autorka zbudowała nastrój tajemniczości.

Ewa Karwan-Jastrzębska **Misja Feniks**

Wydawnictwo Akapit Press, 2018
(fragment)

We wnętrzu sklepu panował półmrok. Światło płynące z ulicy oświetlało jedynie fragment biurka przysuniętego do okna i zastawionego różnymi drobnymi przedmiotami. W głębi stały dwie szafy, jedna zamknięta, druga z uchylonymi drzwiami, i widać było, że na jej półkach panoszą się jakieś tajemnicze pudła. Drzwi prowadzące na zaplecze też miały dzwoneczek, który teraz nieruchomy, błyszczał w smudze światła.

Ewa Karwan-Jastrzębska
(ur. 1960) – autorka utworów dla
dzieci i młodzieży, m.in. *Banda
Michałka*, scenarzystka,
dziennikarka radiowa
i telewizyjna.

– To moja przystań, mój spokojny ląd – powiedział nowy właściciel sklepu. – A wy jesteście moimi pierwszymi gośćmi.

– Więc jednak to jest antykwariat... – Julka westchnęła i rozejrzała się raz jeszcze.

– Tak – odparł gospodarz. – A ja jestem antykwariuszem.

– Antykwariat... – Julian wymówił to słowo, jakby odkrył jakiś nowy świat.

Słońce skryło się za chmurami i nagle zrobiło się zupełnie ciemno. Kurz uniósł się w powietrzu i przez chwilę nic nie było widać. Jakby ktoś spuścił zasłonę, chcąc zakryć jakąś tajemnicę. Julka pochyliła się nad leżącą na fotelu księgą otwartą na rycinie przedstawiającej wielką bibliotekę – istny labirynt regałów wypełnionych tysiącami tomów.

Julian, zerkając na antykwariusza, który uważnie im się przyglądał, podszedł do siostry i zajrzał jej przez ramię. Gdy jego oczy spotkały się z obrazem w książce, poczuł coś dziwnego, najpierw lekki zawrót głowy, a potem jakby podłoga uciekała mu spod stóp.

– Julka! – krzyknął, chwytając ją w ostatniej chwili za łokieć. – Coś się dzieje!

Znajdowali się teraz wśród zakurzonych półek, w wielkiej bibliotece [...], w miejscu, którego nie znali, i gdyby pozostawiono im jakiś wybór, nigdy nie zdecydowaliby się go poznać.

– Gdzie my jesteśmy! – krzyknął wstrząśnięty Julek. – Co się stało!?

– Nic nie widzę! – poskarżyła się Julka. – Ciemno tu i pachnie książkami.

Korytarze spowijał mrok, który nie wydawał się przyjazny, w regałach coś trzeszczało, jakby przebiegały tamtędy stada korników w poszukiwaniu wyjścia z labiryntu. Woń starych książek przywodziła na myśl piwnice ich domu, w których latem otwierano drzwi, aby pozbyć się zapachu stęchlizny.

– Mówiłam, żeby tam nie wchodzić – syknęła Julka. – Takie antykwariaty to podejrzane miejsca – dodała spokojniej. – Zawsze musisz być taki ciekawski?

– Gdybym nie był taki ciekawski, nie ruszilibyśmy się z naszego pokoju – zauważył Julek. – Czytałabyś te swoje książki i nigdy nie wychyliłabyś nosa za drzwi.

– Mógłbyś sobie darować. – Julka rzuciła mu kwaśny uśmiech. – Zaraz coś wymyślę i jakoś się stąd wydostaniemy.

– Mam chyba scyzoryk, no i zapalki oczywiście – ucieszył się Julian, wyciągając z kieszeni przedmioty, z którymi rzadko się rozstawał.

Ostrożnie potarł zapalką o kartonik i nagle żółty płomień oświetlił ściany pułapki. Blask małego ognika wydobył z ciemności tajemnicze rysunki wijące się na grzbietach kilku książek.

Były tam liście i zwierzęta, drzewa i strumienie, księżyc i słońce. Sceny obejmowały siedem tomów stojących w szeregu na uginających się pod ich ciężarem półkach. Nagle zapalka zgasła. Chłopak pośpiesznie zapalił następną. Rozległ się trzask i wtedy w wątym świetle ukazała się stara zakurzona lampa naftowa. Stała tuż przy regale i Julek pomyślał, że mieli wyjątkowe szczęście, iż udało im się ją zauważyć. Na zielonym dnie pojemnika widać było niewielką ilość nafty, w której tkwił zużyty knot.

– Musiała służyć wielu badaczom ksiąg – powiedziała cicho Julka. – Masz jeszcze kilka zapalek? – zapytała.

– Mam trzy – odpowiedział Julian. – Tylko trzy i ani jednej więcej.

Niemal w odpowiedzi na jego słowa zapalka zgasła i tym razem ciemność wydała się głębsza i groźniejsza, jakby coś czało się między regałami i czyhało na nich w mroku.

Julka kucnęła i po omacku sięgnęła po lampę, unosząc ją ostrożnie. Była ciepła. Pomyślała, że jeszcze przed chwilą ktoś jej używał.

– Julek – odezwała się zduszonym głosem – ona nie stoi tu tak długo, jak mogliśmy sądzić.

Brat ścisnął siostrę za rękę i szepnął jej do ucha:

– Myślę, że ktoś tu jest.

Jula zdjęła klosz lampy i postawiła go na podłodze. Potem wyprostowała knot i sięgnęła po pudełko, które bez słowa sprzeciwu wręczył jej Julek. Płomień zapalki był nadspodziewanie duży, tak duży, że dziewczyna drgnęła i bezwiednie wypuściła ją z rąk.

– Co ty robisz? – jęknął Julek. – Daj, ja zapalę. – I przytknął przedostatnią zapalkę do kartonika. Tym razem płomień był równy, a drewno spalało się powoli, więc dotknął nim knota i czekał, aż ten się rozżarzy. Patrzyli w napięciu na coraz krótszy koniec patyczka, który czerniał, skręcał się, aż wreszcie zgasł i świat pograżył się w ciemnościach.

– Ostatnia – oznajmił posępnie Julek.

– Poczekaj – powstrzymała go siostra i wyjęła knot z lampy, aby zamoczyć jego koniec w kilku kropkach nafty. Włożyła go z powrotem do szklanej kuli. – Zapalaj!

Brat zamknął oczy i odetchnął głęboko. Potem zapalił zapalkę i nie czekając, aż płomień urośnie, zbliżył ją do knota. Przez ułamek sekundy wydawało się, że nic z tego nie będzie.

Coś zaskwierczało, syknęło, lecz w ostatniej chwili mały nieśmiały płomyczek pojawił się na zakurzonego sznureczku, aby w następnym momencie zapłonąć. Lampa rozbłysła.

Julka ostrożnie nałożyła szklany klosz i pokręciła z niedowierzaniem głową.

– Udało się – westchnęła z ulgą. – Jednak się udało.

Julian powoli wypuścił długo wstrzymywany oddech. Teraz mogli już zrobić kilka kroków, aby zorientować się w przestrzeni labiryntu. Julka doszła do skrzyżowania korytarzy i wtedy w perspektywie dostrzegła kolejne ulice ksiąg. Pobiegnęła więc jeszcze dalej i z przerażeniem stwierdziła, że jest ich nieskończenie wiele.

– Jesteśmy w pułapce, która nie ma wyjścia – powiedziała tak rzeczowo, jakby nie było w tym nic dziwnego. – Myślę, że jeśli mielibyśmy je znaleźć, to nie między półkami.

Julian zbliżył się do wielkiego regału, na którym leżała tylko jedna książka. Uniósł wysoko lampę, oświetlając zakurzone brzegi tomu. Lampa przygasła, lecz po chwili uwięziony w niej płomień rozświetlił półki. Leżał tam potężny wolumin pokryty skórą.

– Musisz to zobaczyć, siostrzyczko! – zawołał. – Nigdy nie widziałem tak wielkiej księgi.

Julka podeszła bliżej i delikatnie musnęła palcami jej grzbiet. W tej samej chwili księga zsunęła się z półki i z trzaskiem spadła na podłogę, tuż pod stopy dziewczyny. Przez chwilę stronic przewracały się, jakby ktoś nie mógł się zdecydować, którą z nich wybrać. Kurz opadł i rodzeństwo ujrzało dziwny rysunek. Przedstawiał on ptaka, który unosił się nad popiołami, trzymając w dziobie kielich. Pod rysunkiem widniał tekst:

– Zagadka! – zawołała Julka.

– Raczej jakiś żart! – Julian wzruszył ramionami i dodał pod nosem: – Jestem pewny, że właśnie on, ten podstępny antykwariusz, nas zahipnotyzował – wymówił z przerażeniem to słowo – i teraz myśli, że we wszystko uwierzemy.

Odwrócił jednak kolejną stronę, był bowiem ciekaw, czy jest tam więcej takich zagadek. Jakież było jego zdumienie, kiedy odkrył, że karty księgi są puste! Wszystkie, co do jednej. Teraz już razem przerzucali je gorączkowo. Nie mogli pojąć, że tak opasły tom ma tylko jeden rysunek i cztery linijki tekstu.

Julka klęczała na podłodze, wpatrując się w starannie wykaligrafowane słowa.

– Mam przeczucie, że odpowiedź na to pytanie znajdziemy na innej półce. – I nie wahając się ani chwili, ruszyła w stronę kolejnego regału. Tym razem półki zajęte były przez stare książki wydane dawno temu, ale przez tę samą oficynę.

– *De hominibus doctis... Farmakopea Firenze... Cornucopiae...* – Julian, który szybko znalazł się u boku siostry, czytał półgłosem łacińskie tytuły.

– Nic nie rozumiem – poskarżył się, stukając palcem w grzbiety książek.

– Jedno jest pewne. – Julka zmarszczyła brwi i potarła czoło. – Pewne jest, że gdy odgadniemy tę tajemnicę, uwolnimy się z labiryntów ksiąg. Szczerze mówiąc, chciałabym tu kiedyś wrócić – dodała, patrząc tęsknie na ściany pełne woluminów¹.

Julce i jej bratu bliźniakowi nigdy nie brakowało odwagi. Przygody, które przynosił im los, zawsze stawiały przed nimi wyzwania, choć trzeba uczciwie powiedzieć, że oprócz zatrzaśnięcia się w piwnicy nigdy nie przytrafiło im się coś, co dałoby się porównać z tym labiryntem.

– A może – odezwał się z wahaniem Julek – odpowiedź znajduje się nie w księgach, tylko...

Nagle na ścianie pojawił się jakiś cień. Dał się słyszeć łopot skrzydeł i wielki ptak przeleciał nad ich głowami.

Przywarli gwałtownie do regałów, zaciskając mocno powieki.

– Mam tego dosyć – wyszeptał Julek. – Nie interesuje mnie rozwiązywanie zagadek, chcę po prostu wrócić do domu na zupełną pomidorową i znów zobaczyć nasze feniksowe podwórko.

– Feniksowe podwórko? – Julka otworzyła szeroko oczy i zbliżyła się brata. – Feniksowe... powiedziałaś... *W cieniu skrzydeł moich złotych* – mówiła, a na jej twarzy pojawiał się coraz szerszy uśmiech – *troje ludzi stoi wiecznie...* Zaraz... To przecież „Fenix”! Tak nazywa się nasz dom, a troje ludzi to romantyczni poeci: Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki i Zygmunt Krasiński, których imiona nadano ulicom odchodzącym od naszego placu! Feniks, czyli ognisty ptak!

Gdy tylko wypowiedziała te słowa, korytarz zniknął i znów stali przed antykwariuszem, a światło dnia ślizgało się po biurku pełnym tajemniczych przedmiotów. Przez chwilę widzieli pod powiekami naftową lampę rzucającą tajemnicze cienie. Jeszcze nie mogli uwierzyć, że są w znajomym miejscu, w towarzystwie nieznanego Aureliusza, który patrzył na nich z uznaniem i sympatią. Tym razem nie stał w cieniu i Julce wydało się, że gdzieś już widziała tego wysokiego mężczyznę, nie przed chwilą, ale w innych okolicznościach. Potarła w zamyśleniu czoło. Nie mogła sobie przypomnieć.

– Wiele tu mam przedmiotów, które tylko z pozoru niewinnie wyglądają – powiedział Aureliusz po chwili milczenia. – Księga, do której zajrzeliście, to *Księga Labiryntów*. Tylko młode istoty mają zdolność wglądu w inną rzeczywistość. Jest to cudowne, ale zarazem niebezpieczne. Przeszliście próbę. Kto zna księgi, ten zawsze znajdzie odpowiedź. Kto ksiąg nie czyta, nigdy nie przekroczy granic innego świata – oznajmił tajemniczo i uroczyście dodał: Odtąd mogę was nazywać moimi przyjaciółmi.

1. Opowiedz o przygodzie, która spotkała Julkę i Juliana.
2. Powiedz, jaki typ narracji występuje w powyższym fragmencie. Swoje stanowisko potwierdź odpowiednimi cytataми.
3. Określ, czy wydarzenia opisane we fragmencie powieści są realistyczne czy fantastyczne. Uzasadnij swą opinię w zeszycie.
4. Opisz w zeszycie antykwariat, w którym pojawili się bohaterowie *Misji Feniks*.
5. Co czuli Julka i Julian, gdy się znaleźli w antykwariacie? Znajdź fragmenty mówiące o ich przeżyciach i uczuciach.

6. W jaki sposób autorka stworzyła nastrój tajemniczości? W grupach opracujcie mapę myśli **TAJEMNICZOŚĆ OPOWIEŚCI**. W razie trudności skorzystajcie z pomocy. Dodajcie szczegóły z treści przeczytanego tekstu.

Julka i Julian rozwiązują zagadkę zapisaną w *Księdze Labiryntów* metodą łączenia skojarzeń. Wymyśl wraz z koleżanką lub kolegą z ławki podobną zagadkę, której rozwiązanie łatwo będzie można skojarzyć z osobą, wydarzeniem lub miejscem z otaczającej rzeczywistości.

8. Wytlumaczcie sens wypowiedzi antykwariusza: *Kto zna księgi, zawsze znajdzie odpowiedź. Kto książkę nie czyta, nigdy nie przekroczy granic innego świata*. Podyskutujcie na ten temat – czy się zgadzacie z tymi stwierdzeniami? A może macie inne zdanie? Pamiętajcie, by swoje opinie popierać argumentami.

9. Dlaczego, według antykwariusza, tylko młode osoby mają zdolność wglądu w inną rzeczywistość? Co jest tą inną rzeczywistością? Czy udało wam się kiedyś przebywać w innej rzeczywistości? Co wtedy czuliście? Wyrażcie swe opinie i wysłuchajcie innych.

Włącz do fragmentu *Misji Feniks* taki element świata przedstawionego, który uczyni z tekstu opowieść fantastyczną. Napisz w zeszycie dodatkową część historii.

Pomoc

tajemnicze miejsce, nieokreślony czas, niewyjaśnione zdarzenia, zagadkowe postacie

Jakim czytelnikiem jesteś?

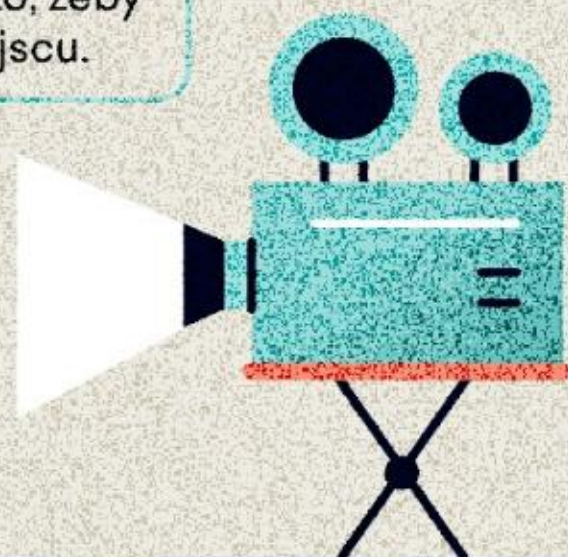
Rozwiąż test i sprawdź...

GDY PADA DESZCZ...

...zbyt nudne zajęcie.

...wymyślasz różne zabawy ruchowe, robisz wszystko, żeby tylko nie siedzieć w miejscu.

...wpadasz w melancholijny nastrój i wyobrażasz sobie, że podróżujesz.

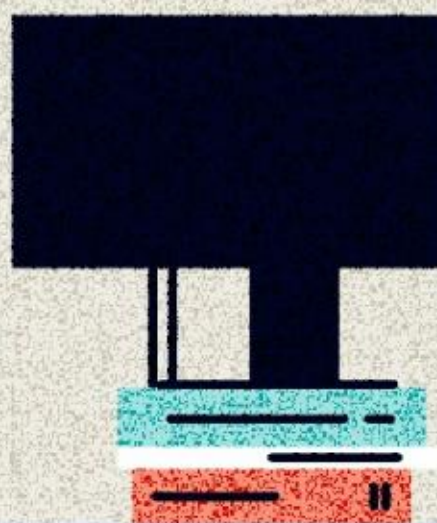

W KINIE POJAWIŁ SIĘ FILM NAKRĘCONY NA PODSTAWIE KSIĄŻKI. DECYDUJESZ, ŻE...

...najpierw obejrzysz film.

...najpierw przeczytasz książkę.

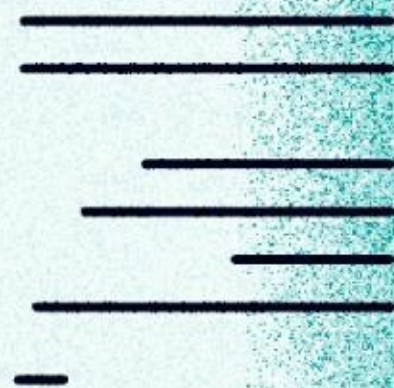
...jesteś zwykłym uczniem i przeżywasz codzienne szkolne przygody.

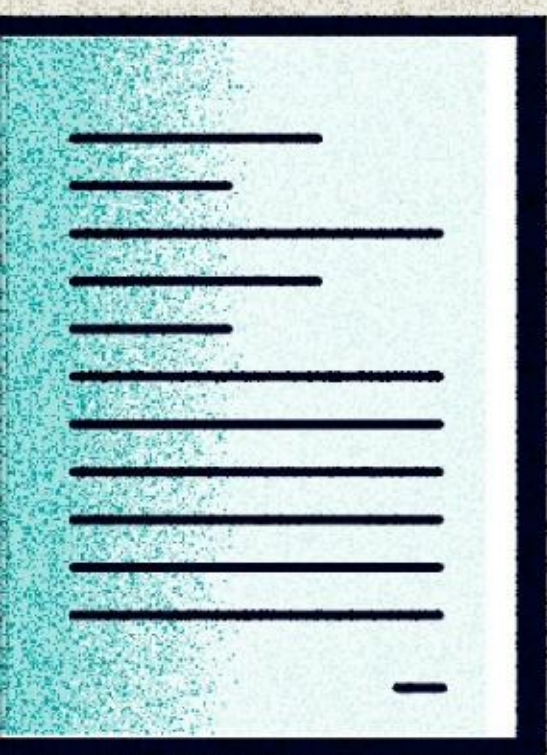
INTERESUJĄ CIĘ RÓŻNE HISTORIE, ALE NIEKONIECZNIE POZNAWANE Z KSIĄŻEK. WOLISZ DZIAŁAĆ, NIŻ SPĘDZAĆ CZAS NA CZYTANIU. POMYŚL JEDNAK, ŻE Z KSIĄŻEK MOŻESZ ZACZERPNĄĆ WIELE INFORMACJI, KTÓRE POMOGĄ CI W AKTYWNYM SPĘDZANIU CZASU.

LUBISZ CZYTAĆ, ALE TYLKO TE KSIĄŻKI, KTÓRE NAPRAWDĘ CIĘ ZAINTERESUJĄ. POMYŚL JEDNAK, ŻE NIE NALEŻY

CZYTANIE
TO DLA MNIE...

WYOBRAŻASZ SOBIE, ŻE

...niesamowita przygoda

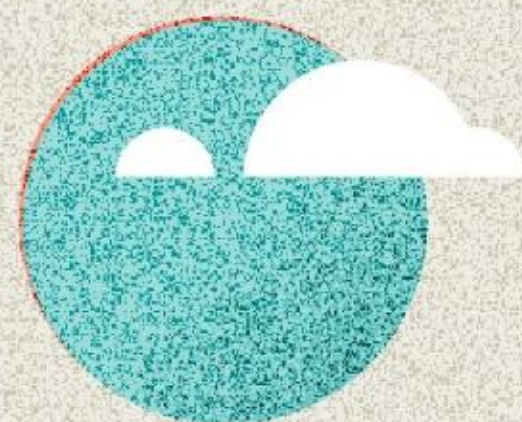
NAJBARDZIEJ LUBISZ KSIĄŻKI

MÓGLBYŚ ZOSTAĆ BOHATEREM, KTÓRY...

przygodowe

fantastyczne

TWÓJ WYMARZONY DZIEŃ TO TAKI,
W KTÓRYM...

...jest superbohaterem
obdarzonym supermocami,
dzięki którym ratuje cały świat.

...spotykasz się z przyjaciółmi
i rozmawiacie o ulubionych
książkach.

...nic nie
przeszkadza
ci w czytaniu.

OCENIAĆ KSIĄŻKI PO OKŁADCE
I Z POZORU NUDNA KSIĄŻKA
MOŻE SIĘ OKAZAĆ BARDZO
CIEKAWA.

CZYTANIE TO TWOJE HOBBY. CZYTASZ WSZĘDZIE I WSZYSTKO, CO TYLKO
WPADNIE CI W RĘCĘ. PAMIĘTAJ JEDNAK, ŻE PRZYGODY MOŻESZ
PRZEŻYWAĆ RÓWNIEŻ W REALNYM ŚWIECIE. OD CZASU DO CZASU ZRÓB
PRZERWĘ W CZYTANIU I WYJDŹ NA SPACER LUB POROZMAWIAJ Z KIMŚ.

9.8 Nasz mit (opowiadanie inspirowane mitami)

Podejmij temat

Powiedz, jakie znasz mity. Co łączy te opowieści? Który z mitów podobał ci się najbardziej?

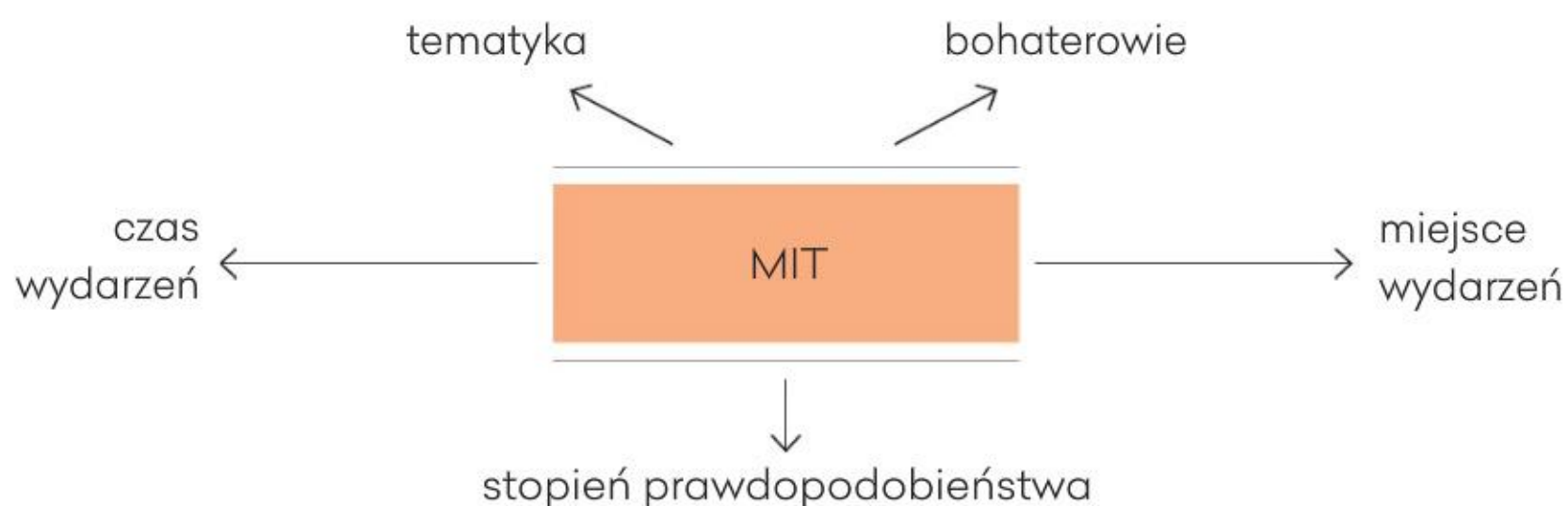

Ciekawe!

Jednym z najstarszych źródeł mitologii są dzieła Homera – wędrownego pieśniarza, recytatora, najstarszego poety europejskiego znanego z imienia. Jego imię w tradycji greckiej oznaczało zakładnika, człowieka towarzyszącego, a czasem także ślepcę.

1. Ty także możesz zostać autorem opowiadania, które ma cechy mitu – przypomnij je sobie i uzupełnij poniższy schemat w zeszycie.

2. Napisz własny mit związany z wyjaśnieniem jakiegoś zjawiska. Temat możesz wybrać z poniższych propozycji.
 - a) Jak powstaje śnieg?
 - b) Jak powstały wulkany?
 - c) Dlaczego niebo jest niebieskie?
3. Przygotuj się do pisania. Pomyśl i napisz w zeszycie odpowiedzi na pytania.
 - a) Kto – czyli jacy bohaterowie wezmą udział w wydarzeniach (pamiętaj o bogach, herosach, ludziach)?
 - b) Gdzie – czyli w jakim miejscu będą się dziać wydarzenia?
 - c) Co się wydarzy? – zaplanuj najważniejsze wydarzenia.
4. Zilustrujcie napisane historie, a następnie zorganizujcie w klasie wystawę prac.

Podsumowanie działu 9

bohater epizodyczny	wątki poboczne	wątek główny	przecinek w zdaniu złożonym
wątek	plany malarskie	zdanie złożone podrzędnie	zdanie składowe
związek frazeologiczny		znaki interpunkcyjne	opis przeżyć bohatera

Obejrzyj obraz Fredericka Leightona [czyt. frederika lejtona] *Ikar i Dedal*.

Wykonaj polecenia w zeszycie.

1. Napisz, co się znajduje na pierwszym planie obrazu, a co – na drugim.
2. Do której sceny mitu o Dedalu i Ikarze nawiązał malarz? Odpowiedź uzasadnij.
3. Wciel się w rolę zwiedzającego muzeum i napisz w książeczce pamiątkowej o swoich wrażeniach podczas oglądania obrazu *Ikar i Dedal*.

Frederick Leighton [czyt. frederik lejton], *Ikar i Dedal*

4. Przypomnij sobie znaczenie użytych poniżej frazeologizmów, a następnie zmień zdania tak, aby były prawdziwe.
- a) Michał doskonale radzi sobie z matematyką – to jego pięta achillesowa.
 - b) Jego przyjazd uszczęśliwił nas wszystkich – otworzył puszkę Pandory.
 - c) Poradził sobie z tym doskonale – od samego początku było wiadomo, że to dla niego ikarowe loty.

5. Połącz poniższe słowa w pary, by tworzyły związki frazeologiczne, z którymi następnie ułożysz zdania.

róg	prometejski
ogień	obfitości
wzrok	Herkulesa
siła	Argusowy

6. Przepisz tekst i wstaw brakujące przecinki.

Minos był królem Krety którą rządził mądrze i sprawiedliwie. Swoją władzę potrafił rozszerzać nie wojnami lecz właściwymi stosunkami z innymi krajami. Nie był jednak szczęśliwy ponieważ bogowie ukarali go za nieposłuszeństwo – żona Minosa urodziła syna który miał postać pół byka i pół człowieka. Potomek króla był nazywany Minotaurem i wyrósł na groźnego potwora. Król nie chciał żeby jego syn skrzywdził poddanych dlatego zlecił Dedalowi zaprojektowanie labiryntu z którego potwór nie mógłby się wydostać. I tak się stało. Minotaura w jego więzieniu zgładził w końcu bohater ateński – Tezeusz.

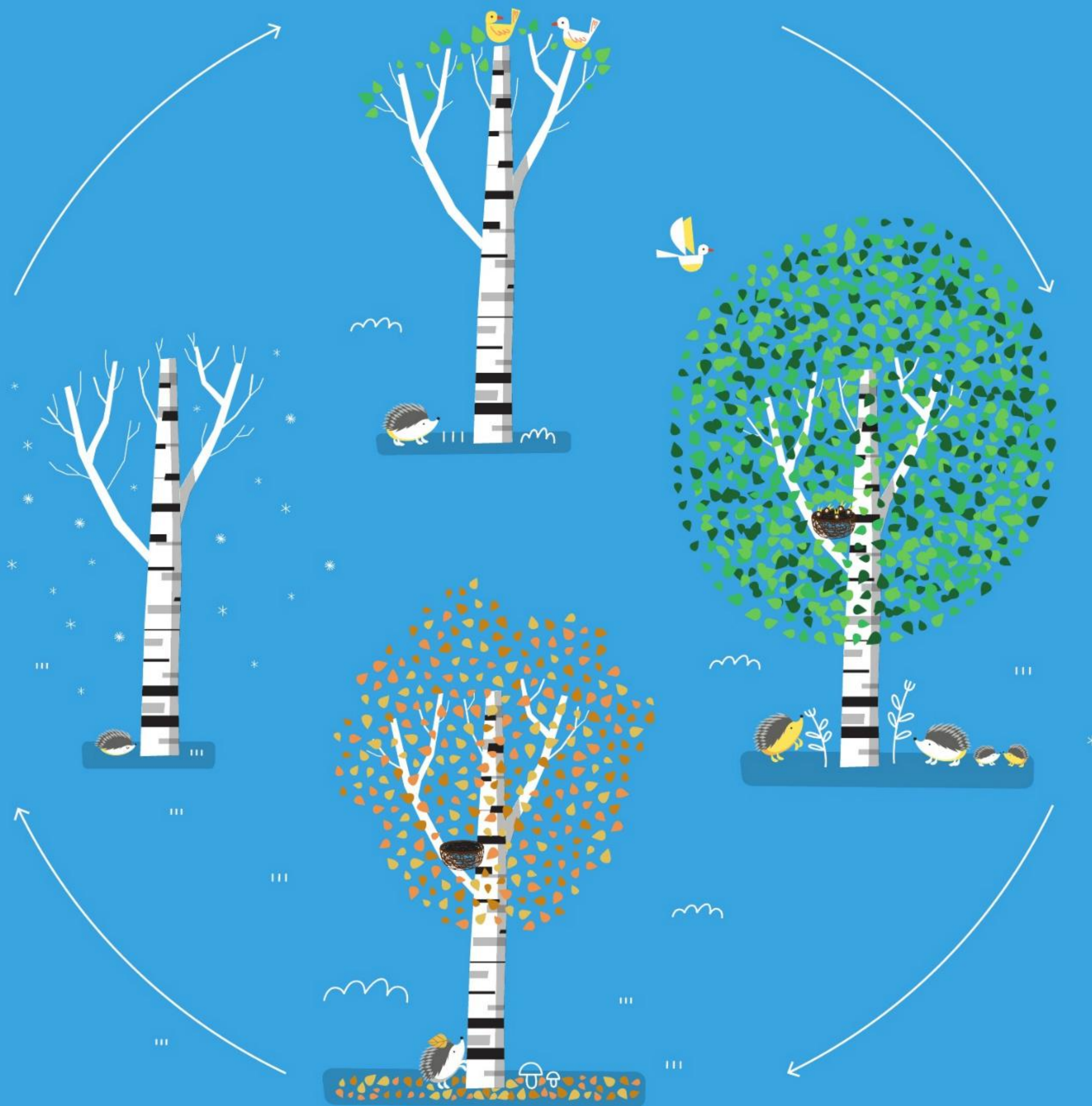
7. W przepisany tekst podkreśl trzy zdania złożone podrzędnie.

8. Podane zdania uzupełnij zdaniami podrzędnymi, zgodnie z mitem o Dedalu i Ikarze.

- a) Dedal ostrzegał Ikara...
- b) ...stopił się воск podtrzymujący pióra.

9. Z *Odysei* Homera pochodzi związek frazeologiczny *syreni śpiew*. Syreny u Homera były nimfami morskimi o kształtach pół kobiet, pół ptaków. *Syreni śpiew* oznacza fałszywą, zgubną pokusę. Napisz, które z przytoczonych wyjaśnień mówi o znaczeniu dosłownym, a które – o przenośnym tego frazeologizmu.

10. Cztery pory roku

1. Jak zmienia się przyroda na ilustracji?
2. Z czym są związane te zmiany?
3. Jak wpływają na Ciebie różne pory roku?

10.1 Idzie jesień (informacja encyklopedyczna)

Podejmij temat

- Wybierzcie podczas wspólnej zabawy ulubioną porę roku.
 - a) W każdym kącie sali zawieście kartkę z jednym z wybranych wyrazów: wiosna, lato, jesień, zima.
 - b) Następnie niech każdy stanie tam, gdzie widnieje nazwa jego ulubionej pory roku.
 - c) Sprawdźcie, którą porę roku wybrało najwięcej osób.
- Przeczytaj informacje o jesieni.

Jesień – jedna z czterech pór roku; okres między latem a zimą. Polska jesień charakteryzuje się umiarkowanymi temperaturami powietrza (które są coraz niższe) oraz stosunkowo dużymi w skali roku opadami atmosferycznymi; wczesną jesienią dojrzewają owoce, a w czasie jesieni właściwej rośliny przechodzą w spoczynek, co objawia się żółknieniem liści.

Co, według ciebie, można dodać do tej informacji? Swoją propozycję zapisz w zeszycie.

- Przeczytaj wiersz pt. *Jesień*. Zwróć uwagę, czy podmiot liryczny mówi na temat jesieni coś, co znalazło się w powyższej informacji.

Ludwik de Perthées [czyt. perte] (1820–1886) – poeta i dziennikarz związany z Wilnem.

¹ brzemie – ciężar, coś uciążliwego, trudnego do zniesienia

² słota – brzydka, deszczowa i wietrzna pogoda, plucha

³ w lot – szybko

Ludwik de Perthées

Jesień

(fragment)

Idzie, idzie smutna jesień
Niosąc brzemie¹ słot²...
Przeszło lato, minął wrzesień,
Chmury gonią w lot³.

Już w ostatnich lata skarbach
W jasnych, świetnych tęczy farbach
Błyszczą łąki, las,
Ale wiatry, słoty, chłody
Odzierają pierś przyrody
Z tych ostatnich kras⁴.

⁴ krasa – piękno, uroda

I ty, i ty, listku blady,
Spadasz... taki los!
Krótka wiosna, po niej grad,
Potem burze, ciemność, zdrady,
Tyś to wszystko zniósł...

A twych braci, listku mały,
Burze, wiatry, grad
Dawno, dawno rozegnały
W świat, daleko, w świat!... [...]

1. Znajdź podobieństwa i różnice w opisie jesieni z wiersza i **informacji encyklopedycznej** w części *Podjmij temat*. Przepisz do zeszytu i uzupełnij poniższą tabelę.

Informacja encyklopedyczna
– obiektywnie przedstawia
typowe cechy zjawiska, osoby,
rzeczy itp.

	Jesień w wierszu Ludwika de Perthéesego i w informacji encyklopedycznej
podobieństwa	
różnice	

2. Porozmawiajcie o różnicach pomiędzy informacją encyklopedyczną a wypowiedzią liryczną na temat jesieni.
- a) Ustalcie, co dostrzegł poeta, a na co zwracają uwagę przyrodnicy.
- b) Przeczytajcie informacje zamieszczone na marginesie i oceńcie trafność swoich spostrzeżeń.
3. W wierszu występuje jeszcze jeden bohater – listek. Zwraca się do niego podmiot liryczny. Znajdź ten fragment i powiedz, dlaczego listek stał się symbolem jesieni.
- Wskaz środki poetyckie w wierszu *Jesień*. Zapisz je w zeszycie i powiedz, jak wpływają na nastrój wiersza.
5. Na podstawie wiersza oraz informacji encyklopedycznej opracujcie mapę myśli pt. *Jesień*.

10.2 My się zimy nie boimy (wiersz regularny)

Podejmij temat

- Zapiszcie na tablicy w formie mapy myśli skojarzenia z nazwą *zima*. Powiedzcie, jakie uczucia wzbudzają w was te skojarzenia.
- Przeczytaj wiersz *Modlitwa zimy*. Zwróć uwagę na podmiot liryczny i sposób, w jaki o sobie mówi.

Stanisław Ciesielczuk (1906–1945) – poeta, wywodzący się z rodziny chłopskiej. W jego wierszach ważną rolę odgrywały wieś i przyroda.

¹ pałać – świecić jasno, roztaćzać ciepło, tu: roztaćczam chłód

² kurzawa – kłęby kurzu, śniegu itp. unoszące się w powietrzu

Stanisław Ciesielczuk

Modlitwa zimy

Przyszłam, bo przyjść musiałam, przyszłam na ziemię białą,
Nakryłam ją szeroko skrzydłami śniegowemi.
Jestem zamarzły płomień, głębokim chłodem pałam¹ –
Gra na mnie nocą księżyc migotem swych promieni.

Któż mi wybaczyć zdoła, żem zima, że nie pachną
Pod mym oddechem drzewa ciepłą kurzawą² kwiatów,
Że umiem tylko mrozem gwiazdy na niebie natchnąć,
Żeby dalekim pięknem świeciły temu światu.

Darujcie kwiaty miękkie i liście wy zielone,
Żeście musiały zginąć, bym ja się iskrzyć mogła,
Mijają barwne życia, mijają życia wonne:
Snem były, w sen odchodzą – w sen nieskończony Boga.

Mienią się pod błękitem – śpią lasy, wsie i miasta,
Ziemia jest taka mała w przestrzeni tak olbrzymiej.
Widzę, jak życie wiosny ze śmierci mej wyrasta...
O, daruj, Boże, winy ubogiej ziemskiej zimie!

1. Napisz w zeszycie odpowiedzi na pytania dotyczące wiersza *Modlitwa zimy*. Przytocz odpowiednie cytaty.
 - a) Kto jest podmiotem lirycznym wiersza?
 - b) W jaki sposób ten podmiot się ujawnia?
 - c) Co o sobie mówi?
 - d) Do kogo się zwraca i o co prosi?
 - e) Jakie środki stylistyczne zostały wykorzystane w wierszu?
 - f) W jakim nastroju utrzymana jest wypowiedź?
2. Porównaj skojarzenia zimą zapisane na tablicy z tymi, które pojawiły się w wierszu. Ustal, jakie wystąpiły tu podobieństwa, a jakie – różnice. Wypełnij tabelę w zeszycie.

	Skojarzenia nasze i poety
podobieństwa	
różnice	

Jaki obraz zimy powstał z połączenia wypisanych skojarzeń – pozytywny czy negatywny? Zapisz w zeszycie wniosek.

3. Jak sądzisz, dlaczego Stanisław Ciesielczuk nadał wierszowi tytuł *Modlitwa zimy*? Napisz w zeszycie, jak rozumiesz sens tego tytułu.
4. Zanalizuj budowę wiersza i zapisz w zeszycie odpowiedzi na poniższe pytania.
 - a) Z ilu zwrotek składa się wiersz?
 - b) Ile wersów jest w każdej zwrotce, ile sylab w każdym wersie? Ustal, czy powtarza się to regularnie w całym utworze.
 - c) Które wyrazy w wersach się rymują? Sprawdź, jaki jest układ rymów (aabb czy abab).

Sformułuj wniosek, w którym odpowiesz, czy *Modlitwa zimy* jest **wierszem regularnym**.

5. Zastanów się, jak budowa wiersza wpływa na jego nastrój (jakie wrażenie wywołuje w czytelniku m.in. rytm wiersza).

Z pomocą nauczyciela podzielcie się na grupy.

- a) Zadaniem każdej z grup będzie napisanie dwuzwrotkowego regularnego wierszyka na temat zimy.
- b) Niech wersy będą krótsze, a nastrój – weselszy niż w wierszu Stanisława Ciesielczuka.
- c) Przeczytajcie przygotowane teksty w klasie.
- d) Wybierzcie jury [czyt. żyri], które oceni odczytane teksty.
- e) Opowiedzcie o wrażeniach, które odczuwaliście podczas pisania wiersza. Czy łatwo – waszym zdaniem – być poetą?

Znajdź w internecie lub bibliotece inny wiersz na temat zimy, przeczytaj go i zastanów się, czy jest napisany w podobnym nastroju. Czy zima u wszystkich wywołuje taki sam nastrój? Swoje spostrzeżenia zapisz w zeszycie w dowolnej formie (np. jako notatkę, mapę myśli).

Wiersz regularny – utwór, w którym powtarza się dokładnie lub niemal dokładnie np. liczba wersów w zwrotce, liczba sylab w wersie, układ rymów.

10.3 Byle do wiosny

Podejmij temat

- *Życie wiosny ze śmierci mej wyrasta* – mówi zima w wierszu Stanisława Ciesielczuka. Czy ma rację? Porozmawiajcie na ten temat.
- Przeczytaj fragment *Pieśni II* Jana Kochanowskiego. Zapoznaj się ze znaczeniem form wyrazowych używanych kilkaset lat temu. Wyjaśnienia zamieszczono na marginesie.

¹ roście – rośnie; serce (komuś)
roście – ktoś się z czegoś cieszy

² wysszej łokcia – dziś: powyżej
łokcia; łokieć – tu: dawna miara
długości

³ nacięższy – dziś: najcięższy

⁴ ciosane – zrobione z drewna
ciosanego, czyli obrobionego
narzędziami przez cieślę

⁵ zachodny – dziś: zachodni

⁶ ptacy – dziś: ptaki

⁷ omyślają – obmyślają

Jan Kochanowski

Pieśń II

(fragment)

Serce roście¹ patrząc na te czasy!
Mało przed tym gołe były lasy,
Śnieg na ziemi wysszej łokcia² leżał,
A po rzekach wóz nacięższy³ zbieżał.

Teraz drzewa liście na się wzięły,
Polne łąki pięknie zakwitnęły;
Lody zeszły, a po czystej wodzie
Idą statki i ciosane⁴ łodzie.

Teraz prawie świat się wszystek śmieje,
Zboża wstały, wiatr zachodny⁵ wieje;
Ptacy⁶ sobie gniazda omyślają⁷,
A przede dniem śpiewać poczynają.

1. O jakiej porze roku jest mowa w wierszu? Zapisz w zeszycie odpowiedź wraz z potwierdzającymi ją cytatami.
2. Na podstawie wiersza powiedz, jakie są powody radości podmiotu lirycznego. Zapisz odpowiedzi w zeszycie na schemacie podobnym do poniższego.

3. Powiedz, w jakim nastroju utrzymana jest wypowiedź podmiotu lirycznego. Co na to wskazuje?
4. Porównaj rytm *Modlitwy zimy* i *Pieśni II*. Opracuj z kolegą lub koleżanką z ławki tabelę w zeszycie.

	Modlitwa zimy	Pieśń II
liczba sylab w wersie		
liczba wersów w zwrotce		
układ rymów		

- a) Powiedzcie, który z wierszy jest bardziej dynamiczny, a który – spokojniejszy, skłaniający do wolniejszego czytania. Z czego to wynika?
 - b) Zredagujcie wniosek w zeszytach.
5. Odwołaj się do przeczytanych wierszy oraz własnych obserwacji i napisz, jak zachowuje się przyroda podczas zimy, a jak – na wiosnę.

	Przyroda	Barwy	Zjawiska pogodowe
zima	np. zamiera,	np. szarość,	np. mróz,
wiosna	np. budzi się,	np. zieleń,	np. deszcz,

6. Czy uważacie, że wiosna i zima to najbardziej kontrastowe pory roku? Jakie są wasze obserwacje? Podyskutujcie na ten temat, swoje opinie popierajcie argumentami.
- Zredaguj w zeszycie dwa krótkie opisy, w których uchwycisz najważniejsze – twoim zdaniem – cechy wiosny i zimy.

10.4 Czereśniowy czas (symbol)

Podejmij temat

- Pory roku mają swoje niepowtarzalne cechy. Narysuj na kartce z bloku rysunkowego coś, co ci się kojarzy z latem oraz coś charakterystycznego dla jesieni.
- Pokaż swoją pracę koleżankom i kolegom – niech na podstawie rysunku odgadną porę roku.
- Przeczytaj wiersz Juliana Tuwima *Czereśnie*. Postaraj się rozpoznać, o jakiej porze roku mówi podmiot liryczny, i wskazać jej cechy charakterystyczne.

Julian Tuwim (1894–1953) – poeta, autor wielu zbiorów wierszy dla dorosłych, a także utworów dla dzieci (np.: *Słoń Trąbalski*, *Lokomotywa*, *Ptasie radio*). Pisał też teksty piosenek, teksty kabaletowe oraz tłumaczył utwory, zwłaszcza twórców rosyjskich.

¹ jagoda – tu: soczysty, wypełniony mięszkiem owoc

² odniebny – od nieba

Julian Tuwim **Czereśnie**

Rwałem dziś rano czereśnie,
Ciemnoczerwone czereśnie,
W ogrodzie było ćwierkliwie,
Słonecznie, rośnie i wcześnie.

Gałęzie, jak opryskane
Dojrzałą wiśni jagodą¹,
Zwieszały się, omdlewając,
Nad stawu odniebną² wodą.

Zwieszały się, omdlewając,
I myślą tonęły w stawie,
A plamki słońca migały
Na lśniącej, soczystej trawie.

1. W wierszu nie pada nazwa żadnej pory roku, a mimo to czytelnik wie, że tytułowe czereśnie to **symbol**... No właśnie – której pory roku? Co na to wskazuje? Wniosek zapisz w zeszycie.
2. Skorzystajcie z poniższych pytań i omówcie w klasie wiersz *Czereśnie*. Zapiszcie odpowiedzi w zeszytach.
 - a) W jakiej sytuacji znajduje się podmiot liryczny, co robi?
 - b) Jaki jest ogród, jaka atmosfera w nim panuje?
 - c) Jak zostały przedstawione czereśnie i drzewo czereśniowe?
 - d) Jaką funkcję pełnią tu epitety (określające, wskazujące cechy czereśni), porównania, metafory, np. personifikacja?
 - e) Jakich zaskakujących, nowych wyrazów użył poeta? Co one znaczą? Na co wskazują? Czemu służą?
3. Napisz w zeszycie własny przykład poniższych środków poetyckich. Niech będą one poświęcone innym owocom – wiśniom – które też dojrzewają latem.

epitet –

porównanie –

personifikacja –

animizacja –

wyraz dźwiękonaśladowczy –

rym –

Pory roku można opisywać prozą, można pisać o nich wiersze... Wykorzystaj słownictwo zgromadzone na schemacie z poprzedniego zadania i zredaguj poetycką notatkę o lecie.

5. Skorzystaj z prac wykonanych na początku lekcji oraz opisów w wierszu *Czereśnie*, następnie zapisz w zeszycie wyrazy kojarzące się z latem: kolorem zielonym – rzeczowniki (np. *upał*), czerwonym – przysłówki (np. *ciepło*), niebieskim – przymiotniki (np. *gorący*).
6. Każda pora roku kojarzy się z określoną pogodą oraz z pewnym nastrojem, na przykład lato – z upałem i radością; jesień – z pochmurnym niebem i smutkiem. A przecież bywa też odwrotnie: niekiedy latem jest chłodno i ciągle pada deszcz, a potem przychodzi słoneczna jesień. Wybierz jedną porę roku i napisz o niej w zeszycie, przedstaw ją jednak nietypowo, wbrew utartym skojarzeniom.

Symbol – znak, rysunek, przedmiot itp., który coś oznacza, kojarzy się z czymś, np. flaga biało-czerwona to symbol Polski, zielony listek na szybie samochodu oznacza początkującego kierowcę. Znaczenie symbolu jest umowne.

Pory roku to częsty motyw w poezji. Jak sądzisz – dlaczego? Poszukaj w internecie innych wierszy z motywem pór roku.

Cztery pory roku w sztuce

Alfons Mucha

Alfons Mucha (1860–1939) – czeski grafik i malarz, jeden z przedstawicieli secesji, stylu w sztuce z końca XIX i początku XX wieku. Charakterystyczne dla obrazów tego twórcy jest bogactwo dekoracji, przede wszystkim roślinnej. Namalował m.in. cykl *Cztery pory roku*.

Wiosna

Lato

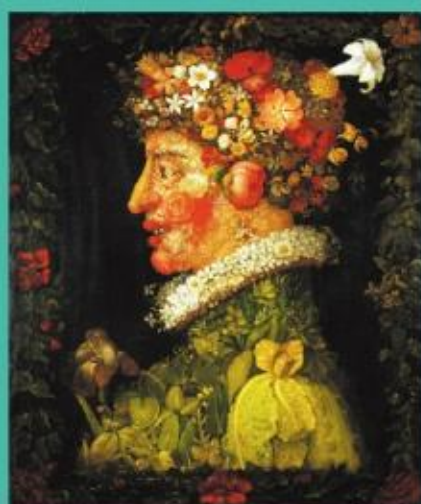

Jesień

Zima

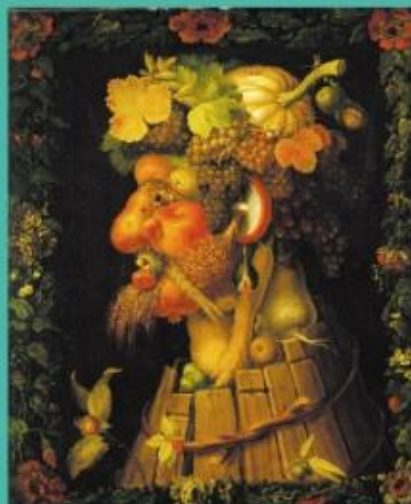
Giuseppe Arcimboldo

Wiosna

Lato

Jesień

Zima

Giuseppe Arcimboldo [czyt. dziuseppe arcimboldo] (1527–1593) – włoski malarz, przedstawiciel stylu zwanego manieryzmem (XVI w.), odznaczającego się brakiem brutalności i nienaturalnym pięknem.

1. Wybierz i opisz jeden z obrazów. Przedstaw swoją opinię, wskaż, co ci się spodobało lub co ci się wydaje nieciekawe.
2. Posłuchaj fragmentów *Czterech pór roku* – cyklu koncertów skrzypcowych napisanych przez włoskiego skrzypka i kompozytora Antonia Vivaldiego i wydanych w 1725 roku w zbiorze 12 koncertów pt. *Spór między harmonią a wyobraźnią*. Napisz w zeszycie krótką notatkę o swoich wrażeniach, zawierającą także porównanie artystycznego przedstawienia pór roku w wierszach i w koncertach skrzypcowych.

Podsumowanie działu 10

Czy pamiętasz?

wiersz regularny

informacja encyklopedyczna

symbol

- Przeczytaj poniższy wiersz.

Leopold Staff

Deszcz majowy

Maj na ziemi! Deszcz o wiosnie
Kogo zmoczy, ten urośnie. [...]
Rosi deszczyk nam na głowy,
Srebrny, złoty, brylantowy.
Iskry, perły i diamenty
Lecą z chmury uśmiechniętej.
To klejnoty, a nie deszcze...
Jeszcze, jeszcze... Jak szeleszcze,
Szepce, szemrze, szumi, śpiewa...
Trawy cieszą się i drzewa.

- Wykonaj polecenia w zeszycie.

1. Nazwij podane środki poetyckie z wiersza.
 - a) *Srebrny, złoty, brylantowy.*
 - b) *Lecą z chmury uśmiechniętej.*
 - c) *Trawy cieszą się i drzewa.*
2. Wypisz z wiersza dwie pary rymujących się wyrazów.
3. Czy wiersz L. Staffa jest regularny? Przeanalizuj liczbę sylab w wersach, układ rymów i odpowiedz na pytanie. ✕
4. Kim może być podmiot liryczny? Wyraź swoje przypuszczenie i wskaż wyraz, za którego pomocą podmiot się ujawnia.
5. Napisz, jak został przedstawiony wiosenny deszcz. Jakie emocje zostały z nim powiązane i jak wyrażone?
6. Napisz, dlaczego deszcz majowy może być uznany za symbol wiosny. Uzasadnij swoją opinię.

Bibliografia antologii

- Ciesielczuk S., *Modlitwa zimy*, [w:] *Głazy i struny*, Kwadrygi, 1931.
- Dzieci z Lasek*, „DeDe Reporter” nr 3/97.
- Ende M., *Momo*, Wydawnictwo Siedmioróg, Wrocław, 2000.
- Gałczyński K.I., *Pieśń o żołnierzach z Westerplatte*, [w:] *Wybór poezji*, ZN im. Ossolińskich, Wrocław, 1967.
- Karwan-Jastrzębska E., *Misja Feniks*, Akapit Press, Łódź, 2018, s. 22-30.
- Kochanowski J., *Pieśń II*, <https://wolnelektury.pl/>, dostęp: 22.09.2017 r., licencja CC BY-SA 3.0.
- Korczak J., *Kajtuś czarodziej*, Zielona Sowa, Warszawa, 2003.
- Kraszewski J.T., *Robin Hood*, Miejskie, Poznań, 2006.
- McKay M., Davis M., Fanning P., *Sztuka słuchania*, [w:] *Sztuka skutecznego porozumiewania się*, GWP.PL Sp. z o.o., Gdańsk, 2017.
- Montgomery L.M., *Ania z Wyspy*, <https://wolnelektury.pl/>, dostęp: 22.09.2017 r.
- Parandowski J., *Dedal i Ikar*, [w:] *Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian*, Puls, Cieszyn, 2014.
- Perthées L., de, *Jesień*, [w:] *Poezyje*, Józef Zawadzki, Wilno, 1842.
- Różewicz T., *List do ludożerców*, [w:] *Poezja*, t. 1, Wydawnictwo Literackie, Kraków, 1988.
- Różewicz T., *Prawa i obowiązki*, [w:] *Poezja*, t. 2, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1988.
- Seidler B., Rosiński G., *O Piaście Kołodzieju*, [w:] *Legendy polskie – The Polish Legends*, Egmont, Warszawa, 2007.
- Singer I.B., *Menasze i Rachela*, Bis, Warszawa, 1993.
- Słowacki J., *Sowiński w okopach Woli*, <https://wolnelektury.pl/>, dostęp: 22.09.2017 r., licencja CC BY-SA 3.0.
- Tuwim J., *Czereśnie*, [w:] *Poezje*, Lublin, 1991.
- Urbanowska Z., *Janosik*, [w:] *Legendy polskie*, Zielona Sowa, Warszawa, 2008.

Indeks

A	
Apel	95
B	
Bohater epizodyczny	107
D	
Dedykacja	25
I	
Informacja encyklopedyczna	139
Intencja nadawcy wypowiedzi	66
L	
List otwarty	71
P	
Postać historyczna	81
Postać legendarna	81
Przyimek	45
S	
Scena batalistyczna	89
Symbol	145
W	
Wątek	107
Wątek główny	107
Wątek poboczny	107
Wiersz nieregularny	69
Wiersz regularny	141
Z	
Zaimek	18
Zdanie nadrzędne	110
Zdanie podrzędne	110
Zdanie złożone podrzędnie	110
Zdanie złożone współrzędnie	100
Związek frazeologiczny	119
Ź	
Źródło historyczne	81

Wykaz dysponentów praw autorskich do obrazów i zdjęć zamieszczonych w publikacji:

Język polski. Podręcznik dla klasy piątej szkoły podstawowej, cz. 2:

archiwum GE S.A. (s. 24, 82); BE&W: BSIP RM (s. 37); HERITAGEIMAGES (obrazy Alfonsa Muchy, obraz Giuseppe Arcimboldo „Jesień”, s. 146); Biblioteka Narodowa (s. 96); EAST NEWS: Collection Christophel (Robin Hood, s. 99); INPLUS (Westerplatte, s. 99); Muzeum Wojska Polskiego (s. 94); Erich Lessing / Album (obrazy Giuseppe Arcimboldo „Wiosna”, „Zima”, „Lato”, s. 146); Forum NG Collection (s. 10); PAP: Leszek Szymański (obraz Waldemara Świerzego, s. 82); Shutterstock: Chris Parypa Photography (chanukija, s. 34); Alexey Medvednikov (menora, s. 34); Howard Sandler (gwiazda Dawida, s. 34); mikhail (tales, s. 34); Luis Carlos Torres (kipa, s. 34); Lucian Milasan (s. 64); Chepko Danil Vitalevich (s. 147); Wikipedia: Red 81 (synagoga, s. 34); Ejdezej (s. 48); Pz/KRRiT (s. 100); Wrzecionowski Grzegorz (macewa, s. 34); www.festiwalsingera.pl (s. 32).

Grupa MAC S.A.
ul. Witosza 76
25-561 Kielce

www.mac.pl

ISBN 978-83-8108-347-8

9 788381 083478

indeks 880888